د پاک نبی ﷺ پاک سیرت

سیرتِ
محمد رسول اللہ ﷺ

تصنیف

مولانا محمد علی مردانی

Ketabton.com

مکتبه عمر فاروق قصه خوانی بازار پشاور

سیرتِ محمد رسول اللہ ﷺ

ناشر

اسلامی ادبی ټولنه مردان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمٰن الرحیم

د پاك نبی ﷺ پاك سیرت

سیرتِ

محمد رسول الله

صلی الله علیه وسلم

تالیف

مولانا احمدعلی مردانی

(فاضل جامعة العلوم الاسلامیة علامه محمد یوسف بنوری ټاؤن کراچی)

خوره بانډه یونیورسټی روډ مردان

ناشر

مکتبه عمرفاروق

قصه خوانی بازارپشاور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب نوم	سیرتِ محمد رسول اللّٰه ﷺ
صفحات	128
تالیف	مولانا احمدعلی مردانی
کتابت	النور کتب خانه اینډ کمپوزنګ سینټر کامران مارکیټ نیواډه مردان 0312-9818511
پبلشرز	الجنت پرنټر
دچهاپ کال	مارچ 2018ء
بیعه	200 روپۍ
دملاویدلو درك	جناب ماسټر محمد نثار صیب جناب ماسټر ارشدعلی صیب النور کتب خانه اینډ کاپی محل کامران مارکیټ نیواډه مردان 0312 -9818511 / 0321-9818511

د میلاویدلو درکونه

- ★ مکتبه مجدد الف ثانیؒ کامران مارکیټ نیواډه مردان
- ★ اسلامی کتب خانه کامران مارکیټ نیواډه مردان
- ★ مکتبة المدینه بخشالی روډ مردان
- ★ (عبدالناصر) یونیورسټی روډ خوره بانډه مردان
- ★ حافظ محمد ابرارصیب مدرس مسجد ابوبکرؓ امین آباد مردان
- ★ حافظ شهسوار امین آباد یونیورسټی روډ مردان
- ★ دارالعلوم اصحاب صفهٔ رنګ روډ مردان
- ★ د مردان په هره غټه کتب خانه کښې ملاویدے شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللّٰه الرحمٰن الرحیم

فهرست مضامين

نمبرشمار	مضمون	صفحه
١	پاك نسب	٩
٢	د حضور ﷺ د ولادت بيان	٩
٣	د ولادت د كال اهم واقعات	١٠
۴	د حضور ﷺ د والدِ محترم د وفات واقعه	١٠
۵	نوم او عقيقه	١٠
٦	د رضاعت زمانه	١١
٧	د حضور ﷺ اولني خبرے	١٣
٨	د حضور ﷺ د موربى بى د وفات واقعه	١۴
٩	د عبدالمطلب انتقال	١۴
١٠	د ابو طالب په كور كښي	١۵
١١	د يهوديانو د عالم ربنتيا خبره	١۵
١٢	حرب الفجار كښي شركت	١٦
١٣	حلف الفضول	١٦
١۴	د حضور ﷺ اخلاق	١٧
١۵	شام ته دوباره سفر	١٧
١٦	د حضرت خديجيؓ سره نكاح	١٨
١٧	د حضرت خديجيؓ سره ژوند	١٩
١٨	حضرت زينبؓ بنت رسول اللّٰه ﷺ	٢٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبرشمار	مضمون	صفحه
۱۹	حضرت رقیهٔ بنت رسول اللّٰه ﷺ	۲۱
۲۰	حضرت امّ کلثومؓ بنت رسول اللّٰه ﷺ	۲۲
۲۱	حضرت فاطمهؓ بنت رسول اللّٰه ﷺ	۲۲
۲۲	حضرت سودهٔ زوجة النبی ﷺ	۲۳
۲۳	حضرت عائشهٔ زوجة النبی ﷺ	۲۴
۲۴	حضرت حفصهٔ زوجة النبی ﷺ	۲۵
۲۵	حضرت زینب بنت خزیمهٔ زوجة النبی ﷺ	۲۶
۲۶	حضرت امّ حبیبهٔ زوجة النبی ﷺ	۲۶
۲۷	حضرت امّ سلمهٔ زوجة النبی ﷺ	۲۷
۲۸	حضرت زینب بنت جحشؓ زوجة النبی ﷺ	۲۷
۲۹	حضرت صفیهٔ زوجة النبی ﷺ	۲۸
۳۰	حضرت جویریهٔ زوجة النبی ﷺ	۲۹
۳۱	حضرت میمونهٔ زوجة النبی ﷺ	۳۰
۳۲	د حضور ﷺ ترونه او تروپاني	۳۰
۳۳	تعمیر د کعبي شریفي	۳۱
۳۴	د وحی ابتداء	۳۲
۳۵	د اسلام تبلیغ	۳۳
۳۶	د اهل عرب مخالفت او دښمنی	۳۵
۳۷	د کافرانو کوشیشونه	۳۶
۳۸	د مکي د کافرانو د مسلمانانو سره سلوك	۳۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبرشمار	مضمون	صفحه
۳۹	د حضور ﷺ یوه معجزه	۳۸
۴۰	حبشي ته د هجرت اجازت	۳۹
۴۱	د قریشو ناجائزه مطالبه او معاهده	۴۱
۴۲	حبشي ته دویم هجرت	۴۲
۴۳	د قید او مصیبت نه نجات	۴۲
۴۴	دغم کال	۴۳
۴۵	طائف ته سفر	۴۴
۴۶	د معراج واقعه	۴۵
۴۷	د قریشو تپوسونه او د هغي جوابونه	۴۸
۴۸	د اسلام نور په مدینه کښي	۴۹
۴۹	مدیني منوري ته د هجرت ابتدا	۵۳
۵۰	د کافرانو سازش او منصوبه	۵۴
۵۱	په غارِ ثور کښي دمه	۵۶
۵۲	د سلو اوښانو انعام او د سراقه قصه	۵۷
۵۳	د حضور ﷺ یوه معجزه	۵۹
۵۴	په قبا کلي کښي ناسته او دمه	۵۹
۵۵	د حضرت علیؓ هجرت	۶۰
۵۶	مدیني ته داخله	۶۰
۵۷	د مسجدِ نبوی تعمیر	۶۱
۵۸	د جهاد حکم او سریه حمزهؓ	۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبرشمار	مضمون	صفحه
٥٩	په غزواتو او سريو باندي سر سري نظر	٦٢
٦٠	سرية عبيدةؓ او د قبلي دبدليدلو حكم	٦۴
٦١	سريه عبدالله بن جحشؓ	٦٥
٦٢	غزوة بدر	٦٦
٦٣	غزوة غطفان	٧١
٦۴	د حضرت حفصةؓ او زينبؓ سره نكاح	٧٢
٦٥	غزوة احد	٧٢
٦٦	د يهوديانو مخالفت	٨٠
٦٧	بنوقينقاع سره جنگ	٨٢
٦٨	د اويا (٧٠) قاريانو واقعه	٨٣
٦٩	د رجيع مقام شهيدان	٨٣
٧٠	د بنو نضير قبيلي سازش	٨٥
٧١	د خندق يا د احزاب جهگړه (غزوة خندق)	٨٧
٧٢	د بنوقريظه د عهد شكني انجام	٩١
٧٣	د حديبيي راضي نامه	٩٢
٧۴	د شاهانو په نومونو خطونه	١٠٠
٧٥	غزوة خيبر	١٠١
٧٦	د فدك فتح كيدل	١٠۴
٧٧	د حضرت صفيةؓ سره نكاح	١٠۴
٧٨	قضا شوي عمره	١٠٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبرشمار	مضمون	صفحه
۷۹	بنو سليم ته د اسلام دعوت وركول	۱۰٦
۸۰	سريه غالب بن عبدالله	۱۰٦
۸۱	د موته جنګ	۱۰۷
۸۲	په مكه مكرمه د مسلمانانو قبضه	۱۰۹
۸۳	د حاطب بن ابي بلتعةؓ خط	۱۱۳
۸۴	سريه خالد بن وليدؓ	۱۲۲
۸۵	سريه عمرو ابن العاصؓ	۱۲۳
۸٦	سريه سعد بن زيدؓ	۱۲۳
۸۷	غزوة حنين	۱۲۳
۸۸	غزوة طائف	۱۲۵
۸۹	د زكوة د راجمع كولو د فريضي اغاز	۱۲۹
۹۰	غزوة تبوك	۱۳۰
۹۱	د مسجد ضرار معامله	۱۳۲
۹۲	د متخلفينو (د ورستو پاتې كيدونكو) معامله	۱۳۳
۹۳	مختلف وفدونه (جرګے)	۱۳۳
۹۴	اولني حج	۱۳۴
۹۵	د حضور ﷺ دحج د پاره سفر	۱۳۵
۹٦	د حضور ﷺ د اخرت سفر	۱۳۷

★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللّٰه الرحمٰن الرحیم

د حضور ﷺ د سیرت مبارك سره تعلق ساتل په هر مسلمان باندي لازم او ضروري دي . د سیرتِ محمد رسول اللّٰه ﷺ نه بغیر انسان د کامیابۍ ژوند نهٔ شي تیرولے . سیرتِ مصطفیٰ ﷺ د نیا او د آخرت د کامیابۍ د پاره دیو بنیاد حیثیت لري . سیرتِ مصطفیٰ ﷺ کښې د حضور ﷺ ټول اقوال وافعال داخل دي .د حضرت محمد رسول اللّٰه ﷺ هر عمل او هر یو قول ته سیرتِ مصطفیٰ ﷺ وئیلے شي . سیرتِ محمدی ﷺ باندې په هره ژبه کښې ګڼ او بې شمیره کتابونه لیکلي شوي دي . پښتو ژبه کښې هم په دې موضوع ډیر لیك پروت دے. د هر یو تحریر جدا انداز دے . هر یو تحریر کښې جدا حُسن پروت دے . هر یو مؤلف په خپل سوچ او فکر سره په ښکلي انداز سره د حضور ﷺ د سیرت د خوږولو او مونږ ته د رارسولو کوشش کړے دے . او په دې کوشش کښې د نن وخت پورې د هرې زمانې عالمانو خپله حصه اچولے ده . ما هم د ثواب او مولیٰ کریم د رضا او رسول اللّٰه ﷺ د شفاعت د حصول د پاره په دې موضوع قلم اوچت کړے دے . زما کتاب په حقیقت کښې د ډیرو مستندو کتابونو خلاصه او نچوړ دے . او دا یو امتیاز زما کتاب د نورو کتابونو نه جدا کوي . مولیٰ کریم دے زما دا وړوکې شان کوشش په خپل دربار کښې قبول او منظور کړي او زما او زما د مور پلار، استاذانو ،خپل خپلوانو او ملګرو د پاره دے ئې د آخرت ذخیره اوګرځوي . وما توفیقي الا باللّٰه العلی العظیم

احمدعلی مردانی

یونیورسټی روډ خوره بانډه مردان 0312- 9818511

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

پاك نسب

دا خبره لکه دنمر په شان رڼا او واضحه ده چې زمونږ د خوږ نبی ﷺ نسب د دنیا په ټولو نسبونو کښې اعلیٰ او اوچت دے .او له هر قسمه عیبونو نه پاك دے (1) .ددغې خبرې اقرارد حضور ﷺ دښمنانو او د مکې کافرانو هم کړے دے .

دحضور ﷺ نسب د والد محترم له طرفه دا دے .

سیدنا محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصی بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی بن غالب بن فهر بن مالك بن نضر بن کنانه بن خزیمه بن مدرکه بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان

د مور له طرفه نسب نامه ئې دا ده (2)

سیدنا محمد بن آمنه بنت وهب بن عبد مناف بن زهره بن کلاب .

د حضور ﷺ په دواړو نسبونو کښې په کلاب سره نسب نامه یوه شی . (3)

دحضور ﷺ دَ ولادت بیان

دَ حضور ﷺ ولادت مبارك د نمر ختلو نه مخکښې او دَ سحر راختلو نه وروستو شوې دے مؤرخین په دې خبره متفق دی چې د ولادت ورځ دَ ګل وه او اسلامی میاشت دَ ربیع الاول وه . په تاریخ د ولادت کښې اختلاف دے مشهور قول دَ دولسم تاریخ دے (4) . مؤرخینو ، محدثینو اتهم تاریخ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجيح وركړے ده . (5) بعضي خلقو نهم تاريخ ذکر کړے دے.

د ولادت د کال اهم واقعات

په دغه کال دَ اصحابِ فيل مشهوره واقعه را پيښه شوي وه چي د کومي واقعي تفصيلي ذکر د سورتِ فيل په تفسيرونو کښي راغلے دے . هم په دغه کال د کسرئ دمحل نه په زلزلي سره څلوارلس کانې راغورځيدلي وو. او هغه اور چي د زر کالونه د فارس سلطنت کښي په يو عبادت خانه کښي بليدلو يك دم مړ شولو . په بحيره ساوه (د فارس (موجوده ايران) يو درياب) کښي اوبه وچي شولے . (6)

د حضور د والدِ محترم د وفات واقعه

حضور مبارك ﷺ لادغي دنيا ته تشريف نۀ وو راوړے . په دغي زمانه کښي دحضور ﷺ نيکۀ عبدالمطلب مديني منوري ته عبدالله (دحضور ﷺ والدمحترم) لره دَ کهجورو راوړلو د پاره وليږلو . اتفاقاً په څۀ وجه په دغه سفر کښي دَ حضور ﷺ د والد محترم د وفات واقعه را پيښه شوه . او حضور ﷺ دغي فانى دُنيا ته دَراتلو نه مخکښي يتيم شو . (7) د والد محترم د وفات نه پنځۀ شپږ مياشتي وروستو حضور مبارك ﷺ دغي دُنيا ته تشريف راوړلو

نوم او عقيقه

د ولادت په شپږمه ورځ عبدالمطلب د حضور ﷺ د پاره محمد ﷺ نوم خوښ کړلو . قريشو د عبدالمطلب نه تپوس وکړۀ اے

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوالحارث ! (د عبدالمطلب کنیت) تا داسې نوم ولې خوښ کړلو چې ستا په خاندان او مشرانو کښې د چا نشته ؟ عبدالمطلب ووئیل ما دا نوم په دې وجه حضور ﷺ لره ایښے دے چې ټول مخلوق د دوی صفت بیان کړي .(8) هم په دغه ورځ عبدالمطلب د حضور ﷺ عقیقه وکړهٔ .(9)

دَ رضاعت زمانه

اول حضور ﷺ مبارك له خپلې مور بی بی پې ورکړه. بیا څهٔ ورځے ئې دَ بی بی ثویبې سره تیرے کړے .(ثوبیه د ابولهب وینځه وه) .له هغوی نه وروستو حضرت حلیمې بی بی سره پاتے شو.(10) د عربو عامه طریقه دا وه چې ماشومان به ئې دَ بدن د ودې او د ښهٔ صحت د پاره مختلفو کلو ته لیږل . په دغه سلسله کښې د حضور ﷺ دا لاندینې واقعه مؤرخینو نقل کړے ده . د حضرت حلیمې بی بی بیان دے چې زهٔ (له طائف نه) د بنی سعد زنانو سره مکې مکرمې ته په دې نیت راغلم چې د ځان سره یو ماشوم دَ پیو او تربیت په غرض بوځم. (چې د هغې په ذریعه زمونږ د کور فقر وفاقه او تنګدستیا ختمه شی) دا زمانه دَ تنګدستیا او غربت زمانه وه .فقر وفاقه عام وه. زما سره په غیره کښې زما یو ماشوم زوئ هم وهٔ . د تنګدستا او د غربت د لاسه خوراکونه کم وو په دغې وجې د هغه د پیو خوراك هم نهٔ پوره کیده .د هغه دَ لوږې اوژړا دَ لاسه به مونږه شپې شوکیره کولے . مونږه یوه اوښه ساتلے وه . د هغې د کمزورتیا په وجه د هغې وجود کښې پیې نه وه .ډیره په ګرانه به مونږه وخت تیرو لو . ډیر په ګرانه مونږه د نورو خلقو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ځائے مکي مکرمي ته دغه سفر ترسره کړۀ . هريوي زنانه د مالدارو کورنو ته زور کولو دَ حضور ﷺ دَ يتيم والى په وجه زنانه د حضور ﷺ کور ته نۀ ورتلے . ځکه چي حضرت أمني بى بى نه ئي د زياتو پيسو او دانعام او اکرام اميد نه وو . زمونږ هريوي زنانه د مالدارو کورنو نه ماشومان ځان سره واغستل . د حضور ﷺ نه علاوه بل څوك پاتي نه شو. دَ حضرت حليمي بى بى بيان دے چي ما خپل خاوند ته وئيل ماته ځان په دي بدي ښکاري چي له مکي مکري نه (خپل کلى ته)خالى جولى لاړه شم. د خالى تللو نه غوره او بهتره خبره دا ده . چي مونږه د ځان سره حضرت محمد رسول اللّٰه ﷺ بو ځو. خاوند راله اجازت راکړه . بى بى حيلمة ؓ فرمائى : حضرت أمني بى بى مونږ ته حضور ﷺ حواله کړه . بيا مونږ وليدل چي د حضور ﷺ په برکت سره زمونږه د سورلي رفتار تيز شو.او هغه اوښه چي د لشلو قابله نه وه د پيو تري مونږ څۀ اميد نه ساتلو هغي په ډير زيات مقدار سره مونږه لره پيي راکول شورو کړه . بيا چي هر کله مونږ کور ته وورسيدلو نو د حضور ﷺ په برکت زمونږ د کور نه غريبى لاړه . د برکتونو نزول شورو شو. (11) حضور ﷺ د حضرت حليمي بى بى ؓ سره په کور کښي دوه کاله تير کړل . بيا ئي خپلى مور ته د حواله کولو په نيت حضور ﷺ راوستلو د غه وخت په مکه مکرمه کښي د طاعون بيمارى ښوره وه . له دي وجي حضور ﷺ حضرت حليمي بى بى دوباره د ځان سره د مور په اجازت سره بوتللو . په دغه زمانه کښي د حضور ﷺ د شق

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدر واقعه راپيښه شوه . حضور ﷺ چي کله د حضرت حليمي بی بی سره په کور کښي ديره وو . دغه زمانه کښي حضور ﷺ به د خپل د پيو شريك ورور سره بهر تللو . يوه ورځ حضور ﷺ د خپل ورور سره بهر تلے وه . دغه د پيو ورور شريك (عبدالله)په منډه منډه ريدلے (د حضور ﷺ د پيو شريك ورور) کور ته راغے او خپل والد محترم ته کويا شو . زما قريشی ورور دوه کسانو چي ئي سپيني جامي اغستي وے سملولو . بيائي ورله سينه سيرے کړه . ما هغه هم داسي حالت کښي پريښے دے او تاله راغلے يم . د عبدالله والد محترم اوعبدالله په منډه منډه په ويره حضور ﷺ له څنګل ته لاړل . دوی د حضور ﷺ نه د دغي واقعي په باره تپوس وکړه . حضور ﷺ اوفرمائيل : دوه تنه سپيني جامو والا ماله خواله راغلل او زما سينه ئي سيرے کړه . بيا ئي ترينه څۀ لرے کړل خو هغه څۀ وود هغي ماته پته نشته . د دغي واقعي نه حضرت حليمي بی بی سره د دوی د ژوند فکر شو . مجبوراً ئي خپلي مورله راوستلو (12) او د حضور ﷺ والدي ته ئي مخکښي تير شوی حالات بيان کړل .

دَ حضور ﷺ اولني خبري

حضرت حليمهؓ فرمائی چي کوم وخت د حضور ﷺ د پيو زمانه ختمه شوه دغه وخت د حضور ﷺ په ژبه باندي دا الفاظ وو.

الله اکبر کبيرا والحمدلله حمدا کثيرا

وسبحان الله بکرة واصيلا . (13)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضور ﷺ د مور بی بی د وفات واقعه

حضور ﷺ دَ ولادت په شپږم کال حضور مبارك ﷺ دَ خپلي مور سره دَ څهٔ غرض د پاره مديني منوري ته تشريف يوړلو. حضور ﷺ د خپلي مور سره په مدينه منوره کښي يوه مياشت تيره کړهٔ .بيا حضور ﷺ دَ خپلي مور سره دَ مديني منوري نه راوپس شولو او ابواء نومي ځائے ته چي راورسيدل. نو په څهٔ وجه د حضرت آمنه بی بیؓ انتقال وشو. عزيزانو هم هلته کښي ئي زمکي ته وُسپارله . د حضرت آمنه بی بیؓ د تدفين نه پس حضور ﷺ د امّ ايمن سره مکي مکرمي ته تشريف راوړلو. امّ ايمن د حضور ﷺ سره په دغي سفر کښي ملګري وهٔ . (امّ ايمن د حضور ﷺ وينځه وه) (14) دغي واقعي سره حضور ﷺ په ډير لږ عمر کښي دَ مور پلار دَ سر دَ سيوری نه محرومه شو.

د عبدالمطلب انتقال

امّ ايمن چي کله مکي مکرمي ته راغله نو حضور ﷺ ئي خپل نيکهٔ عبدالمطلب ته حوالهٔ کړهٔ . عبدالمطلب به د حضور ﷺ ډير خيال ساتلو . هر ځائے ته به چي تللو نو حضور ﷺ به ئي د ځان نه نهٔ جدا کولو. حضور ﷺ د عبدالمطلب سره دوهٔ کاله تير کړهٔ . کوم وخت چي د حضور ﷺ عمر مبارك اته (٨) کاله شو نو عبدالمطلب هم د نبی عليه السلام نه جدا شو او د دي جهان نه بل جهان (آخرت) ته پرده اوکړهٔ (15) د امّ ايمن بيان دے چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم وخت عبدالمطلب وفات شو او د هغه جنازه اوچته شوه . نو ما ولیدل چي حضور ﷺ په جنازه پسي وروستو روان دے او ژاړی . (16)

د ابو طالب په کور کښي

د مور پلار اوَ نیکهٔ د انتقال نه وروستو حضور ﷺ دَ خپل سکه ترهٔ ابو طالب سره پاتي کیدل شورو کړهٔ . کله چي دَ حضور ﷺ عمر مبارك دولس کاله او دوه میاشتي شولو . دغه وخت ابو طالب دَ تجارت په غرض شام دَ تللو اراده وکړه نو حضور ﷺ ئي هم په سفر کښي دَ ځان سره ملګري کړه . په دغه سفر کښي په لاره تیماء نومي ځائے کښي یوه عجیبه واقعه راپیښه شوه .

د یهودیانو د عالم رښتیا خبره

کوم وخت چي حضور ﷺ دَ ابو طالب سره په تیماء نومي ځائے کښي دمه کوله اتفاقاً دَ یهودیانو یو لوئي عالم چي په بحیرا راهب باندي یادیدلو دغي مقام سره خواته تیریدلو . هغهٔ چي حضور ﷺ ولیدلو . نو د ابو طالب نه ئي تپوس وکړهٔ چي دا هلك څوك دے ؟ ابو طالب ورته ووئیل چي دا زما ورارهٔ دے .بحیرا ابو طالب ته ووے کهٔ چرته تهٔ د دوی (محمد ﷺ) خیر خوا ئي او د دوی سره ښهٔ کول غواړي نو دوی شام ته مهٔ بوځهٔ . کهٔ چرته دوی تاسو د ځان سره بوتلل . نو د شام یهودیان به دوی قتل (شهید) کړي . دوی ته به الله تعالیٰ په راروان وخت کښي نبوت ورکوی . دا هغهٔ نبی ﷺ دے چي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يهوديانو دين به منسوخ کوی .دغه ټولي خبري او دوی ټول اوصاف ما په خپل آسماني کتاب کښي ليدلی دي .(بحيرا د تورات عالم وه د دوه دغه بيان درحقيقت د تورات ترجماني وه .
)(17) ابوطالب چي د هغه راهب خبره واوريدله نو حضور ﷺ ئي مکي مکرمي ته واپس راووليږلو .

حرب الفجار کښي شرکت

د عربو قبيلي به په وړه وړه خبره جنګ ته تيار يدلے او بيا به هغه جنګ تر ډير وخته پوري جاري وو. په دغه جنګونو کښي مشهور جنګ د حرب الفجار په نوم ياديږي . حرب په عربي ژبه کښي جنګ ته وئيلے شي . فجار د فجور نه جوړ شوي ټکي دے . دغه جنګ په هغه مياشتو کښي شوي وو چي په کومو مياشتو کښي قتال (جنګ کول) ګناه ، منع او حرام وۀ . په دغي عظيم جنګ کښي حضور ﷺ د خپلو ترونو سره د هغوی په زوروره مطالبه شريك شوے وو. حضور ﷺ په دغي موقع هم د قتال نه ځان لري ساتلے وۀ . دغه وخت د حضور ﷺ عمر شريف څوارلس يا پنځلس کاله وۀ . د محمد بن اسحاق قول دے چي دغه وخت د حضور ﷺ عمر مبارك شل کاله وۀ.(18)

حلف الفضول

د عربيانو فطرت په لږه لږه خبره د يو بل سره جنګونه کول وو . بيا د هغي جنګونو اثر به تر ډير وخته پوري نه ختميدلو . د حرب (جنګ) فجار نه پس د عربو بعضي مشران د عبدالله

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن جدعان په کور کښې راجمع شو چې د حلف الفضول په طریقه بیا یو عهد وکړو . چې د اخر وخته پورې به د مظلوم مدد کوؤ . هغهٔ کهٔ هرې یوې قبیلې سره تعلق لرې . په دغې عهد کښې حضور ﷺ هم شریك شوې وهٔ . (19) حضور ﷺ د دغې عهد متعلق فرمائی کهٔ چرته ماته د دغې عهد په بدله کښې سرهٔ اوښان (په اوښانو کښې اعلیٰ ترین قسم) ملاویدے نو ما به نهٔ وو خوښ کړی . او که د اسلام په زمانه کښې ما ځوك داسې عهد ته راووبلی نو زهٔ به خامخا ورله ورځمه .

د حضور ﷺ اخلاق

داؤد بن الحصین نقل کړی دی . فرمائی . د عامو خلقو وینا ده. حضور ﷺ په داسې شان او کیفیت سره ځوانې ورسیدلو چې په خپلې قبیلې کښې د ټولو نه زیات ښهٔ اخلاقو والا ، د ګاونډیانو نه ځان خبر ساتلو والا، ډیر زیات حلم (برداشت) والا، ریښتونې ، امانت داره وهٔ . د هرقسمه جګړو ، کنځلو او بدو خبرو نه لرې وهٔ .په دې وجه ورته د خپلې قبیلې ټولو خلقو د امین لقب ورکړهٔ . (20) او بیا په دغې لقب سره په پوره عرب او بیا په پوره دنیا کښې یاد شولو. حضور ﷺ د امین په لقب د عربو په کوځهٔ کوځهٔ کښې یادیدلو . په دغې وخت کښې دا خبر د حضرت خدیجې رضی الله عنها کور ته لاړلو .

شام ته دوباره سفر

حضرت خدیجهٔ رضی الله عنها د مکې مکرمې یوه ډیره مالداره پاك دامنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

معززه ښځه وه. د پاك دامني په وجه په طاهره (معنی پاك دامنه) یادیدله . هغي ته چي دَ حضور ﷺ دَ اوصافو پته ولګیدله . نو هغي پاك دامني زنانه حضور ﷺ ته د خپل غلام په ذریعه دا پیغام واستولو چي که چري تاسو زما تجارتی مال شام ته یوسے نو زهٔ به تاسو له د نورو خلقو نه زیاته ګټه (نفع) د تجارتی مال په ګټه کښي درکړم . حضور ﷺ د خدیجي خواهش ته غاړه کیښوده او د هغوی دَ مال تجارت سره په شپاړسم ذی الحجه دمکي مکرمي نه ملك شام ته روان شولو . دغه سفر کښي د حضور ﷺ سره د حضرت خدیجيؓ غلام میسره هم ملګري وهٔ . په لاره کښي د میسره ملاقات د یو یهودی عالم سره وشولو چي نوم ئي نسطورا وهٔ . هغهٔ میسره ته (د تورات په رڼا کښي) ووئیل چي دا انسان (حضرت محمد ﷺ) به (په راروان وخت کښي) د الله پیغمبر جوړیږی . (21)

د حضرت خدیجيؓ سره نکاح

حضرت خدیجهؓ ډیره هوښیاره ښځه وهٔ. هغي د حضور ﷺ د سفر ټول حالات ورقه بن نوفل ته ووئیل . ورقه چي د حضور ﷺ متعلق دغه خبرے واوریدلے نو حضرت خدیجيؓ ته ئي اوفرمائیل : محمد ﷺ د دي امت پیغمبر دے . اوما ته ښهٔ پته ده چي یو پیغمبر راتلونکے دے چي د چا مونږ په انتظار یو . او هغه زمانه رانزدي ده .(22) حضرت خدیجيؓ چي د ورقه بن نوفل دغه خبري واوریدلے . او د حضور ﷺ ظاهري او باطني کمالات وولیدل نو د حضور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ﷺسره ئي د نكاح كولو خواهش پيدا شو. او حضور ﷺته ئي د يو قاصد په ذريعه د نكاح پيغام وليږلو . حضور ﷺ د خپل تره ابو طالب په مشوره د حضرت خديجيؓ سره نكاح كولو ته تيار شولو . د نكاح دپاره ابو طالب او د هاشم خاندان خلق او دغه شان دَ مضر خاندان راجمع شول . دغه وخت ابو طالب د نكاح خطبه ووئيله اوشل اوښان مهر مقرر شو (سيرتِ ابن هشام) حافظ ابو بشر دولابی فرمائی مهر دولس نيمي اوقيي مقرر شوي وو . يو اوقيه د څلويښتو درهمو برابر وی . په دي حساب مهر پنځه سوه درهمه مقرر شو . د نكاح په وخت دَ حضور ﷺعمر مبارك پينځويشت كاله وۀ . او د حضرت خديجي بی بیؓ عمر مبارك څلويښت كاله وۀ. (24) (23)

د حضرت خديجيؓ سره ژوند

حضرت خديجي بی بی د حضور ﷺپه نكاح څليريشت كاله پاتي شوي وۀ . دغه زمانه څۀ د نبوت دَ ملاويدلو نه مخكښي ده او څۀ دَ نبوت دَ ملاويدلو نه ورستو وۀ . حضور ﷺ له د حضرت خديجيؓ نه اللّٰه تعالیٰ دوه ځامن (قاسم او عبداللّٰه چي په طاهر او طيب سره هم ياديدلو) او څلور لورياني(حضرت زينبؓ ، حضرت رقيۀؓ ، حضرت ام كلثومؓ ، حضرت فاطمهؓ) وركړي وے.(د حضور ﷺدريم ځوئے چي نوم ئي ابراهيم وه . د هغوي پيدائښت د حضرت ماريه قبطيه نه شوي وه.) د حضور ﷺټول نارينه اولاد بلوغت ته دَ رسيدلو نه مخكښي وفات شوے وو. د حضور ﷺپه لوريانو كښي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تہولو نه مشره لور حضرت زينبؓ وه . حضرت زينبؓ پسي د حضرت قاسمؓ پيدائش شوے وو بيا وريسي ام كلثوم ، فاطمه ، رقيه او په آخركښي د حضرت عبدالله ولادت شوے دے . د حضرت عبدالله ولادت حضور ﷺ ته د نبوت ملاويدو نه پس شوي دے . په دي وجه عبدالله ته طيب او طاهر هم وئيلے شي . د حضور ﷺ له طرفه د حضرت خديجيؓ تہولو لوريانو او ځامنو ته د صفيه وينځے سلمىٰ پي وركړي وو. (25)

د بناتِ مصطفىٰ ﷺ دژوند حالات

حضرت زينب بنت رسول الله ﷺ

دا د حضور ﷺ مشره لور ده . (26) د حضرت زينبؓ نكاح د خپلي ترور ځوئ حضرت ابوالعاصؓ (نوم ئي لقيط) سره شوي وه . هاله د حضرت ابوالعاصؓ مور وه . او د حضرت خديجيؓ خور وه . د هجرت په ووم كال ابو العاصؓ اسلام قبول كړے وه .(27) د حضرت زينبؓ د حضرت ابوالعاص نه يوه لور (نوم ئي امامه) او يو ځوے (نوم ئي على) وه . د على بن ابوالعاصؓ انتقال په ماشوم والي كښي شوي وه . امامهؓ بنت ابوالعاصؓ لره الله تعالىٰ ژوند وركړے وه . اولني نكاح ئي د حضرت علىؓ سره شوي وه بيا د هغوى نه پس د حضرت علىؓ د وصيت مطابق د حضرت مغيرهؓ په نكاح كښي راغله . (28) د حضرت زينبؓ بنت حضرت محمد رسول الله ﷺ انتقال د هجرت په اتهم كال شوے وۀ . حضور ﷺ ورله خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کپړو کښې کفن ورکړو او بیا په خپلو مبارکو لاسونو ئي زمکې ته اوسپارله.) (29)

حضرت رقیه بنت رسول الله ﷺ

حضرت رقیهؓ د حضرت زینبؓ نه درې کاله پس پیدا شوې وه اولنې نکاح ئې عتبه د ابولهب ځوئې سره شوې وه . رخصتي لا نۀ وه شوې . کوم وخت چې حضور ﷺ د خپل نبوت اعلان وکړۀ . او ابوالهب دغه اعلان بد وګڼه او د حضور ﷺ په شان کښې ئې بې ادبي وکړله . نو په جواب کښې الله تعالی سورت﴿ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ الاية ....﴾ نازل کړه . په دغې موقع ابولهب خپل ځوئې ته مخامخ قسم وخوړلو چې تا سره ناسته پاسته خوراك سکاك ترهغه وخته پورې په ما حرام دے ترڅو چې تا د محمد ﷺ لور لره طلاق نه وې ورکړے .عتبه د پلار خبره اومنله او حضرت رقیهؓ ته ئې طلاق ورکړه.(30) بیا د دغې واقعې نه پس د حضرت رقیهؓ نکاح د حضرت عثمانؓ سره اوشوه . حضرت رقیهؓ لره الله تعالیٰ د حضرت عثمانؓ نه یو ځوئے (عبدالله) ورکړے وۀ . هرکله چې عبدالله بن عثمانؓ شپږ کاله ته ورسیدلو . نو یو چرګ ورله سترګه زخمي کړه . هم د هغې د لاسه د هجرت په څلورم کال په مدینه منوره کښې وفات شو. (31) د حضرت عبدالله د مور حضرت رقیه بنتِ رسول الله ﷺ د وفات واقعه د غزوه بدر په ورځ پیښه شوې وۀ . کوم وخت چې د بدر د فتح زیرے مدینې منورې ته راغے هغه وخت حضرت عثمانؓ د حضرت رقیهؓ د تدفین نه فارغه شولو. د غزوه بدر په موقع

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت رقیهؓ بیماره وهٔ . د حضور ﷺ په حکم حضرت عثمانؓ د حضرت رقیهؓ د خیال ساتلو د پاره مدینه منوره کښي پاتے شوے وهٔ . په دغه وجي د غزوه بدر په مالِ غنیمت کښي د حضرت عثمانؓ برخه هم وهٔ .(32)

حضرت ام کلثوم بنت رسول اللّٰه ﷺ

د حضرت ام کلثومؓ اولني نکاح د ابولهب د ځوئے سره شوي وه . رخصتی لا نهٔ وه شوي . د حضرت رقیهؓ په شان د ابولهب ځوی عتیبه حضرت ام کلثومؓ ته طلاق ورکړۀ . بیا د هجرت په دریم کال د حضرت عثمانؓ په نکاح کښي راغله . (33) حضرت ام کلثومؓ شپږ کاله دحضرت عثمانؓ په نکاح کښي وه .بیا د هجرت په نهم کال په شعبان کښي وفات شوه . اسماء بنت عمیس او صفیه بنت عبدالمطلب ورله غسل ورکړه . بیا حضور ﷺ ورله جنازه وکړه. او قبر ته حضرت علیؓ ، فضل بن عباسؓ او اسامه بن زیدؓ کوزه کړهٔ . (34)

حضرت فاطمة بنت رسول اللّٰه ﷺ

د حضرت فاطمهؓ ولادت حضور ﷺ ته د نبوت ملاویدو نه پنځه کاله مخکښي شوي دے . (35) حضرت فاطمهؓ د حضرت عائشيؓ نه پنځه کاله مشره وهٔ . (36) ددوی نکاح د حضرت علیؓ سره دهجرت په دویم کال د رجب یا درمضان یا د ذیقعده په میاشت کښي شوي وهٔ . په مهر کښي حضرت فاطميؓ ته څلور سوه مثقاله سپین زر ملاؤ شوی وو .(37) د نکاح نه پس رخصتی ئې د ماسخوتن د مونځ نه مخکښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي وۀ . (38) د حضرت فاطمې ؓ نه د حضرت علیؓ شپږ بچي وو. دري ځامن حضرت حسنؓ ، حضرت حسينؓ ، حضرت محسنؓ او دري لورياني حضرت رقيهؓ ، حضرت ام کلثومؓ او حضرت زينبؓ . (39) د حضور ﷺ د وفات نه شپږ مياشتي وروستو د دوی انتقال شوي دے . (40)

د ازواج مطهراتؓ دژوند حالات

حضور ﷺ دَ حضرت خديجهؓ په ژوندون د بل چا سره نکاح نه وه کړے. د هجرت نه دري کاله وړاندي چي کله حضرت خديجهؓ وفات شوه . او دَ رسول اللّٰه ﷺ عمر مبارك يو کم پنځوس کاله شولو . نو ډيرو زنانو دَ حضور ﷺ سره دَ نکاح کولو خواهش ظاهر کړلو . دغه زنانو کښي حضرت سوده بنت زمعه ، حضرت عائشه ، حضرت حفصه ، حضرت ام سلمه ، حضرت زينب بنت خديمه ، حضرت زينب بنت جحش ، حضرت جويريه ، حضرت اَم حبيبه ، حضرت صفيه او د حضرت ميمونه شاملي دی .

حضرت سوده رضي اللّٰه عنها

حضور ﷺ د حضرت سودهؓ سره نکاح د حضرت خديجيؓ د وفات نه يو څو ورځے پس کړے وۀ . دا هم د حضرت خديجيؓ په شان ډيره معززه قدرمنده اعلیٰ نسب والا وۀ . د حضرت سودهؓ نسب په لوی بن غالب سره د حضور ﷺ د نسب سره ملاويږی . د والدي نوم ئي شموس بنت قيس دے .اولني نکاح ئي د خپل ترۀ زوئي سکران بن عمروؓ سره شوي وۀ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت سودةؓ او حضرت سکران دواړو حبشي ته هجرت کړے وو . د حبشي نه واپسي کښي په لاره د حضرت سکرانؓ انتقال اوشو . د حضرت سکران بن عمروؓ د انتقال نه پس د حضور ﷺ په نکاح کښي راغله . دمؤرخينو په دي خبره کښي اختلاف دے چي حضور ﷺ د حضرت عائشةؓ او د حضرت سودةؓ دواړو کښي د چاسره اول نکاح کړے دةؓ . زيات علماء د دي قائل دی . چي حضرت سودةؓ نکاح اول شوي وة بيا د هغي نه څة لږه موده پس د حضرت عائشة سره د حضور ﷺ نکاح شوي ده . (41) (42)

حضرت عائشه رضی اللّٰه عنها

د دوی دَ والد محترم نوم ابوبکرصديقؓ دے چي دَ حضور ﷺ په تکليف کښي ئي ملګرتيا کړےده . د موربی بی نوم ئي زينب دے . حضرت عائشيؓ د حضرت عبداللّٰه بن زبيرؓ په نوم خپل کنيت امّ عبداللّٰه ايښےوۀ . د حضرت سودهؓ نه پس حضور ﷺ د حضرت عائشيؓ سره نکاح کړے وۀ . دغه وخت د حضرت عائشيؓ عمر شپږ کاله وۀ . (43) . بيا دَ هجرت په کال چي دغه وخت د دوی عمر نهه (9) کاله وۀ . د حضور ﷺ کورته ئي (رخصتي وشوه) تشريف يوړلو . په کوم کال چي حضور ﷺ د دي دنيا نه پرده وکړله . په هغه کال د دوی عمر اتلس(18) کاله وۀ. حضرت عائشةؓ نهه کاله د حضور ﷺ په زوجيت کښي پاتي شوي ده . د حضور ﷺ دَ صحبت او ملګرتيا په دوی ډير زيات اثر پريښي وۀ . د هغي اثر دا نتيجه وه چي لويو لويو اصحابوؓ د دوی نه احاديث

(c) ketabton.com: The Digital Library

نقل کړی دی.(44)(45)

حضرت حفصه رضی الله عنها

د دوی د والد محترم نوم حضرت عمرؓ دے چې د چا دَ ایمان راوړلو دَ پاره رسول اللّٰه ﷺ خصوصی دعا غوښتې وه. د حضرت حفصهؓ اولنی نکاح د انیس بن حذافه سره شوې وه . انیس بن حذافه ته په جنګ احد کښې شهادت ملاؤ شوے وو.(46) د دوی د شهادت نه پس د حضرت عمرؓ حضرت سیدنا صدیق اکبرؓ سره د حضرت حفصهؓ نکاح کول اوغښتل . حضرت ابوبکرؓ ورله هیڅ جواب ورنکړو . نو بیا ئې حضرت عثمانؓ سره د حضرت حفصهؓ د نکاح په باره کښې خبره وکړه . هغوی ورته ووئیل چې سوچ به اوکړم بیا به تاته ووایم . څه وخت پس بیا حضرت عمرؓ د حضرت عثمانؓ سره خبره وکړۀ. نو حضرت عثمانؓ ورته ووئیل چې زۀ داساعت واده کول نۀ غواړم . حضرت عمرؓ له غصه ورغله او حضور ﷺ ته ئې د دوی شکایت وکړه . حضور ﷺ ورته په جواب کښې اوفرمائیل د حفصهؓ واده به د حضرت عثمانؓ نه غوره انسان سره کیږی او دعثمانؓ واده به د حفصهؓ نه غوره زنانه سره کیږی . بیا هم هغه شان وشو څنګ چې حضور ﷺ فرمائیلی وو د حضرت حفصهؓ سره حضور ﷺ په خپله نکاح وکړه او د حضور ﷺ خپله لور حضرت امّ کلثومؓ حضرت عثمانؓ ته په نکاح کړه .(47)کوم ساعت چې د حضور ﷺ سره د حضرت حفصهؓ نکاح شوې وه هغه وخت د حضرت حفصهؓ عمر شل کاله وۀ . او د حضور ﷺ عمر مبارك پنځه پنځوس کاله وۀ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نکاح دا واقعه د هجرت په دریم کال پیښه شوې وه.(48)

حضرت زینب بن خزیمه هلاله رضی الله عنها

د امّ المساکین په لقب سره یادیدنکي دا هغه قدرمنده او عزمنده زنانه ده چي د دوی سره اولني نکاح د طفیل بن حارث شوي وه . بیا دَ هغوی د طلاق نه وروستو حضرت عبیدهؓ په نکاح واغستله . د حضرت عبیدهؓ د شهادت نه وروستو بیا حضور ﷺ په نکاح کښي راغله. دحضرت عبیدهؓ دَ شهادت واقعه په غزوه بدر کښي پیښه شوي وه او د حضرت زینب نکاح د حضور ﷺ سره دَ غزوه احد نه یوه میاشت مخکښي شوي وه. د بعضي علماء قول دا دے چي د دوی اولني نکاح د عبدالله بن جحش سره شوي وه . هغه عبدالله بن جحش چي په غزوه احد کښي شهید شوے وۀ . د هغوی د شهادت نه وروستو حضور ﷺ د حضرت زینبؓ سره نکاح وکړۀ. د حضرت زینبؓ انتقال د دیرشو کالو په عمر کښي شوے دے او حضور ﷺ ئي پخپله د جنازي مونځ ادا کړے دے . (50)(49)

حضرت ام حبیبه رضی الله عنها

دام حبیبهؓ اصل نوم رمله وه . ورته د لور دنوم په وجه امّ حبیبه وئیلے شي .دَ پلار نوم ئي ابوسفیان (صخر) دے . د عبیدالله بن جحش په نکاح کښي وه . او د هغۀ نه ئي یوه لور وه . ښځه خاوند دواړه مسلمانان شول او دواړو حبشي ته هجرت وکړلو . عبید الله بن جحش په حبشه کښي نصرانیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیار کړۀ . دغه وخت حضرت ام حبیبهؓ په خپل ایمان باندي کلکه ولاړه وه . حضور ﷺ ورته دنجاشي بادشاه په ذریعه یو خط ولیکلو او په هغي کښي ئي ورته ورسره دَ نکاح کولو اراده ظاهره کړه . د ام حبیبهؓ سره د حضور ﷺ په نکاح کښي نجاشي بادشاه دَ حضور ﷺ له طرفه په مهر کښي ام حبیبهؓ ته څلور سوه درهمه ورکړل. د نکاح دا واقعه د هجرت په شپږم کال راپیښه شوے وه.

حضرت ام سلمه رضی اللّٰه عنها

د امّ سلمه نوم هند دے . اول دَ ابو سلمه په نکاح کښي وه . د دوی نه ئي شپږ بچي (عمر ، سلمه ، زینب ، دره ، محمد بن سلمه، ام کلثوم بنت ابی سلمه) وو . بعضي مورخینو ئي صرف د څلورو بچو ذکر کړے دے . ابو سلمهؓ (عبداللّٰه بن عبداللّٰه بن عبدالاسد مخزومی د ام سلمهؓ د ترۀ زوئي) په غزوه بدر کښي شریك شوے وۀ . بیا په غزوه احد کښي زخمي شولو او له دغي زخم له وجي وفات شو . (51) د ابو سلمه د شهادت نه پس بیا په 4 هجری یا 3 هجري کښي دَ حضور ﷺ په نکاح کښي راغله . مشهوره ده چي په ازواج مهطرات کښي دَ ټولو نه وروستو دَ حضرت ام سلمهؓ انتقال شوي دے .(52)(53)

حضرت زینب بنت جحش رضی اللّٰه عنها

د حضور ﷺ د ترور (امیمه بنت عبدالمطلب) لور وه . د دوی نوم بره وو . یوه ورځ حضور ﷺ تربنه د نوم تپوس وکړه . نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خپل نوم بره اوښودلو . حضور ﷺ ورته په جواب کښې ارشاد اوفرمائيل ستا نوم بره نه دے زينب دے د هغه وخت دوی ته زينبؓ وئيل شورو شو.(54) د دوی اولنې نکاح د حضور ﷺ په حکم باندي د حضرت زيد بن حارثؓ سره شوې وه .تقريباً يو کال پوري دغه عقد برقرار وۀ . د حضرت زينبؓ او دَ حضرت زيدؓ په طبيعيت کښې دَ عدم مطابقت په وجه د حضور ﷺ دَ صلاح او مشورې نه حضرت زينبؓ له حضرت زيدؓ طلاق ورکړلو. بيا حضور ﷺ حضرت زينبؓ سره نکاح وکړله .دغه وخت د حضرت زينبؓ عمر د يوقول مطابق پنځويشت کاله او دبل قول مطابق پنځه دريش کاله وه . څلور سوه درهمه مهر مقرر کړے شوے وو. حضور ﷺ په دغه موقع صحابهؓ له د روټۍ انتظام کړے وو. د حضرت زينبؓ د نکاح دا واقعه د هجرت په څلورم کاله باندي پيښه شوے وه . د حضور ﷺ حضرت زينبؓ سره د نکاح کولو يوه وجه دَ حضرت زينبؓ له تسلي او ډا ډګيرنه ورکول وو بل طرف د يو باطل رسم ختمول وه . په عربو کښې دا دستور وو چي چا به يو تن ته ځوئے ووئيلو نو د هغه د زنانه سره به ئي پس له طلاق نه هم نکاح نه شوه کولے . او د هغه انسان سره به ئي د سکه ځوی په شان تعلق ساتلو . (د زيات تفصيل د پاره فتح الباري ، تفسير احزاب مطالعه وکړئ.(55)

حضرت صفيه بنت حيي رضى اللّٰه عنها

د پلار نوم ئي حي بن اخطب او د مور نوم ئي ضره وۀ.(56) د استيعاب مؤلف ئي د والدې نوم بَره بن سموال ذکر کړے

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے . (57) پلار ئـي د بـنـو بضيـر قبيلي مشـروۀ .د دوی دَ نسب آغاز او ابتداء دَ حضرت هارون علیه السلام نه شوي ده . رومبي نكاح ئې د اسلام بن مشكم قرظی سره شوي وه . بيا د طلاق نه پس ئي د كنانه ابن ابی الحقيق سره اوتړله .كنانه ابن ابی الحقيق په غزوه خبير مسلمانانو قتل كړه . په دغي غزوه كښي مسلمانانو ته ډير مالِ غنيمت په لاس ورغلو . په دغي مالِ غنيمت كښي حضرت صفيه هم وه . حضرت صفيهؓ د حضرت دحيه كلبیؓ پـه حصه كښي راغله . حضور ﷺ ته يو صحابي ووئيل چي دا خو د بنو قريظه او د بنونضير د سردار لور ده . دا خو ستا سو لائقه ده . چي ستاسو سره وی . حضور ﷺ حضرت دحيه كلبیؓ راوغبښتلو او د حضرت صفيهؓ په بدل كښي ئـي ورلـه بلـه يـوه وينـځـه وركړه . بيا ئي د حضرت صفيهؓ سره نكاح اوكړۀ .(58)

حضرت جويريه بنت حارث رضی الله عنها

د پلار نوم ئي حارث بن ضرار دے چي پـه بنی المصطلق كښي دَ خزاعی قبيلي مشـروۀ . د حضرت جويريهؓ اولني نكاح د خپل تـرۀ ځوی مسافع بن صفوان سره شوے وۀ . مسافع بن صفوان پـه غزوه مريسيع (بنو مصطلق) كښي مسلمانانو ووژلو . حضرت جويره په جنګ كښي قيدی جوړه شوه . بيـا دَ حضور ﷺ په نكاح كښي داخله شوه . د حضور ﷺ سره د نكاح په وجه د حضرت جويريه ټوله قبيله د قيد نه خلاصه شوه . او د صحابهؓ له طرفه د دغي قبيلي هر قيدی ته آزادي ملاؤ شوله .(59) حضور ﷺ سره د نكاح په وخت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت جويريه عمر شل كاله وة . د دوى د قيد نه د آزادي قيمت (چي څلور سوه درهمه وو) مهر وو . د دوى نوم برّه وة . حضور ﷺ ورله جويريه نوم ايښے وة .(60)(61)

حضرت ميمونه بنت حارث رضى الله عنها

حضرت ميمونه بنت حارث ثقفیؓ د رسول الله ﷺ د بعثت نه پنځويشت كاله مخكښي پيدا شوي وه . نوم ئي برّه وة . بيا وروستو ميمونه شولو . ړومبي نكاح ئي مسعود بن عمر سره شوي وه .د هغهٔ دَ طلاق نه وروستو د ابورهم په نكاح كښي راغله ، بيا د هغه دَ وفات نه وروستو دَ حضور ﷺ په نكاح كښي داخله شوه. د دوى نه وروستو حضور ﷺ د بل چاسره نكاح نهٔ ده كړے. دا دَ حضور ﷺ اخيري زوجه محترمه ده .). د دوى نه علاوه د حضور ﷺ سره دَ نورو زنانو هم دنكاح ذكر د تاريخ په كتابونو كښي شته . په هغي زنانو كښي بعضي زنانه داسي وے چي حضور ﷺ ورته د نكاح نه پس د رخصتی نه مخكښي طلاق وركړے وو. او بعضى د هغوى نه داسي وے . چي ورسره د نكاح وعده شوي وه . د دوى سره حضور ﷺ وخت نهٔ وو تير كړے په دي وجه دلته د هغه زنانو ذكر نهٔ دے راغلے .)(62)(63)

د حضور ﷺ ترونه او ترورياني

د عبدالمطلب لس ځامن وو . حارث ، زبير ، حجل ، ضرار ، مقوم ، ابولهب ، عباس ، حمزه ، ابوطالب ، عبدالله . په دوى كښي عبدالله دَ حضور ﷺ والد محترم دے . دغه نور تول د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ ترونـه دی . حضرت عبـاس ؓ دَ تهولـو نـه کشر وه.
دحضور ﷺ شپږ تروریانـي دی . امیمـه، ام حکیم، بره ، عاتکه
صفیه ، اروئ .(64)

تعمیر د کبعي شریفي

حضور ﷺ چي کله پنځه دیرش کاله ته وورسیدلو . د عرب
قریشـو اراده وکړلـه چي بیت اللّٰـه دوباره پـه نښهٔ شان سره
جوړ کـړی. د بیت اللّٰـه پـه دغـه تعمیر کښي حصـه اغستـل
هـریـو سعادت ګنڼل . ځکه هریو په دغه تعمیر کښي پوره پوره
بـرخـه واغستـلـه . بیا چي کـلـه دَ حجر اسود په خپل ځائـے
بـاندي د کیښودلو وخت راغي نود هریو مشر دا تمنا وه چي دا
سعـادت هـغـه تـه مـلاؤ شـي . خـو د هریو دا تمنا نه شوه پوره
کیـدے . د ښهٔ سوچ نه وروستو تهول مشران په دي خبره متفق
شـو . چي هرڅوك اول د دغي مسجد حرم دروازي رادننه شو
د هـغـه پـه مـرضـي باندي به عمل کوؤ . هغه به زمونږ په دي
مـعاملـه کښي قاضي او منصف وی . او د هغه فیصله به تهولو
ته منظوره او قبوله وی .د مولیٰ کریم له طرف نه فیصله شوي
وه . دغـه وخـت پـه دغه دروازه حضور ﷺ رابنکاره شو. خلقو
چي حضـور ﷺ ولیـدلو . نو ډیر خوشحاله شو او تهولو چغي
کـړي . دا خو ډیر صادقه (ریښتونـے) او امین(امانت داره) دے
. دوی چي څـهٔ فیصلـه وکـړهٔ مـونـږه تهولو تـه منظوره ده .
. حضـور ﷺ دوی لـره نزدي ورغـے . او یوه داسي فیصله ئي
وکړهٔ چي تهولو ته د زړهٔ سکون او اطمینان نصیب شو . حضور
ﷺ ورتـه اُوفـرمـائیـل مـالـره یـو ځادرراوړے . حضور ﷺ لره

(c) ketabton.com: The Digital Library

څادر راوړلے شو . هغه څادر حضور ﷺ په زمکه ښور کړۀ . دغه وخت حضور ﷺ حجراسود په خپلو لاسو د څادر مينځ کښي کيښودلو. بيا ئي د هربوقبيلي مشرته اوفرمائيل چي د دي څادر طرفونه وونيسي . د هريوي قبيلي مشر د هغي څادر طرفونه اونيول . بيا ټولو په شريکه د څادر په ذريعه حجر اسود خپل مقام ته يو څلو . له دي نه پس حضور ﷺ پخپله په خپلو لاسو مباركو حجر اسود راوچت كړلو او په خپل مقام ئي كيښودلو . د حضور ﷺ په دغي ښكلي فيصلي سره عرب د يوي لوئي جهګړي نه بچ شو. (65)(66)(67)

د وحی ابتداء

هركله چي د حضور ﷺ عمر مبارك څلويښت كاله شولو او اللّٰه تعالیٰ ورته د نبوت تاج پسر كول اُوغښتل نو په غارِ حرا كښي ورته د جبرائيل امين په ذريعه د وحی ابتدا وشوله. دغه واقعه د وحی حضور ﷺ په اول ځل حضرت خديجي بی بیؓ ته بيان كړۀ . حضرت خديجيؓ حضور ﷺ لره تسلی وركړۀ . بيا ئي دَ خپل ترۀ ځوئي ورقه بن نوفل خواته بوتللو . ورقه ورته ووئيل چي دا د موسیٰ هغه فريښته ده . كومه چي به حضرت موسیٰ ؑ له راتله . بيا ئي ورته اوفرمائيل چي ارمان د دي خبري كوم چي زۀ هغه وخت ښۀ طاقتور او روغ وے . كله چي به ستا قوم قبيله تالره دَ خپل كور كلی نه اووباسی . حضور ﷺ ترينه په تعجب سره تپوس وكړۀ چي داسي كيدي شی؟ ورقه ورته ووئيل چي د كومي خبري سره تاسو راتلۀ كړي دی د دي خبري په وجه وړاندي پيغمبرانو سره هم دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار شوي دے . د دي واقعي نه يو څو ورځي وروستو ورقه وفات شولو .(68)

د اسلام تبليغ

د اولني وحى نه پس حضور ﷺ لره د جبرئيل امين په ذريعه بيا دا وحى راغله.

يٰاَيها المدثر ★ قم فانذر ★وربك فكبر ★
وثيابك فطهر ★والرجز فاهجر ★ (مدثر)

د دي اٰياتونو په نزول سره حضور ﷺ ته د تبليغ كولو او د اسلامى تعليماتو رسولو حكم وشو . په حضور ﷺ باندي اولني ايمان راوړونكے ام المؤمنين حضرت خديجهؓ وه. بيا د هغي نه وروستو حضرت ابوبكر صديقؓ ، حضرت عليؓ او دَ حضور ﷺ خاص خادم حضرت زيد بن حارثهؓ اسلام قبول كړه. بيا په پټه باندي حضور ﷺ به دَ حضرت ابوبكر صديقؓ سره خلق اسلام ته رابلل. د دغي تبليغ له بركته ډير خلق مسلمانان شول . په دغه مسلمانانو كښي حضرت عثمان بن عفانؓ ، حضرت زبيرؓ ، حضرت عبدالرحمٰن بن عوفؓ ، حضرت سعد بن ابى وقاصؓ او حضرت طلحهؓ په خصوصى توګه شامل دى. په مزه مزه د اسلام اثار ، انوار او بركات د مكي مكرمي نه بهر هم خوارۀ شول .(69)

په ښكارۀ تبليغ

دري كاله خو په پټه پټه دَ اسلام تبليغ كيدلو . خلق به پټه مسلمانيدل او په پټه به ئي په اسلامي احكاماتو عمل كولو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو به په پټه عبادت کولو . د دغې درې کالو نه وروستو بیا الله تعالیٰ د اعلانیه تبلیغ کولو حکم راوولیږلو. حضور ﷺ ته امر ووشو چې اوس خلق اعلانیه دینِ اسلام ته راوبلے. نبی کریم ﷺ د دغې حکم پوره کولو په وجه د صفا غونډۍ ته تشریف یوړلو او د قریشو دَ هرې یوې قبیلې نوم ئې اعلانیه په زوره زوره واغستلو او ورته ئې په دغه غونډۍ دَ راجمع کیدلو آواز وکړه . قریشو چې د حضور ﷺ آواز واؤریدلو نو په منډه منډه دغې غنډۍ ته راجمع شول. کله چې دَ قریشو ټولې قبیلې راجمع شوې نو حضور ﷺ ترینه په یو سوالیه انداز تپوس وکړۀ کۀ چرته زۀ تاسو ته ووایم چې د دښمن لښکر په تاسو باندې راتلونکے دے او زرده چې تاسو باندې حمله وکړئ. نو تاسو به زما خبره اومنی ؟ ټولو په شریکه په یو آواز سره ووئیل چې یقیناً مونږه به ستا د خبرې نه انکار ونکړو (ځکه چې تاسو زمونږ سره پاتې شوې ئې او تاسو په یو موقع هم دروغ نه دی وئیلی . حضور ﷺ چې قریشو دا خبره واوریدله نو قریشو ته مخاطب شولو اوټولو ته ئې په جمع اوفرمائیل : کۀ چرته تاسو خپل غلط او باطل عقائد پرې نۀ ښودل نو په تاسو باندې د اللّٰه تعالیٰ عذاب راشی . دا چې څۀ (مراد دین اسلام او د دین احکام) ماتاسوله راوړی دی دنیا کښې یو انسان هم د خپل قوم قبیلې د پاره داسې اعلیٰ او قیمتی ډالۍ نۀ ده راوړے. ماتاسو لره د دنیا او د آخرت کامیابی راوړے ده . او ماته خپل ربّ امر کړے دے چې زۀ تاسو هغه یو ذات ته راوبلم . قریشو چې حضور ﷺ دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينا واوريدله نو خفه شول او خپلو خپلو كورونو ته واپس شو .ابولهب چي په دغي تولگی كښي شامل وو . او د حضور ﷺ ترۀ هم وو . هغه چي دا خبره واوريدله نو په غصه شو . او حضور ﷺ طرف ته ئي د يو كاڼي د وويشتلو اراده وكړه . د ابولهب دغه فعل په مسلمانانو ډيربد ولگيدۀ . د ابولهب د دغي فعل په جواب كښي الله تعالیٰ سورتِ ابی لهب نازل كړه . (70)

د اهل عرب مخالفت او دښمنی

هركله چي اهل عرب ته پته ولگيده . چي د مكي مكرمي په زمكه يو بشر (يعنی حضرت محمد رسول الله ﷺ) د نبوت دعویٰ كړے ده او د هغوی د بتانو مخالفت كوی . او د هغوی رسم ورواج ته بد وائی . نو د اسلام د نور د ختمولو د پاره ئي مختلف قسمه تدبيرونه شورو كړه .دا لانديني واقعه دهغوی (يعنی د كافرانو او مشركانو) د كوششينو يوه كړي ده . د عربو يو تولگي د جرگي په شكل ابو طالب (چي د حضور ﷺ ترۀ وه) له راغے . هغي تولگي ابو طالب ته ووئيل چي تۀ خپل ورارۀ پوهه كه . چي دا قسمه خبري نۀ كوی . خو كه هغه د دغي قسمه خبرو نه نۀ منع كيږی نو بيا ئي تۀ مرسته مۀ كوه . خو كۀ چرته هغه هم هغه شان خبرے كوی او تۀ ئي مرسته هم نۀ پريږدے . نو بيا به مونږ تول عرب ستا سو مقابلي ته اودريږو . او دا مقابله به تر هغه وخته پوري جاری ساتو . ترڅو چي يو تولگي ختم شوي نۀ وی . ابو طالب چي دمشركانو د تولگی دغه خبره واوريدۀ نو ورسره د حضور ﷺ نور زيات فكر پيدا شو . په دي وجي د حضور ﷺ سره ئي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي باره کښي خبره وکړه .نو حضور ﷺ ورته په جواب کښي اوفرمائيل چي اے زما خوږه تره! په رب مي دي قسم وی کهٔ چرته دوی زما په يو لاس کښي نمر او په بل لاس کښي سپوږمی کیږدي او دوی اُوغواړی چي زهٔ دغه د رب کلمه مخلوق ته رسوول پريږدم نو زهٔ به هرګز دغي خبري ته تيار نشم ترهغه وخته پوري به زما کوشش جاري وی چي د رب ربښتوني دين غالب شي يا زما وجود د دغي کار نه قربان شي. ابوطالب چي د حضور ﷺ دخپل کار سره مينه وليدله نو په جواب کښي ئي ورته ووئيل اے وراره! تهٔ د خپل دين کار جاري ساته ، زهٔ به تا سره په هر ځائے کښي ملګرتيا کووم.(71)

د کافرانو کوشيشونه

هر کله چي قريش په دي خبره پوهه شو چي بنی هاشم او بنی عبدالمطلب د حضور ﷺ مرسته نهٔ پريږدی . او ورځ په ورځ اسلام ترقی کوی . د اسلام نور د دنيا په طرفونو کښي ډير په تيزي سره خوريږي . د حضور ﷺ خبري خلق ځان ته لکه د مقناطيس په شان راکاږی . نو د اسلام دنور د ختمولو د پاره ئي سوچونه شوروکړه . د حضور ﷺ پيغام په حقيقت کښي اسلام پيغام وو. په زړونو ډير زر اثر غورځوی . قريشو د مکي مکرمي په مختلفو لارو او کوڅو کښي د دي مقصد د پاره خلق کينول چي د باهر نه مکي مکرمي ته راتلونکی مسافر ميلمانهٔ د حضور ﷺ خواله لاړ نشي. يو طرف ته قريشو دا تدبير اختيار کړهٔ . نو بل طرف د خلقو د حضور ﷺ سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملاقات شوق نور هم زيات شو. د حج په موقع به حضور ﷺ د بهرنه راتلونكو كسانو ته د اسلام دعوت وركولو . په دغي طريقه د اسلام نور خوريدل شوروشو. او د اسلام نور مختلفو كلو، قبيلو ته لاړو .

د مكي د كافرانو د مسلمانانو سره سلوك

د حضور ﷺ په كوشش او بركت سره د مكي مكرمي فضا هم د اسلام په نور سره مزه مزه ډكيدل شوروشو. خلقو ته چي د اسلام د حقانيت پته ولگيده . نو ډيرو خلقو اسلام قبول كړه . په دغه مسلمانانو كښي زيات تعداد د غريبانو او غلامانو وو. قريشو د اسلام په وجه په هغه مسلمانانو باندي ظلمونه شوروكړه . د اسلام په ترقي سره سره د كافرانو ظلمونه به هم زياتيدل . د كافرانو دا خيال وو چي كيدے شي دغه ظلمونه مسلمانان د اسلام نه منع كړي او د محمد رسول الله ﷺ د رسالت انكار وكړي . د مكي مسلمانانو د كافرانو د ظلمونو ښۀ په نره مقابله وكړه . ورځے شپے تيريدے او د كافرانو ظلمونه زياتيدل . آخر كافرانو دا خبره محسوسه كړه چي د اسلام د رنړا ختمولو د پاره زور او طاقت نه علاوه بل څۀ تدبير پكار دے . په دغي سلسله كښي يوه جرگه د عتبه بن ربيعه په مشري كښي د حضور ﷺ خواله راغله . دوى حضور ﷺ ته دري خبري كينبودے . كه تاسو دمكي مكرمي مشرى غواړى نو مونږ به درله د مكي مكرمي مشرى دركړو . يا كۀ تاسو په يوه درنه (مالداره عزت داره) كورني كښي وادۀ كول غواړے نو مونږ دغي ته هم تيار يو . يا كه تاسو ډير مال او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت غواړے نو مونږ به درله ډير مال او دولت را جمع کړو . خو کوم کار چي تاسو کوے هغه پرېږدے .حضور ﷺ ورته په جواب کښي د قرآن کريم يو څو اياتونه ا ولوستل . عتبه بن ربيعه چي د قرآن کريم دغه اياتونه واوريدل نو زړۀ ئي په دربيدو شو. بيا خپلو ملګرو قريشو له راغے او ورته ئي ووئيل محمد ﷺ چي څۀ لولي هغه نۀ شاعري ده او نه جادو دے .زما که مني نو زما خو دا رائے ده چي محمد ﷺ تاسو په خپل حال پرېږدے .که چرې هغه برے اومندلو او په ټول عرب باندي ئي غلبه راغله . نو د محمد ﷺ برے او عزت زمونږ برے او عزت دے .او که محمد ﷺ غلبه اونه موندله نو د عربو نور خلق به ئي وجود ختم کړی . قريشو د عتبه خبره اُونۀ منله او په خپل ضد باندي برقرار پاتے شول. (72)

د حضور ﷺ د تبليغ کولو انداز

حضور ﷺ به د اسلام تبليغ د پاره يو يو کس له تللو او يو يو به ئي جدا جدا پوهولو . چا چي به خبره اومنله نو د هغه سره به ئي د خپلي ميني اظهار کولو . او چا چي به د حضور ﷺ خبره اونه منله نو چپ به ترينه پاتي شولو .

د حضور ﷺ يوه معجزه

د اسلام اولني ورځے شپے وے مسلمانان د کافرانو د لاسه په مختلف قسمه تکليفونو کښي ګرفتار وو. کافرانو به نوي نوي طريقي مسلمانانو ته د تکليف رسولو د پاره پيدا کولے .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشرکانو نه به د مسلمانانو سره سره به حضور ﷺ ته هم تکليفونه رسيدل . د دغي تکليفونو د واقعاتو نه يوه دا لاندينۍ واقعه هم ده .

يوه ورځ حضور ﷺ دکعبي سره خوا ته مونځ ته ولاړ وو . هرکله چي د قيام نه پس حضور ﷺ سجدي له لاړو . نو ابوجهل د يو لوئي کاڼي په ذريعه حضور ﷺ ته د تکليف رسولو اراده وکړله خو چي کله حضور ﷺ ته نزدي شو نو يره پري راغله او کاڼي ئي د لاسو نه پرېوتلو . رنګ ئي د ويري د لاسه زيړ اوتختيدلو .بيا په منډه منډه خپلو ملګرو له راغي او هغه تهوله تيره شوي قصه ئي ورته تيره کړه . او ورته ئي اوو‌ئيل زما خيال او اراده وه چي حضور ﷺ ته (د دغي کاڼي په ذريعه) تکليف اُورسوم خو ماته يو عجيبه اُوښ رامخامخ شو خلۀ ئي وازه کړي وه . داسي ښکاريدلو چي زما خوړلو له راروان وی . داسي اوښ ماچرته نۀ وو ليدلے .(73)

حبشي ته د هجرت اجازت

هر کله چي دمشرکانو ظلمونه په مسلمانانو باندي زيات شول . او مسلمانانو لره په دين باندي تلل ګران شو دَ حضور ﷺ په حکم باندي مسلمانانو د مکي نه حبشي ته هجرت وکړلو . دغه د مسلمانانو حبشي ته ورومبي هجرت وو . د رجب اسلامی مياشت وه . په دغه هجرت کونکو کښي دولس تنه نارينه اوزنانه شاملي وے . نجاشي بادشاه مهاجرينو ته ډير په درنه سترګه وکتل . مسلمانانو په سکون او اطمينان سره هلته کښي ورځي شپي تيرولے . قريشو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د دغي پته ولګيده . نو عمرو بن عاص او عبدالله بن ربيعه ئي د دوی د واپس راوستلو د پاره نجاشي بادشاه لره وليږل . دوی نجاشي بادشاه ته ووئيل چي دا تاسو سره ستاسو په دي ملك كښي زموږ د علاقي ډيره شوي خلق فساديان او شريره خلق دی . دوی دَ خپلي علاقي نه بهر كړے او موږ ته ئي حواله كړئ .نجاشي بادشاه ډير هوښيار سړي وو هغه ورته په جواب كښي ووئيل چي تر كوم وخته پوري چي ماصحيح تحقيق نهٔ وی كړی دوی زهٔ تاسو ته نهٔ شم حواله كولے . بيا نجاشي د مسلمانانو نه د هغوی د مذهب او عقيدے تپوس وكړلو . د مسلمانانو له طرف ورته حضرت جعفرؓ په داسي طور او طريقه جواب وركړهٔ . حضرت جعفرؓ نجاشي ته ووئيل : مونږه ناپوهه وو ، بتانو ته به موږ سجدي كولے ، زموږ خوراك مُرداري وے ، بي حيائي عام وه ، مونږه د يو بل دحقونو خيال نهٔ ساتلو ، زموږ اخلاق ټهيك نه وو.طاقتور به كمزورے ختمولو . بيا الله تعالیٰ زموږ د قبيلي نه موږ ته يو پيغمبر راوليږلو . مونږه ئي دنسب پته ده ، د هغه د صداقت ، امانت او پاك دامني نه ښهٔ خبر يو . هغه موږ ته د دي خبري تعليم راكړه چي يو الله اومنو . او د هغه سره هيڅ څوك شريك اونهٔ ساتو. راته ئي امر راكړے چي د بتانو عبادت پريږدے ، رښتيا وائے ، خپلوانو سره ښهٔ سلوك كوے ، د ګاونډيانو خيال ساتي دغه رنګ د حرام كارونو نه د يو بل دَ قتلولو نه ، د دروغو وئيلونه او د يتيم د مال د خوړلو نه ئي منع كړو. مونږ ته ئي د مونځ كولو، روژي نيولو اود زكوٰة او

(c) ketabton.com: The Digital Library

حج ادا کولو حکم راکړے دے . مونږ چي ترينه دغه خبرے واوريدلے . نو مونږه اسلام قبول کړه او د هغوی خبره مو اومنله . نجاشی چي دغه بيان واوريدلو .نو د قريشو داوړه کسان ئي خالی لاس د حبشی نه مکي مکرمي ته واپس وليږل . او پخپله مسلمان شولو . مسلمانانو په حبشه کښي تقريباً دري مياشتي په امن وسکون سره تيرے کړے . بيا واپس مکي مکرمي ته راغلل . دغه وخت حضرت عمرؓ اسلام قبول کړے وه . د نارينه مسلمانانو تعداد دغه وخت سلويښتو تنو ته نزدي شوي وه . دغه وخت يوولس زنانه مسلمانانې شوي وے . د حضرت عمرؓ په اسلام کښي داخليدو سره مسلمانانو ته ډير عزت او طاقت ملاؤ شولو . هغه د دين اعمال چي مخکښي به پټه باندي کيدل په ښکاره مسلمانانو کول شوروکړل. (74)

د قريشو ناجائزه مطالبه او معاهده (۷نبوی)

دين اسلام رو رو ترقی کوله او د اسلام رڼا په ملك عرب کښي په مزه مزه ښوريدله . قريشو چي د اسلام او د مسلمانانو قوت او غلبه وليدله نو ټولو قريشو په جمع د بنی عبدالمطلب او بنی هاشم نه د حضور ﷺ د حواله کولو مطالبه وکړله . . او ورته ئي ووئيل چي که چرے تاسو حضرت محمد ﷺ مونږ ته حواله نۀ کړۀ نو مونږ به تاسو ټولو سره هرقسمه تعلق ختم کړو . بنوعبدالمطلب د قريشو د مطالبي د منلو نه انکار وکړه . دغه وخت ټولو قريشو په جمع يو تحرير تيار کړه . په هغه تحرير (عهد نامه) کښي ئي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وليكل چې بنو هاشم او بني عبدالمطلب سره دے هرقسمه تعلقات ختم كړے شي او د دوى سره هرقسمه رشته دارى(د نكاح او داسې نورې رشتې) او تجارت(د دوى نه اغستل او دوى ته وركول) دے بند كړے شي . دغه عهد نامه په بيت الله (كعبه) كښې زوړنده كړے شوه . د غرونو په مينځ كښې حضور ﷺ د خپلې قبيلې سره په دغه يوه مخصوصه حصه كښې بند شولو . د ابولهب نه علاوه د بنو هاشم او بني عبدالمطلب ټول خلق (هغه كۀ كافروه او كۀ مسلمانان وو)په دغې ځائے كښې بندى جوړ شو . بنو هاشم او بني عبدالمطلب د ژوند په دغې حصه كښې ډير زيات تكليفونه تير كړى دى . دلوږې د لاسه به خلقو پاڼې خوړلے .(75)(76)(77)(78)(79)

حبشې طرف ته دويم هجرت

حضور ﷺ په داسې حالاتو كښې په دغې موقع يو ځلے بيا مسلمانانو ته حبشې طرف ته د هجرت كولو اجازت وركړۀ . دغه وخت د هجرت كونكو شمير ډيروو . مؤرخينو دَ هجرت كونكو نارينو تعداد درې اتيا او د زنانو تعداد ئې دولس نقل كړے دے . بيا د دغې قافلې سره په لاره كښې د يمن مسلمانان هم ملګرې شو . په دغې هجرت كښې د مسلمانانو سره حضرت ابو موسىٰ اشعرىؓ هم ملګرے وو .(80)

د قيد او مصيبت نه نجات

په شعب ابى طالب كښې بنو هاشم او بني عبدالمطلب تقريباً

(c) ketabton.com: The Digital Library

دري كاله پوري بنديوان وو . دغه وخت حضور ﷺ ته د وحی په ذريعه الله كريم خبر وركړۀ چي كومه معاهده قريشو ليكلي وه هغه معاهده د الله تعالىٰ د نوم نه علاوه ټوله يوه چينجی خوړلے ده . صرف ديو الله نوم پكښي معجزانه شكل كښي پاتی شوي دے . د دي خبري چي خلقو ته پته ولګيدله او په دغه سلسله كښي معلومات وكړے شو . نو د حضور ﷺ فرمان ټكی په ټكی صحيح وو . هم هغه شان حقيقت وو . څنګ چي حضور ﷺ بيان كړے وو . هر كله چي معاهده پاتي نه شوه . نو په بنو هاشم او بنی عبدالمطلب باندي لګيدلے پابندي هم پاتي نه شوے . دبنو هاشم او بنی عبدالمطلب نه هرقسمه پابندي اوچتي شوے . په دغه موقع بنو هاشم او بنی عبدالمطلب د آرام او سكون ساه واغستله . او د دنيا د سختو او تكليفونه نه په آرام شول .(81)

د طفيل بن عمرو دوسی رضی اسلام قبلول

په دغه زمانه كښي حضرت طفيل بن عمرو دوسیؓ لره خدائي تعالىٰ د ايمان دولت وركړۀ . هغه د خپل قوم مشروۀ . د هغه له بركته د هغه په قوم قبيله كښي ډير خلق مسلمانان شو .(82)

دغم كال

د قيد او بند نه وروستو دنبوت په لسم كال د حضور ﷺ ترۀ ابوطالب چي د حضور ﷺ سره ئي په هره لاره مرسته او ملګرتيا كړے وه وفات شو . د ابوطالب د انتقال نه دري ورځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستو حضرت خديجهؓ وفات شوه . د دې دوؤ واقعاتو په وجه حضور ﷺ دغې کال ته د غم کال وئيلے دے. (83)

طائف ته سفر

دابو طالب د وفات نه پس قريشو حضور ﷺ ته ډيرزيات تکليفونه رسوول شوروکړه . حضور ﷺ د هر قسمه تکليف په ښهٔ او ښکلے طريقے سره مقابله وکړۀ . د تکليف او آزمائش په دغې ورځو کښې حضور ﷺ د حضرت زيد بن حارثهؓ سره د اسلام د دعوت وتبليغ په سلسله کښې طائف ته تشريف يوسلو . د دغې سفر مقصد داوه چې ممکنه ده د مکې خلقو خو اسلام نه مخ اړولے دے کيدے شی چې دوی ته د اسلام رڼا نصيب شی . کيدے شی چې دوی ايمان راوړی يوه مياشت پرلـه پسې حضور ﷺ د طائف خلق اسلام ته راوبلل . خو يوکس ته پکښې هم د ايمان دولت نصيب نهٔ شو. هغې ظالمانو هغه مهربانه هستی جناب محمد رسول الله ﷺ په کاڼو ګټو وويشتلو . د هغې خلقو د دغې بد سلوك او بداخلاقی په وجه د حضور ﷺ پښې مبارکې د وينو نه ډکے شوے . حضور ﷺ د طائف د خلقو د بدسلوك په وجه په وينو کښې لت پت وو . حضرت زيدؓ چې په دغې سفر کښې د حضور ﷺ سره ملګرې وو . د حضور ﷺ د بچ کولو په کوشش کښې ئې خپل سر زخمی کړلو . حضور ﷺ د دغې زخمونو سره د طائف نه راوپس شو . د حضور ﷺ په ژبه په دغې موقع د بد دعا په ځائے د دعا الفاظ وو :

اے الله ! تاته شکايت کوومه څهٔ د خپلے کمزورې او بے

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسى او په خلقو کښې د ذلت او رسوائى . اے ارحم الراحمين ! تۀ د ضعيفانو رب ئې او تۀ زما پروردیگار ئې . تۀ ما چاته حواله کوې . اجنبى او پردى ته چې ما اووينى تندې تريو کړی .يا چا دښمن ته چې هغه تۀ تا په ما قابُو ورکړه . اے اللّٰه ! کۀ چرې تۀ زمانه ناراضه نۀ ئې نو ماته د هيچا پرواه نشته . ستا حفاظت ماله بس دے .زۀ ستا د مخ په رڼا په وسيله په کومې سره چې د دينا او آخرت ټول کارونه سميږی ، د دې خبرې نه پناه غواړم چې په ما باندې دے ستا غُصه وی يا تۀ مانه خفه ئې .ستا راضى کول تر هغه وخته پورې ضرورى دى ترڅو چې تۀ راضى شوے نۀ ئې . ستا نه علاوه بل طاقت او قوت نشته .

د حضور ﷺ د دې دعانه پس سمدست (فوراً) جبرئيل امين حضور ﷺ له راغے . د سلام نه پس ئې حضور ﷺ ته عرض اوکړۀ . اللّٰه تعالىٰ ستا د قوم هغه خبرے چا تا سره اوشوے ، واوريدلے او د هغوى جوابونه ئې هم واوريدل ، او يوه فريښته ئې چې د هغې متعلق د غرونو خدمت دے تاسو له راليږلے ده . چې تاسو څنګه غواړئ نو دې ته حکم ورکړئ . دې نه پس هغې فريښتې سلام ا وکړۀ او عرض ئې اوکړۀ څه چې تاسو ارشاد فرمائې څۀ د هغې تعميل ته ولاړه يم . کۀ چرته ستا سو حکم وی . نو د دواړو طرفونو غرونه به يو ځائې کړم چې په هغې کښې به دا ټول په مينځ کښې چيخنى شى . او کۀ نوره څۀ سزا تاسو ورله ورکول غواړې . تاسو د هغې دپاره حکم اوکړئ . حضور ﷺ ورته په جواب کښې اوفرمائيل . زۀ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اللّٰه تعالىٰ نه امید لرم كۀ چرې دوی مسلمانان نه شو نو د دوی په اولاد كښې به داسې خلق راپيدا شي چې د اللّٰه تعالىٰ بندگي او عبادت به كوي .(84)

د معراج واقعه

حضور ﷺ د ابو طالب او د حضرت خديجې ؓ وفات سره ډير زيات غمژنه وو . بيا د طائف واقعې هغه زخمونه نور هم راتازه كړل . په دغې موقع د اللّٰه تعالىٰ د حضور ﷺ د خوشحالو د پاره حضور ﷺ د اسمانانو نه بره لامكان ته د ملاقات د پاره راوبللو . دغې واقعې ته په كتابونو كښې د معراج واقعه وئيلے شي . د معراج واقعه مؤرخينو دا رنگ نقل كړے ده . يوه شپه حضور ﷺ كعبې سره خواته حطيم كښې آرام كولو . ناگاهانه جبرائيل ؑ او ميكائيل ؑ فريښتې راغلے . هغوی حضور ﷺ د ځان سره په سورلې (چې ورته براق وئيلے شي) كينولو . بيا ئې حضور ﷺ د حطيم نه مسجد اقصىٰ ته بوتللو . مسجد اقصىٰ كښې حضور ﷺ د انبياء عليهم السلام امامت وكړه.د امامت نه پس حضور ﷺ د معراج په ذريعه آسمانونو ته تشريف يوړلو .په اولنې آسمان كښې دَ حضور ﷺ سره د حضرت آدم عليه السلام ملاؤ شولو ، بيا په دويم كښې د حضرت عيسىٰ عليه السلام او حضرت يحيىٰ عليه السلام سره ملاؤ شولو .په دريم آسمان كښې د حضرت يوسف عليه السلام او په څلورم آسمان كښې د حضرت ادريس عليه السلام سره ملاؤ شولو . بيا په پنځم آسمان كښې د حضرت هارون عليهم السلام سره ملاؤ شولو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شپږم آسمان کښې د حضرت موسیٰ علیه السلام او په اووم
آسمان کښې د حضرت ابراهیم علیه السلام سره ملاؤ شولو .
بیا حضور ﷺ دَ اسمانونو نه وروستو سدرة المنتهیٰ ته
تشریف یوسلو . په لاره کښې حضور ﷺ لرهحوض کوثر
مخې لره راغے بیا جنت ته ورداخل شولو . په جنت کښې
رسول الله ﷺ هغه عجیب وغریب څیزونه (نعمتونه) ولیدل
چې انسان د هغې تصور هم نهٔ شی کولے . جنت پسې
حضور ﷺ ته دوزخ رامخامخ کړے شو. چې له هرقسمه
عذابونو او تکلیفونو نه ډك وه . دغه ځائے کښې رسول الله
ﷺ یوه ډله ولیدله چې مرداره(مردار څناور) خوری . حضور
ﷺ تپوس وکړلو چې دا څوك دی؟ جبرئیل امین ورته ووئیل
دا هغه خلق دی چې د خلقو غوښې خوری (یعنی غیبت
کوی) .بیا د دوزخ دروازه بنده کړے شوه . له دې نه پس
حضور ﷺ نور هم مخکښې لاړلو او یو داسې مقام ته
وورسیدلو چې د هغې نه مخکښې جبرائیل علیه السلام ته د
تلو اجازت نهٔ وو. حضور ﷺ د هغې مقام نه یواځے د رب
ملاقات لره لاړو . او اللّٰه تعالیٰ ته ډیر زیات نزدې شولو . د
دغې قرب د حقیقت نه پوره پوره مولیٰ کریم خبر دے . په
دغې موقع د اللّٰه تعالیٰ له طرفه حضور ﷺ ته پنځوس
مونځونه چې بیا پنځو ته راکم شو . حضور ﷺ ته د ډالې په
طور ورکړے شو. حضور ﷺ د دغې ډالې سره بیا لاندې
زمکې ته تشریف راوړلو . او د براق په ذریعه د بیت المقدس نه
مکې مکرمې ته راغے . د سحر ختلو نه مخکښې دا سفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمام شولو . د معراج په دغه سفر کښې په لاره د رسول الله ﷺ سره د قریشو دَ دریو قافلو ملاقات هم شوي وو . کله چې سحر شولو نو رسول الله ﷺ د دغې سفر په باره کښې قریشو ته خبر ورکړۀ . دا خبره چونکه د عقل نه بره او اوچته وه . ځکه قریشو ډیر په تعجب سره د حضور ﷺ نه مختلف قسمه تپوسونه شوروکړل . حضور ﷺ د قریشو د هرتپوس پوره پوره جواب ورکړه . تردې چې ټول قریش مطمئنه شو . د قریشو څنې کسان حضرت ابوبکر صدیقؓ لره راغلل. او ورته ئې د معراج واقعه بیان کړه . حضرت ابوبکرصدیقؓ ورته په جواب کښې اوفرمائیل : زۀ ئې د دې نه لوئې لوئې خبرې منم او فوراً ئې د حضور ﷺ د خبرې تائید وکړه . د دغې تصدیق په وجه د حضور ﷺ له طرفه حضرت ابوبکرؓ ته صدیقؓ لقب ورکړے شو.(85)(86)(87)

د قریشو سوالونه او د هغې جوابونه

قریشو دَ حضور ﷺ نه تپوس وکړۀ . کۀ چرته تاسو دا سفرکړې وی نو تاسو به دا خبره هم معلومه وی چې زمونږه هغه قافله چې شام طرف ته تلے ده اوس به کوم ځائے کښې وی ؟ رسول الله ﷺ ورته اُوفرمائیل د فلانکے قبیلې یوه تجارتی قافله (ډله) د روحا (د ځائے نوم) سره نزدې وه. زۀ (په دغې سفر کښې) د هغوی سره خواته تیریدم د هغوی نه یو اوښ ورک شوې وو . هغوی ټول هغه اوښ پسې ووتی وو . زۀ د هغوی سامانونو لره ورغلم نو ما هلته هیڅ څوك اونۀ لیده . بیا ما د یولوخې (کوزې) نه چې د اوبو ډکه وه . اوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوخکلے . د دغې واقعې نه پس زۀ د فلانکے قبيلې د يوې قافلې (ډلې) سره خواته تيرشوم چې د تجارت په نيت سفر ته راووتے وه . د هغې قافلې اوښانو چې براق وليدلو نو د ويرې د لاسه يو خوا بل خوا په منډه شو. يو ترينه د ويرې د لاسه بيهوشه شو. د دغې قافلې نه پس زۀ يوې دريمې قافلې ته ورنـزدې شوم دغه تجارتي قافله د فلانکې قبيلې وه . يو ښږ اوښ ترينه مخکښې روان وو. او زرده چې دغه قافله تاسو ته راښکاره شي .(يعنې زرده چې مکې مکرمې ته به دغه قافله راوورسي) .د مکې خلقو په تعجب سره د حضور ﷺ نه تپوس وکړۀ چې د کله پورې به دغه قافله دلته راشي ؟ حضور ﷺ ورته د شورو ورځ ياده کړه . بيا هم هغه شان اوشول څنګ چې حضور ﷺ فرمائيلي وو. د شورو په ورځ هغه يوه قافله مکې مکرمې ته راورسيدله . د دغې ښکاره معجزاتو باوجود قريشو د حضور ﷺ دين اونه منلو او حضور ﷺ ته ئې د کينې بُغض او حسد په وجه (معاذ اللّٰه) جادوګر ، مجنون شاعر وئيل شورو کړه .(88)

د اسلام نور په مدينه کښې

لس کاله پرله پسې حضور ﷺ د مکې مکرمې په خلقو محنت وکړه . په دغه ورځو کښې به حضور ﷺ د عکاظ او ذی المجاز په بازارونو کښې خلق اسلام ته رابلل . د عکاظ او ذی المجاز بازارونو ته به خلق د مختلفو علاقو نه راتلل . د دوی تعلق به د مختلفو قبيلو سره وو. حضور ﷺ يوه ورځ د دغې بازارونو نه يو بازار کښې د اوس قبيلې څۀ کسانو ته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام دعوت ورکړه . د اوس قبیله په مدینه منوره کښي آباده وه . د حضور ﷺ په دعوت د دغي قبیلي دوه تنه اسعد بن زرارهؓ ، او ذکوان بن عبد قیسؓ مسلمانان شو . بیا څۀ لږه زمانه پس شپږ یا نهه تنه د اسلام په نور سره منوره شو . د دوی ټول د مدیني منوري اوسیدونکی وو . حضور ﷺ دوی ته اوفرمائیل :آیا تاسو به د دین په کار کښي زما ملګرتیا وکړئ ؟ هغوی عرض وکړه . اے د الله پیغمبره ! ﷺ نن صبا زمونږ په خپلو(اوس او خزرج) کښي څۀ اختلافات دی جنګ جهګړے شورو دی . تاسو کۀ مونږ ته لږ مهلت راکړه . نو راروان کال کیدے شی چي دا اختلافات ختم شوی وی او ټول په شریکه د اسلام نور ځان سره واخلی او ستا سو په لاس بیعت وکړی. حضور ﷺ ورسره د راروان کال نیته کیښودله او هغوی خپلي علاقي (مدیني منوري) ته لاړل . مولیٰ کریم ته منظوره وه په دغي کال د اوس او خزرج قبیلي اختلافات ختم شو . بیا د وعدي مطابق د دغي قبیلو نه دولس تنه د حضور ﷺ په خدمت کښي حاضر شول . په دغي دولسو کسانو کښ لس تنه د خزرج د قبیلي وو او د دوۀ تنو تعلق د اوس قبیلي سره وو. دوی ټولو اسلام قبول کړلو . او د حضور ﷺ په لاس ئي بیعت وکړه . دا لاس نیوه (بیعت) چونکه د یو غټ کاڼي سره شوي وو په دغه وجه دي بیعت (لاس نیوے) ته بیعت عقبه اولیٰ وئیلے شی (دا د مدیني منوري د خلقو اولني بیعت وو ځکه ورته اولیٰ یعنی اولني وئیلي شی). د دغه دولسو تنو له برکته د مدیني منوري هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورته د اسلام رڼا ورسیدله . (89) او په هریو کور کښې د حضور ﷺ او د اسلام تذکرې شورو شوے . د مدینې هریو تن دا غوښتله چې د اسلام او د اسلام د تعلیماتو نه ځان خبر کړی . په دې وجه د اوس اود خزرج د قبیلې مشرانو حضور ﷺ ته خط ولیکلو چې زمونږ خلق د اسلام سره ډیره مینه ساتی د اسلام نه ځان خبرول غواړی . مونږ لره یو داسې مسلمان مدینې منورې ته راولیږے چې مونږ ته قرآن اوښائی او د اسلام د تعلیماتو نه مونږه خبر کړی . او زمونږ د ټولو امام جوړ شی . حضور ﷺ ته چې کله دغه خط ملاو شولو نو رسول الله ﷺ مصعب بن عمیرؓ ته دغه لویه ذمه داری وریه غاړه کړه. حضرت مصعب بن عمیرؓ د حضور ﷺ په امر سره مدینې منورې ته لاړلو او هلته ئې خلقو ته قرآن ښودل شورو کړه .هم له دې نه په مدینه منوره کښې د یو اسلامی ادارې بنیاد کیښودلے شو. یو کال پس بیا د حج د ادا کولو په ورځو کښې یوه لویه قافله د مدینې منورې نه د حضور ﷺ په خدمت کښې حاضره شوه . په دغې قافله کښې اویا سړی او دوه زنانه وے . حضور ﷺ ئې استقبال وکړهٔ او په یوه غونډې باندې ئې د ملاقات وعده ورسره اوکړله . د وعدې مطابق ټول د نیمې شپې په هغه مخصوص ځائے باندې راجمع شو . د حضور ﷺ سره ذرسول الله ﷺ ترهٔ حضرت عباسؓ هم دغه موقع دغه ځائے ته تشریف یوسلو . دغه وخت حضرت عباسؓ اسلام نهٔ وو قبول کړے . کوم وخت چې ټول راجمع شو. نو حضرت عباسؓ دغې ډلې ته مخاطب شو. ورته ئې اوفرمائیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

: (اے د مدینې خلقو!) دا زما ورارهٔ (محمد ﷺ) په خپله
قبیله کښې همیشه په عزت او په امن سره پاتې شوي دے
.تاسو دوی لره د ځان سره مدینې ته بوتلل غواړی .تا سو ښهٔ
سوچ وکړی د دوی سره د دوی وعده به تاسو پوره کړے شے ؟
او د دښمنانو نه به ئې حفاظت وکړے شے ؟ کهٔ د دې دوو
خبرو تاسو ذمه اخلې نو بیا خو ټهیك ده . خو کهٔ چرې تاسو د
دې خبرو ذمه نهٔ شے اغستلے نو بیا ئې په خپل حال په خپله
قبیله کښې پرېږ دے . د مدینې منورې یو مشر چې په دغې
ځائے کښې په دغې ټولګی کښې ناست وو هغهٔ ووئیل چې
بیشکه د دې خبرو مونږه ذمه اخلو او زمونږه د ژوند مقصد
هم دغه دے چې ستا سو سره شوې وعده پوره کړو. حضرت
اسعد بن زرارهؓ چې یو پوهه او هوښیار سړے وو پاسیدلو د
مدینې منورې خلقو ! ته مخاطب ! شو ورته ئې اوفرمائیل :
اے د مدینې وسیدنکو خلقو! لږ صبر وکړی او ښهٔ سوچ
وکړئ . چې تاسو نه د کوم څیز په باره کښې بیعت اغستلے
کیږی ؟ تاسو دا خبره یاده ساتې چې دا بیعت د ټول عرب اود
عجم د مخالفت یو عهد دے ، کهٔ چرته تاسو دغه پوره کولے
شے نو بیعت وکړئ او کهٔ تاسو ئې سرته نهٔ شے رسولے . نو
بیا بیعت مهٔ کوی . ټولو په جمع ووئیل چې مونږه به په یو
حالت کښې هم د دغې بیعت نه نه وروستو کیږو.بیا
حاضرینو عرض وکړهٔ چې کهٔ چرته مونږه دغه عهد پوره کړلو
نو مونږ ته به په دغې څهٔ اجر ملاویږی ؟ حضور ﷺ ورته
اوفرمائیل د اللّٰه تعالیٰ رضا او جنت به ستاسو ځائے وی . د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ د بیان نه پس ټولو په یو آواز ووئیل چې مونږه راضي یو . تاسو لاس راوړندې کړئ مونږه بیعت کوو. حضور ﷺ لاس مبارك وړاندې کړلو او ټولو حاضرینو بیعت وکړلو .
دغه وخت د بیعت کونکو نارینو تعداد درې اویا او د زناناؤ تعداد دوه وو. دغې بیعت ته بیعتِ عقبه ثانیه وئیلے شي . بیا د بیعت نه پس د دغې ټولو مشرې دولسو تنو ته حواله شوه .(90)

مدینې منورې ته د هجرت ابتدا

هرکله چې د دغې بیعت (دلاس نیوے) نه قریش خبر شو. نو هریو قریشی باندې د غصې اوربل شو . په مسلمانانو ئې د مخکښې نه زیات ظلمونه شوروکړه . دغه وخت رسول اللّٰه ﷺ مسلمانانو (صحابهؓ) ته مدینې منورې طرف ته دَ هجرت کولو اجازت ورکړه . صحابهؓ پټ په پټه یو یو دوه دوه د مکې مکرمې نه مدینې منورې ته روان شو. او په لږه موده کښې ډیرو مسلمانانو د مکې مکرمې نه مدینې منورې ته هجرت وکړلو . څه لږ هغه کسان پاتې شو. چا چې دغریبۍ په وجه د هجرت کولو طاقت نۀ لرلو او یا هغه غلامان پاتې شو . چاته چې د هغه آقا مدینې منورې ته د تللو اجازت نۀ ورکولو .
د دغې مسلمانانو نه علاوه د حضور ﷺ سره حضرت ابوبکرصدیقؓ او حضرت علیؓ هم پاتې وو. او د هجرت کولو د پاره ئې د اللّٰه د حکم انتظار کولو . د هجرت په دغې ورځو شپو کښې د هجرت کونکو سره حضرت سیدنا ابوبکر صدیقؓ هم د هجرت نیت کړے وه . دوی خپله اراده حضور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ﷺ ته ښکاره کړه نو حضور ﷺ ورته اوفرمائيل . اے صديقه ! تر هغه وخته پورې ايسار شه ترڅو چې ماته اجازت نهٔ وی ملاؤ شوے . حضرت سيدنا ابوبکرصديقؓ د حضور ﷺ سره د هجرت کولو د حکم په انتظار وو . د دغې سفر د پاره حضرت ابوبکر صديقؓ دوه اوښه تيارے ساتلے وے .

د کافرانو سازش او منصوبه

قريشو ته چې د دغې حالاتو او واقعاتو پته ولګيده . نو د حضور ﷺ خلاف د مشورې د پاره په دارالندوه کښې راغنډ شو . دارالندوه په مکه مکرمه کښې د کافرانو د مشورې يو ځائے وو په دغې ځائے کښې به د اسلام خلاف سازشونه کيدل . کله چې قريش دارالندوه ته راجمع شو . نو د حضور ﷺ خلاف قدم اوچتولو د پاره ئې غور فکر شورو کړه . د دغې سازش د پاره د مکې مکرمې غټ غټ کافران راجمع شوی وو . هر يو دا سوچ کولو چې په دې موقع د حضور ﷺ خلاف کوم قدم اوچت کړو. بعضې مشرانو په دغه موقع د حضور ﷺ د (معاذ الله) قتل مشوره ورکړه . بعضې مشرانو رائے د قيد کولو وه . بعضې مشرانو غوښتله چې حضور ﷺ په خپل وطن پريښودو باندې مجبوره کړی . د هريو مشر په مشوره ښهٔ غور اوفکر وکړے شو . ټولو ووئيل چې د خپل وطن مکې مکرمې نه ويستل په دې وجه ښهٔ نهٔ دی . کهٔ چرته حضور ﷺ بل ځائے ته لاړو نو د حضور ﷺ ملګرې به د حضور ﷺ د اخلاقو په وجه نور هم زيات شی . دغه شان د قيدی کولو مشوره په دې وجه ښهٔ نهٔ ده او غلطه ده کهٔ چرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ مونږه قیدي جوړ کړه . نو د حضور ﷺ ملګری به ئي زمونږ نه په زور زبردستي سره آزاد کړي . د بدبخت ابوجهل مشوره د حضور ﷺ (معاذ الله) د قتل وه .د ټولو په دغه مشوره اتفاق راغے . بیا په مشوره ئي د حضور ﷺ د قتل د پاره ئي د هري یوي قبیلي نه یو یو تن مقرر کړه . دا د دي مقصد د پاره چي د حضور ﷺ په قتل کښي (معاذ الله) د هري قبیلي برخه ووشی . بیا کهٔ چرته بنی عبدمناف (د حضور ﷺ قبیله) بدله اغستل اوغواړي نو بدله اغستل ورته ګران وی . نو مجبوراً به بنی عبدمناف دیت اغستلو ته تیار شی او ټولو قبیلو لره په شریکه باندي دیت ادا کول به ګران کار نهٔ وی . دوی ټولو یوه مقرر شوي کسان د دغي کار د پاره مقرر کړه . یو خوا کافرانو دا مشوره وکړه بل طرف ته الله تعالیٰ حضور ﷺ ته د وحی په ذریعه د دغي مشوري په باره کښي خبر ورکړهٔ . او ورسره د مولیٰ کریم نه حضور ﷺ ته د مکي مکرمي نه مدیني منوري ته د هجرت کولو حکم راغے . کومه شپه چي د مکي کافرانو د حضور ﷺ د قتلولو د پاره مقرر کړے وه هم په هغه شپه حضور ﷺ د هجرت کولو اراده اوکړله . د حضور ﷺ په حکم باندي حضرت علیؓ د حضور ﷺ په بستره کښي سملاستلو . بیا حضور ﷺ مدیني منوري ته خپل سفر شورو کړه. کوم وخت چي حضور ﷺ د خپل کور نه بهر راوتلو دغه وخت حضور ﷺ د سورتِ یٰسین په تلاوت کښي مشغوله وو .بهر د قریشو یو لوئي جماعت ولاړ وو. په دي انتظار چي حضور ﷺ سحر د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ د پاره بهر راووځي نو مونږ ټول به ئې شريکه (معاذ اللّٰه) قتل کړو . قريش دمکې مشرکان په خپل مقصد کښې ناکامه پاتې شو . حضور ﷺ د کافرانو د مخې نه راتير شو . دغه وخت حضور ﷺ د قران کريم ايت فاغشينٰهم فهم لا يبصرون ★ بار بار لوستلو . د کافرانو په سترګو پردې راغلے . حضور ﷺ ترينه صحيح سلامت د سيدنا صديق اکبرؓ کور ته تشريف يوسلو . حضرت سيدنا صديق اکبرؓ د مخکښې نه د هجرت د سفر تيارے کړے وۀ . د حضور ﷺ ئې په خوشحالي سره استقبال وکړۀ او د حضور ﷺ سره مدينې منورې ته روان شولو .(91,92,93,94)

په غار ثور کښې دمه

کافران د حضور ﷺ د کور نه بهر د حضور ﷺ د راوتلو په انتظار ولاړ وو . بل طرف ته حضور د معجزې په ذريعه د مشرکانو د شر نه په ښۀ کامل حفاظت سره د سيدنا صديق اکبرؓ کور ته ورورسيدلو او د هغه ځائے نه بيا مدينې منورې ته روان شو . په لاره کښې د د مې او د مشرکانو د شرنه د حفاظت په غرض يو غار ته وردننه شو . د غه غار ته غارِ ثور وائی . کوم وخت چې حضور ﷺ غارِ ثور ته ورداخل شو د اللّٰه تعالیٰ په امر هغه وخت يو جولاګې د دې غار په خُله د خپل بدن نه تارونه راښکل د کوم دپاره چې جولاګان مشهور دي . ورسره دغه وخت د مولیٰ کريم په حکم د ځنګل نه يوه کمتره راغله او د غار په خلۀ کښې ئې ځان له جاله جوړه کړه . بل طرف ته قريشو ته چې پته ولګيده چې حضور د خپل کور نه تشريف

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړے دے. هغوی د حضور ﷺ په تلاش کښې خوارۀ شول
.بعضې دهغوی نه د حضور ﷺ د قدمونه دا ثارو په ذریعه د
غار خُلې ته راغلل . خو چې د جولاګی تارونه او د کمترې جاله
ئې ولیده . نو د غارد خلۀ نه واپس شول . دغه وخت سیدنا
ابوبکر صدیقؓ ته د حضور ﷺ د حفاظت فکر ولګیدلو .
حضور ﷺ سیدنا ابوبکر صدیقؓ ته ووکتل نو د مخ د اثارو نه
پرې پوهه شو نو ورته ئې اوفرمائیل : غم فکر مۀ کوه اللّٰه
تعالیٰ زمونږ ملګرے دے . په دغه غار کښې حضور ﷺ د
سیدنا صدیق اکبرؓ سره یو څائے درې شپې ورځے تیرے
کړے . په دغې ورځو شپو کښې به حضرت عبداللّٰه د
سیدنا ابوبکر صدیقؓ څوئے دغه غار ته د قریشو خبرونه
راوړلو لره راتللو . حضرت اسماء بنت صدیق اکبرؓ ته د روټې
انتظام ورپه غاړه شوې وو. دوی به حضور ﷺ لره او خپل والد
محترم صدیق اکبرؓ لره روټې ووړله . په دغې ورځو شپو
کښې حضرت عبداللّٰه بن صدیقؓ خپل غلام ته وئیلی وو چې
هره ورځ د غارثور په لاره چیلۍ بوځه او راولـه چې
ورسره زمونږ د قدمونه نخې نخانې ختمیږی .(95)

د سلو اوښانو انعام

قریش چې د حضور ﷺ په نیولو پسې ستړی شو . او یو
طرف ته ئې هم حضور ﷺ اونۀ موندلو . نو د حضور ﷺ په
په نیولو ئې د سلو اوښانو انعام وتړلو . د دغې انعام په لالچ ډیر
کسان د حضور ﷺ د نیولو په تکل په مختلفو طرفونو خوارۀ
شو . په دغه کسانو کښې یو نوم د سراقه بن مالك دے .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سراقه بن مالك قصه

سراقه بن مالك هم د انعام په لالچ د حضور ﷺ د نیولو د پاره کرځیدلو . ناڅاهانه ئې حضور ﷺ ځان ته مخامخ په تللو ولیدلو . د سراقه دا خیال وو چې انعام خو ماوګټلو خو کوم وخت چې حضور ﷺ ته ورنزدے کیدلو نو آس په زوره یو تیندك وخوړلو او سراقه ترینه لاندې راګزار شو. هغه بیا په اس سور شولو او دوباره ئې د حضور ﷺ د نیولو اراده وکړه. بیا هم هغه شان اوشو سراقه چې حضور ﷺ ته ورنزدې شو نو د اس خپې ئې د پنډو پورې په زمکه کښې ښخې شوے . سراقه ترې په زمکه راګزار شو . هغه پاسیدو چې د اس خپے په زمکه کښې ښخے شوې . سراقه کوشش اوکړۀ چې د اس خپے په څه چل د زمکې نه رابهر کړی . هغه ډیر کوشش وکړۀ خو په خپل کوشش کښې ناکامه شو. مجبوراً ئې د نبی کریم ﷺ نه مدد وغښتلو . د حضور په برکت سره د هغه اس خپې د زمکې نه رابهر شوے. سراقه دغه وخت په خپلو سترګو ولیده چې زمکې د کومې حصې نه د اس خپې راوتے وے د هغه ځائے نه لوګې خیژی . په دې لیدلو سره هغه نور هم ویریدلو او حضور ﷺ ته ئې خپل خوراك او دغه شان نور څیزونه وړاندې کړه . حضور ﷺ د هغه څیزونو د قبلیدو نه انکار وکړه او سراقه ته ئې اوفرمائیل چې ته اسلام نۀ قبلوے نو زۀ دغه څیزونه نۀ شم قبلولے . بس تۀ صرف دومره وکړه چې زمونږه په باره کښې ستانه څوك تپوس کوی . نو زمونږه خبر پټ اوساته .بیا د حضور ﷺ نه سراقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رخصت واغستلو او مكي مكرمې ته روان شو . او حضور ﷺ د ابوبكرصديقؓ سره مدينې منورې ته سفر شوروكړه .(96)

د حضور ﷺ يوه معجزه

د حضور ﷺ دغه سفر جارى وۀ . په لاره كښې د يوې زنانه د كور خواته تيريدلو . هغې زنانه يوه چيلۍ ساتلے وه خو لا تراوسه ئې پئ وركول نۀ وو شوروكړي . حضور ﷺ په دغه چيلۍ خپل لاس مبارك راښكلو او چيلۍ پئ وركول شوروكړل . حضور ﷺ ترينه پخپله هم پئ اوڅكل او خپلو ملګرو ته ئې هم ورانديې كړل . بيا حضور ﷺ د دغې ځائے نه رخصت شو. د حضور ﷺ د رخصت كيدو نه پس د هغه كور خاوند چې خپل كورته راغے او خپلې بى بى ورته تيره شوې تولـه واقعـه بيان كړه . نو د كور مالك ووئيل معلوميږي داسې چې دا د مكې مكرمې هغه نيك انسان دے . او په يو بل روايت كښې داسې راغلى دى چې ددې واقعې نه پس دغـې دواړو (ښځـه ، خاوند) هجرت وكړلو او په مدينه منوره كښې ئې اسلام قبول كړه .(97)

په قبا كلى كښې ناسته او دمه

حضور ﷺ چې كله قبا ته ورسيدلو (قبا مدينې ته نزدې يوه علاقه ده) په دغه مقام انصارو ښۀ په مينه محبت او ډير په ښۀ انداز د حضور ﷺ استقبال وكړۀ . رسول الله ﷺ د خپلو ملګرو سره څوارلس ورځے په قبا كښې مقيم وۀ .په دغې وخت كښې حضور ﷺ د يو جمات تيګه (بنياد) هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایخي وه . دغه جمات ته د اسلام اولني جمات وئیلے شي .

د حضرت عليؓ هجرت او د حضور ﷺ سره ملاقات

هر کله چي حضرت عليؓ د خلقو ټول امانتونه خلقو ته واپس کړل . نو مدیني منورې ته را روان شو . د قبا په مقام د حضور ﷺ سره یو ځائے شولو . بیا د حضور ﷺ سره یو ځائے مدیني منورې ته روان شو .(98)

مدیني ته داخله

د ربیع الاول میاشت وه او د جمعي مبارکه ورځ وه . حضور ﷺ د قبا نه مدیني منورې ته سفر شورو کړۀ . د مدیني منورې انصار ترینه کیر چاپیره وو او د حضور ﷺ د سورلۍ سره څوك په سورلو سوارۀ او څوك پیاده روان وو . د مدیني منورې د هریو کس دا تمنا وه . چي حضور ﷺ د هغوی سره پاتي شي . د بنی سالم بن عوف آبادۍ سره د جمعي دمونځ وخت شو . حضور ﷺ د خپلې سورلۍ نه راکوز شولو او د صحابهؓ سره ئي هلته د جمعي مونځ ادا کړلو . بیا په سورلي سور شولو او مدیني منورې ته روان شو . کوم وخت چي د حضور ﷺ د مور له طرفه د خاندان کورونه راورسیدل د حضور ﷺ اوښه هغه کورونو سره خواته کیناستله . حضور ﷺ د خپلي سورلي نه راکوز شو . او د حضرت ابوایوب انصاریؓ په کور کښي دیره شو . یو څو ورځي شپي حضور ﷺ په دغه کور کښي دیره وو . (99,100)

★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسجد نبوی ﷺ تعمیر

په مدینه منوره کښې د جمات انتظام نۀ وو .بس کوم ځائے چې به د مونځ وخت شولو هلته به مونځ ادا کیدلو . حضور ﷺ هغه ځائے په کوم ځائے کښې چې د اوښې ناسته شوي وه . په پیسو واغستلو . هغه ځائے د دوؤیتیمانانو وو . هغوی د قیمت اغستلو نه انکار وکړۀ . خو حضور ﷺ ئې بیا هم قیمت ادا کړۀ . هغه ځائے کښې د مسجد نبوی ﷺ بنیاد کیښودلے شو . دا په مدینه منوره کښې اولنې جمات وه . دیوالونه ئې د کچه ښختو نه جوړ وو ، د کهجورو ونې پکښې د ستنو په ځائے لګیدلے وے .او چهت ئې د کهجورو د پانو نه جوړ کړے شوے وۀ. د جمات سره خواته دوه کورونه هم تیار کړے شول ، هغه کورونو کښې یو د حضرت عائشې بی بی ؓ د پاره وه . او بل کور د حضرت سودهؓ د پاره وۀ . د مسجد نبوی د جوړیدلواود دغې کورونو د ودانیدلو نه وروستو حضور ﷺ د مکې مکرمې نه خپل ټبر(یعنی د کور خلق) راووغستل . بل طرف ته دَ خپل والد محترم په حکم حضرت عبد اللّٰه بن صدیق اکبرؓ دَ خپل کور خلق د ځان سره مدینې منورې ته راوستل . د دوی په هجرت سره په مکه کښې یو څوکسان چې ډیر زیات غریبانان وه او د هجرت کولو ئې طاقت نۀ لرو پاتې شو .(101)

د جهاد حکم او سریه حمزهؓ

هر کله چې په مسلمانانو باندې د مشرکانو له طرفه ظلمونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات شو . نو د رب كريم له طرفه مسلمانانو ته د جهاد كولو اجازت ملاؤ شولو . په اسلام كښې اولني جنګ په سريه حمزۂ باندې يادېږى . چې د هجرت نه اووۀ مياشتې وروستو په مياشت د رمضان كښې شوې دے . حضور ﷺ د قريشو د يوې قافلې د مقابلې د پاره د حضرت حمزۂ په مشرۍ كښې د د مهاجرينو مسلمانانو يو لښكر وليږلو . د دغې لښكر مشر ته حضور ﷺ يوه سپينه جهنډا ورکړه هركله چې دغه لښكر په لاره د سيند غاړې ته ورسيدلو . په دغه مقام دوى ته د قريشو ټولګې رامخامخ شو . مقابله شوروشوه . دغه وخت مجدى بن عمرو جهنى دغه جهګړه د صلح په ذريعه ختمه كړه .

په غزوات او سريو باندې سرسرې نظر

★د هجرت په اولني كال د حضور ﷺ په امر دوه سريې روانې شوې وے.

★ سريه حمزۂ ★ سريه عبيدۂ

★د هجرت په دويم كال پينځۀ هغه جنګونه (غزوے) شوې وے چې په كومو جنګونو كښې حضور ﷺ پخپله شريك شوې وۀ . هغه نګ چې پكښې حضور ﷺ پخپله شركت كړے وى هغې ته غزوه وئيلے شي .

★ غزوۂ ابوا ، دغه غزوه په غزوۂ ودان هم يادېږى

★غزوۂ بدر كبرىٰ ★ غزوۂ بواط ★ غزوۂ بنى قينقاع

★ غزوۂ سويق

او په دغې كال درې سريې روانې كړے شوے وے .

★ سريه عبدالله بن جحش ، سريه عميرؓ ، سريه سالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هجرت په دريم كال دري غزوے (جنگونه) شوے وے .

★ غزوۂ غطفان ★ غزوۂ احد ★ غزوه حمراء الاسد

او په دغي كال دوۂ سريے روانه كړے شوے وے .

★ سريه محمد بن مسلمؓ ★ سريه زيد بن حارثؓ

★ د هجرت په څلورم كال دوۂ غزوے شوے وے.

★ غزوۂ بني نضير ★ غزوۂ بدر صغرىٰ

او څلور سريے ليږلے شوے وے .

★ سريه ابو سلمهؓ ★ سريه عبد اللّه بن انيس

★ سريه منذر ★ سريه مرثد

★ د هجرت په پنځم كال څلور غزوے شوے وے.

★ غزوۂ ذات الرقاع ★ غزوۂ دومة الجندل

★ غزوۂ مريسيع دغي غزوے ته غزوۂ بني المصطلق

هم وئيلے شي . ★ غزوه خندق يا احزاب

★ د هجرت په شپږم كال دري غزوے شوے وے .

★ غزوۂ بني لحيان ★ غزوۂ غابه دغي غزوے ته ذي قرد

هم وئيلے شي . ★ غزوه حديبيه

او په دغي كال يوولس سريے رواني كړے شوے وے .

★ سريه محمد بن مسلمه قرطا طرف ته ★ سريه عكاشه

★ سريه محمد بن مسلمه ذى القصد طرف ته ★ سريه علىؓ

★ سريه زيد بن حارثؓ بنو سليم طرف ته ★ سريه كرز بن جابر

★ سريه عبد اللّه بن عوف ★ سريه زيد بن حارثؓ ام قرفه طرف

ته . ★ سريه عبد اللّه بن عتيك ★ سريه عبد اللّه بن رواحۃ

★ سريه عمر الضمرى

(c) ketabton.com: The Digital Library

★ د هجرت په ووم (۷) کال يوه غزوهٔ شوې ده چې ورته غزوهٔ خيبر وئيلې شي . په دغې کال پينځهٔ سريې روانه کړې شوې وې .

★ سريه ابوبکرؓ ★ سريه بشير بن سعد ★ سريه غالب بن عبدالله ★ سريه بشير ★ سريه اجزم

★د هجرت په اتهم کال څلور غزوې شوې وې .

★ غزوهٔ موته ★ فتح مکه ★ غزوهٔ حنين ★ غزوهٔ طائف

او په دغې کال لس سريې روانه کړې شوی دی .

★سريه غالب بنو الملوح طرف ته ★سريه غالب فدك طرف ته ★ سريه شجاع ★ سريه کعب ★ سريه عمرو بن العاص ★ سريه ابوعبيده بن الجراحؓ ★ سريه ابوقتاده ★ سريه قطبه ★ سريه خالد چې ورته سريه غميصا هم وئيلې شي . ★ سريه طفيل

★ د هجرت په نهم کال يوه غزوهٔ چې ورته غزوهٔ تبوك وئيلې شي . واقع شوې ده .په دغې کال درې سريې روانه کړې شوې وې .

★ سريه علقمه ★ سريه علیؓ ★ سريه عکاشه

★ د هجرت په لسم کال د غزوې نوبت نهٔ دې راغلې . په دغې کال دوهٔ سريې روانه کړې شوې وې .

★ سريه خالد بن وليدؓ نجران طرف ته .

★ سريه علیؓ يمن طرف ته

سريه عبيده بن الحارثؓ

بيا د دغې سريه حمزهؓ نه وروستو د شوال مياشت کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ حضرت عبیده بن الحارث رض ته د شپیتو کسانو مشری حواله کړه . او د ابوسفیان مقابلې دپاره ئې ولیږلو . په دغه سریه کښې سعد بن ابی وقاص رض په کافرانو باندې د غشی ګزار کړے وۀ . دغه اولنې غشې وۀ چې د اسلام د ترقی د پاره کافرانو طرف ته ګزار شوې وۀ .(102)

د قبلې دبدلیدلو حکم

د هجرت په دویم کال د وحی په ذریعه حضور ﷺ ته حکم وشو چې خپل مخ د بیت المقدس نه بیت اللّٰه ته (کعبې) راواړه وۀ . دغه حکم سره په راروان وخت کښې د مسلمانانو قبله کعبه وګرځیده . له دې نه مخکښې په مدینه منوره کښې د مسلمانانو قبله بیت المقدس وه . هم هغه طرف ته به مسلمانانو مونځونه کول . په دې حکم سره مسلمانانو خپل مخونه کعبې طرف ته راواړول . او د حضور ﷺ د زړۀ یو خواهش چې د قبلې د بدلیدلو وو پوره شو .(103)

سریه عبداللّٰه بن جحش رض

په دغه کال رسول اللّٰه ﷺ د ولسو مهاجرینو یوه ډله د حضرت عبداللّٰه بن جحش رض په مشری کښې د قریشو د یوې قافلې د مخ نیوی د پاره روانه کړه . میاشت د رجب المرجب وه. مسلمانان د قریشو قافلې ته د رجب په اولنې تاریخ باندې مخامخ شول . د غه وخت د مسلمانانو خیال دا وو چې ګنې د جمادی الثانیه دیرشم تاریخ دے ځکه چې د عرب په ګوټ ګوټ کښې په رجب المرجب کښې د عام قتل وقتال ممانعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو . (رجب المرجب په څلورو میاشتو کښې یوه میاشت ده چې په هغې کښې د عربو ټولو قبیلو د یوبل سره جنګ جهګړے نه کولے) د مشورې نه پس مسلمانانو د هغې قافلې سره مقابله وکړه . په هغه قافله کښې د قافلے مشر ژوبل شو او دوه کسان د هغه قافلې بندي جوړ شو . نورو ټولو تیخته وکړه . مسلمانانو مال غنیمت راجمع کړۀ او بیا وروستو هغه د شریعت موافق تقسیم شولو . دغه جنګ په رجب کښې شوے وو له دې وجې مشرکانو د عربو د حضور ﷺ متعلق دا خبره مشهوره کړه . چې حضور ﷺ د حرمت په میاشت کښې هم قتل او قتال روا کړلو . . د قریشو د دغې اعتراض جواب د پاره مولیٰ کریم په قرآن کښې آیت ﴿ یسئلونك عن الشهر الحرام ﴾ نازل کړلو . په دغه آیت کریمه کښې د عربو د اعتراض پوره پوره جواب پروت وو .
(104 , 105 , 106)

غزوۀ بدر

بدر یو کوهی نوم دے هم په دغه نوم ورسره خواته یو کلې آباد دے . دغه کلې او کوهی د مدینې منورې نه اتیا میله لرے دے په دغه ځائے کښې د اسلام اولنې عظیم الشانه غزوه شوې ده . چې د تاریخ په صفحو کښې په غزوه بدر سره یادیږی . د یو خبر راوړونکی په ذریعه حضور ﷺ ته معلومه شوه چې د قریشو یوه لویه قافله سره د سامانه د شام له طرفه د مدینې په طرف راروانه ده . حضور ﷺ د رمضان په دولسم تاریخ په دویمې هجرې کښې د درې سوو او دیارلسو انصارو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهاجرینو سره روحا طرف ته روان شولو . (روحا د مدینې منورې نه څلویښت میله لرے د یو ځائے نوم دے) بل طرف ته د قریشو د قافلې مشر ته چې پته ولګیده . چې حضور ﷺ هغوی ته په لاره کښې په انتظار ولاړ دے . نو د قافلې مشر هغه لاره پریښوده او په بدله لاره ئې قافله روانه کړله او ورسره ئې د قافلې نه مخکښې په تیز رفتارۍ سره یو قاصد مکې مکرمې ته روان کړلو چې د مکې مکرمې قریش د دغې حالاتو باندې خبر کړي . قریشو ته د قاصد په ذریعه چې د دغې حالاتو پته ولګیدله . نو هغوی له نوره هم غصه ورغله او ډیر زیات فکر مند شو او په تادې سره ئې د مسلمانانو د مقابلې د پاره یو لوئے لښکر تیار کړلو . دا لښکر د نهه نیم سوو کسانو وو . بعضې خلقو دا تعداد زر لیکلې دے . په دغه لښکر کښې د قریشو سره سل اسونه او اووۀ سوه اوښان وو . بل طرف ته چې مسلمانانو ته پته ولګیده چې د کومې قافلې په تکل هغوی د مدینې منورې نه راوتې وو هغه قافله ترینه په یوه بله لاره تلے ده . او د دوی د مقابلې د پاره د مکې مکرمې نه د قریشو او د اهل مکه یو لوئې لښکر راروان دے . دغه وخت حضور ﷺ د صحابوؓ سره مشوره وکړه. هریو صحابیؓ خپل ځان د قربانۍ د پاره پیش کړۀ . د خزرج قبیلې مشر سعد بن عبادهؓ ووئیل کۀ چرته تاسو حکم وکړئ نو مونږ سیند ته توپ کیدو ته هم تیاریو. حضرت مقدادؓ ووئیل اے د الله پیغمبره ! ﷺ مونږ به ستاسو مخکښې وروستو ښي او کس طرف ته جنګیږو . د صحابهؓ دغې جذبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره حضور ﷺ ډیر خوشحاله شو . او د مقابلې د پاره ئې د
مخکښې د تګ حکم جاری کړۀ . مسلمانان د هغې مقام نه
روان شو او بدر ته ورسیدل . د بدر په میدان حضور ﷺ او
مسلمانانو ته پته ولګیده. چې د دې میدان په بل طرف
قریش د مخکښې نه دیره شوې دی . بل طرف ته هغه قافله
چې د ابو سفیان په مشرې کښې د شام نه راروانه وه د
مسلمانانو نه ډیره مخکښې تلې ده. اوس داوخت یو طرف ته
د بدر په میدان کافران دیره وو بل طرف ته د مسلمانانو لښکر د
جنګ د پاره تیار ولاړ وو. ابوجهل چې قریشو د لښکر ئې
مشری کوله . هغۀ خپلو مشرکانو ملګرو ته ووئیل چې نن به
په هره طریقه چې وی د مسلمانانو سره به داسې جهګړه کوو
چې د هغوی نو مې نخانې پاتې نشی .د بدر په میدان کښې
دمسلمانانو لښکر په هغه ځائے ولاړ وۀ . کوم ځائے چې د
اُوبو کمې وۀ . هرطرف ته شګې وے . قریش دغه وخت د
جنګ د پاره په یو ښۀ خاورینه زمکه دیره شوی وو. چې په
هغې تلل هم آسان وو. او ورسره په دغه ځائے کښې اوبه هم
وے . دغه وخت مولیٰ کریم د آسمانه باران وکړلو . چې دهغې
په وجه هغه خاورینه زمکه ختهٔ شوله . او هغه شګلنه زمکه
د ګرځیدو قابله شوه . دغې باران سره یو طرف ته مسلمانانو
ته سهولت پیدا شو نو بل طرف ته دمکې قریش په تکلیف او
مصیبت کښې ګرفتاره شو . د جنګ شورو کیدو کښې لږ
وخت وو . حضور ﷺ په دغې موقع د مولیٰ کریم نه د
مسلمانانو د کامیابۍ دپاره ډیرې دعاګانې وغښتلے . مولیٰ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کـریـم هـغـه ټـولـې دعاګانې قبولې کړلـے او حضور ﷺ ته ئې دوحـې پـه ذريـعـه د قـريشـو د ذليـلـه کيدو زيـرے ورکـړه . د جنګِ بدر پـه ميدان يـو طـرف ته حضور ﷺ د مسلمانانو صـفـونـه سمول ، بل طرف ته ابو جهل ملعون د غرور نه ډك د مشـركـانو صفونوله ترتيب ورکوۀ . دا جنګ د يو ي ورې ډلې (چې تعداد ئې درې سوه او ديارلس وه) د يو لوئې جمات (چې پـه شمير سره زر تنه وو) سره وه . د بدر ميدان وو . صفونه تيار شـو .اول نه د يو يو مقابله شورو شوه . د قريشو د لښکر نه درې تنه (عتبه، شيبه، وليد) راووتل . د دوی مقابله حضرت عليؓ ، حضـرت حـمـزهؓ او حضرت عبيده بن الحارثؓ وکړه .درې واړه مشـركـان قتـل شـو . بيـا يـو عـظيم الشان جنګ شورو شو . د جنګ پـه آخـر کـښـې مشـرکـانـو تيـختـه وکـړه او مسلمانانو کـاميابی اوموندله . د بدر په دغه جنګ کښې د مسلمانانو نه څـوارلـس تنه شهيدان شو اود کافرانو اويا تنه مردار شول . اويا تـنـه د مشـرکـانـو نـه بـندي جوړ شو . او ډيرزيات مال غنيمت مسـلـمـانـانو ته په لاس ورغـے.کوم وخت چې د بدر د قيديانو سره د مسلمانانو قافله مديني منورې ته ورسيده . حضور ﷺ دبدر قيـديـان د نـور مـالِ غـنـيـمـت سـره پـه مسلمانانو کښې تـقسيـم کـړل .او ټـولـو تـه حـضور ﷺ دا امر وکړۀ . چې د بدر قيـديـانو سره ښۀ سلوك او رويه ووساتئ . د حضور ﷺ د دغې فـرمان په وجه صحابهؓ په خپله په کهجورو ګزاره کوله او د بدر قيـديـانـو لـره بـه ئې ښـۀ روټي ورکولـه . بيا د حضور ﷺ پـه مشـوره سـره د بـدر ټـول قيـديان د فديې په عوض پريښو دلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو. په دغه قيديانو کښي د حضور ﷺ تره حضرت عباسؓ او
د حضور ﷺ ځوم ابوالعاصؓ هم وود حضرت ابوالعاصؓ په
نکاح کښي حضور ﷺ مشره لور حضرت زينبؓ وه . دوی (
حضرت عباسؓ او حضرت ابوالعاصؓ) هم د نورو قيديانو په
شان د فديي په بدله کښي پرېښودلے شو . دا واقعه د
اسلامي مساوات يوه بهترينه نمونه وه . حضرت عباسؓ
مالداره وه . هغه نه د نورو مالدارو په شان زياته فديه
واغستلے شوه . او د ابوالعاصؓ د فديي دپاره د مکي مکرمي
نه حضرت زينبؓ خپل اميل چي ورته خپلي مور د واده په
موقع ورکړے وه . د حضور ﷺ لره راووليږلو . حضور ﷺ ته
چي هغه اميل مخامخ شو نو بي اختياره ئي دسترګو مبارکو
نه اوښکے روانے شولے او صحابهؓ ته ئي اوفرمائيل که چرته
تاسو ټول راضي ئي نو دا اميل به حضرت زينبؓ ته واپس
کړو. ځکه چي دا ورسره د خپلي موريو نښه پاتي ده
.صحابوؓ په يو اواز اووئيل چي مونږ ټول راضي يو . بيا
حضرت زينبؓ ته هغه اميل واپس کړے شو. او د آزدئ دپاره
ئي ابوالعاصؓ نه لوظ واغستلو چي ته به حضرت زينبؓ لره
مديني منوري ته راليږي . ابو العاصؓ ته چي کله ازادي
اومندله او مکي مکرمي ته راغے . نو د حضور ﷺ د لوظ
مطابق ئي حضرت زينبؓ مديني منوري ته روانه کړه .
ابوالعاصؓ يو لوئي سوداګر وه . په يوه بله موقع بيا دوی
مسلمانانو ته په لاس ورغلل . په دغه موقع چي کله راخلاص
شو او مکي مکرمي ته راغے. نو او ل ئي د ټولو قريشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

امانتونه واپس کړل او بیا ئې د اسلام د قبلیدلو اعلان وکړلو.
د بدر بعضي قیدیان ډیر زیات غریبا نان وۀ . چې د فدیې ورکولو طاقت ئې نۀ لرلو . خو د لیکلو اولوستلو هنر ورسره وۀ . هغوي ته ووئیلی شو چې تاسولره دا فدیه ده چې تاسو د مسلمانانو لسو لسو تنو ته لیکل او لوستل وښائې . حضرت زید بن ثابتؓ په دغه موقع لیکل زده کړي وۀ .
(107, 108,109)

غزوۀ غطفان

د غزوۀ بدر نه وروستو دعشور د یو لښکر سره (چې څلور سوه تنه وو) په مدینې منورې باندې د حملې کولو اراده وکړه.هر کله چې حضور ﷺ ته نزدې شولو نو د لښکر ټول کسان ترینه وتختیدل . او غرونو کښې ئې پناه واغستله . حضور ﷺ چې میدان صفا ولیدلو نو واپسی ئې وکړله . دغه وخت مولیٰ کریم ﷺ د آسمانه باران راوورولو چې په هغې سره د حضور ﷺ کپړے لمدے شولے . رسول اللّٰه ﷺ خپلې کپړے د وچولو دپاره په یوه ونۀ کښې زوړندے کړلے او په خپله د هغه ونې په سیورې کښې د آرام کولو په نیت سملاستلو. بل طرف ته دعشور دا منظر دلرې نه لیدلو . هغۀ چې ولیدل چې حضور ﷺ د هغۀ نه ناخبره ملاست دے . هغه وخت په تیزۍ سره هغه د حضور ﷺ سر مبارك ته نزدې راغے توره ورسره په لاسو کښې وه . حضور ﷺ ته ئې ووئیل اوس به تاسو مانه څوك خلاصوی ؟ . حضور ﷺ ښۀ په اطمینان سره جواب ورکړه . زما اللّٰه به ماتانه خلاصوی . دعشور چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ د خلۀ مبارك دغه كلمات واوريدل . نو ويره پري راغله .توره ئي د لاس نه ګزار شوه . هغه توره چي د دعشور د لاسو نه پريوتــے وه بنۀ په اطمينان سره حضور ﷺ راؤچته كړه او د دعشـور نـۀ ئي تپوس وكړۀ اوس تۀ ا ووايه چي تا به زما نه څوك خلاصوى ؟ . دعشــور پــه عــاجزي سـره ووئيل : زما خلاصـولو والا هيڅ څوك نشته . حضور ﷺ چي د دعشور عاجزي او محتاجي وليده نو بي له انتقامه ئي معاف كړلو . دعشـور بـانـدي ددغـي واقـعـي دومـره ډيـر اثـر ووشو . چي وروستـو پـه خپلـه هم مسلمان شولو او د خپل قوم د پاره يو لـوئـي مسلمان مبلغ جوړ شولو . (110) دا د حضور ﷺ د اخلاقو يوه نمونه وه . داسي واقعات د سيرت په نورو كتابونو كښي ډيرزيات ليكلي شوي دي .

د حضرت حفصهؓ او زينبؓ سره نكاح

د هجرت پـه دريم كـال د شعبان په مياشت كښي حضرت حفصهؓ بنت عمرؓ د حضور ﷺ په نكاح كښي راغله او بيا د رمضــان الـمبــارك پـــه ميــاشـت كښـي حضور ﷺ د حضرت زينب بنت خزيمهؓ سره نكاح وكړله .(111)

غزوۀ احد

دا هل علـم په دي خبره اتفاق دے چي د احد جنګ (غزوه) د هجرت په دريم كال د شوال په مياشت كښي شوي دے . كوم وخت چي مشـركان د بدر د شكست خوړلو نه وروستو مكي مكرمي تـه لاړل . نو هغوى د بدر د انتقام اخستلو دپاره په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډيرزيات اهتمام سره تياري شورو کړۀ . هم په دغه نيت ئي يو لوئي لښکر تيار کړلو . په دغه لښکر کښي دري زره کسانو سره دوه سوه اسونه ، دري زره اوښان وو . او څلوار لس زنانه د دي مقصد دپاره وے چي کۀ چرته دوی تيختېه کوی نو ورته به د بدر جنګ رايادوی او د جنګ نه په تيختېه به ورته غيرت ورولي .حضرت عباسؓ چي په پټه ئي اسلام قبول کړے وو او لاتراوسه ئي هجرت نه وو کړے . هغوی حضور ﷺ ته د مکي مکرمي د مشرکانو حالات وليکل او د يو تيز رفتار قاصد په ذريعه ئي دغه ليکل حضور ﷺ ته وليږل. حضور ﷺ ته چي پته ولګيدله نو د پوره حقيقت معلومولو دپاره ئي دوه کسان د مديني منوري نه مکي مکرمي ته روان کړل. چي د قريشو پوره پوره حالات حضور ﷺ له راوړي . هغي دوؤ تنو حضور ﷺ ته خبر ورکړۀ چي د قريشو لښکر دمکي مکرمي نه راروان شوي دے او مديني منوري ته نزدي رارسيدلے دے . حضور ﷺ د دغه قاصدانو د خبر په رڼا کښي يو څو تنه څوکيداران د مديني منوري نه ګير چاپيره په اهمو ځايونو باندي مقرر کړل. بيا حضور ﷺ د صحابهؓ نه مشوره واغستله .د مشوري نه پس حضور ﷺ سحر وختي د زرو تنو سره د مديني منوري نه بهر ووتلو .په دغه زرو تنو کښي د رئيس المنافقين عبد الله بن ابی منافق دري سوه ملګری هم وو. رئيس المنافقين عبدالله بن ابئ او د هغۀ ملګری د اسلامی لښکر نه په لاره کښي جدا شو. او دا بهانه ئي وکړه چي د هغوی مشوره نۀ ده منلے شوے . ځکه دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جنگ کښې حصه نۀ اخلي . د منافقينو د اسلامی لښکر
نه په جدا کيدو سره د اسلامی لښکر تعداد صرف اووۀ سوه
پاتې شو. حضور ﷺ د مديني منورې نه بهر تشريف يوړلو او
د اسلامي لښکر ئې په خپله معائنه وکړه . د معاينې په وخت
حضور ﷺ بعضې واړۀ واړۀ هلکان وليده چې د جهاد لـه
شوقه په صفونو کښې ولاړ دی . حضور ﷺ هغه هلکان
مديني ته واپس وليږل . په دغې هلکانو کښې رافع بن خديجؓ
هم وۀ . کوم وخت چې هغۀ ته ووئيلی شو. چې تۀ لا ماشو م
ئې او د جهاد کولو طاقت نۀ لرې په دې وجه مديني منوری ته
واپس لاړ شه . هغه د پښو په ګوتو اودريدلو. حضور ﷺ چې
د هغۀ هغه شوق او جذبه وليدله نو ورله ئې په اسلامی لښکر
کښې د شاملولو اجازت ورکړۀ . سمره بن جندبؓ چې وکتل .
چې په وجود کمزورې رافعؓ ته په اسلامی لښکر کښې د
شاملولو اجازت ملاؤ شو. نو هغۀ حضور ﷺ ته ووئيل چې
زۀ د رافعؓ نه په وجود کښې تکړه يم . څنګه چې هغۀ ته
اجازت ورکړې شوې دې دغه شان دې ماته هم په اسلامی
لښکر کښې د شامليدلو اجازت راکړې شی . حضور ﷺ د
امتحان په غرض دوی يو بل لره په پرځونو وروستل . سمرهؓ په
دغه موقع رافعؓ لره په زمکه څملولو . حضور ﷺ وليدل چې
سمرهؓ د رافعؓ نه مضبوط او تکړه دې . نو د رافعؓ سره سره ئې
سمرهؓ ته هم په اسلامی لښکر کښې د شاملولو اجازت ورکړۀ .
د مسلمانانو صفونه حضور ﷺ پخپله تيار کړل . حضور ﷺ د
پنځوسو تنو يوه ډله د اُحد د غريه څوکه کينوله چې دښمن د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستو نه په مسلمانانو حمله ونکړي . ورسره ئي هغې جمات ته دا امر هم وکړه . چي تاسو به خپل ځايونه نهٔ پرېږدئ . مسلمانان کهٔ برے مومي او کهٔ ورته شکست رسي . بيا يو ډير لويې جنګ شوروشو . شورو شورو کښي د مسلمانانو تلهٔ درنه وهٔ . او مسلمانان په ګټه کښي روان وهٔ . قريشو تيښته کول غنيمت ګڼل .مسلمانانو د قريشو نه پاتي مال غنيمت راټولول شورو کړل. هغه پنځوسو تنو (چي د مسلمانانو د څوکيدارۍ د پاره د احد د غر د پاسه حضور ﷺ کينولي وو) چي دغه منظر وليدهٔ . نو هغوی خپل ځائے له دی وجي پريښودلو چي د حضور ﷺفرمان د دي وخته پوري وهٔ . د هغوی مشر عبداللّٰه بن جبيرؓ ورته ډير په تاکيد سره بار بار ووئيل چي د حضور ﷺفرمان دے چي دا ځائے به تاسو په هيڅ حالت کښي نهٔ پرېږدئ . هغوی ووئيل چي مسلمانانو ته فتح نصيب شوے ده اوس دلته د پاتے کيدلو څهٔ ضرورت پاتے نهٔ شو . د حضرت عبداللّٰه بن جبيرؓ سره صرف يو څو تنه په دغه مقام باندي پاتے شو . خالد بن وليد (چي لا تراوسه ئي ايمان نهٔ وو راوړے) چي دغه ځائے خالي وليدهٔ نو د وروستو نه ئي په مسلمانانو حمله وکړهٔ . عبداللّٰه بن جبيرؓ او د هغهٔ ملګرو ډير په ښهٔ انداز سره د هغوی مقابله وکړه . ولي د تعداد د کم والي په وجه خالد بن وليد او د هغهٔ لښکر ئي رامنځ نهٔ کړے شو او دوی ټول د خالد بن وليد او د هغهٔ لښکر سره په مقابله کښي شهيدان شو . د حضرت عبداللّٰه بن جبيرؓ او د هغهٔ د ملګرو په شهادت سره خالد بن وليد ته لاره صفا شوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په اسلامي لښکر ئې د وروستو نه یوه زورداره حمله وکړه . بل طرف ته چې قریش په تیښته وو هغوی هم راوپس شو. دغه وخت ټول مسلمانان د کافرانو د دوو ډلو په مینځ کښې راګیر شو. یو طرف ته د خالد بن ولید لښکر وۀ او بل طرف ته د قریشو لښکر وۀ . مسلمانان دغه وخت یو عجیبه امتحان کښې وو. مصعب بن عمیرؓ چې د حضور ﷺ سره په صورت مبارك کښې یو شان ښکاریدلو په دغه موقع شهید شولو نو دا خبره ګډه شوه چې حضور ﷺ شهید شولو . د مسلمانانو غوږونو ته چې کله دغه خبره وورسیدله . نو بې حوصلې شو .او دا خیال کول ئې شورو کړۀ چې د حضور ﷺ نه بغیر د دنیا د ژوند به څۀ خوند کوي . دغه وخت دقریشو دلاسه ډیر مسلمانان شهیدان شو. ډیر صحابهؓ ژوبل شو . ناګهانه د حضرت کعب بن مالكؓ نظر په حضور پریوتلو او د خوشحالۍ نه ئې یوه چغه کړه . چې راشئ مسلمانانو حضور ﷺ صحیح سلامت دے . صحابوؓ چې د حضرت کعب بن مالكؓ اواز واوریدلو نو ټول د حضور ﷺ طرف ته را په منډه شول . دغه وخت مشرکانو ډیر زور ولګولو چې حضور ﷺ شهید کړي او پرله پسې ئې په حضور ﷺ باندې حملې وکړلے .صحابهؓ د حضور ﷺ مخې ته د یو ډهال پشان ولاړ وو . او د کافرانو مشرکانو د هرې حملې جواب به ئې په ښۀ طریقه ورکولو. حضرت طلحهؓ دغه وخت د خپل وجود (جسم) په ذریعه د مشرکانو ګزارونه منع کول، د جنګ نه وروستو د هغوی په جسم اویا زخمونه جوړ شوي وو . دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موقع وه چي حضور ﷺ وفرمائيل څوك دى چي زما نه ځان قربان كړي ؟ حضرت زيادؓ سره د څلورو ملګرو حضور ﷺ لره نـزدي راغـے او د كافرانو سره په مقابلي كښي شهيدان شول . پـه دغـه مـوقـع د قـريشـو د يو تن عبداللّٰه بن قميـه د لاسـه د حضور ﷺ مخ مبارك زخمي شو . هغهٔ په حضور ﷺ باندي د توري ګزار وكړلو چي د هغي په وجه د مخ د تـوپـي نه دوه كړي د حـضـور ﷺ مخ مبارك ته وردننه شولـے .په دغي ګزار سره د حضـور ﷺ يو غاښ مبارك هم شهيد شولو .حضرت سيدنا صـديـق اكبـرؓ اراده وكـړه چـي د حضور ﷺ د مخ د زخم نه دغه كـړي لـري كـړی خـو حـضـرت ابـوعـبيدهؓ ورته د دغي سعادت حـاصـلـولـو د پـاره مـنـت وكـړلـو . حـضرت ابوعبيدهؓ چي د حضـور ﷺ د مـخ مبـارك نـه د خـلـي پـه ذريعـه دغـه كـړي اوويستلـے نـو ورسـره ئي خپل دوه غاښونه هم پريوتل . دغه غـزوه كښـي حضور ﷺ يوي كندي ته وغرځيدلو . هغه كنده مشـركـانـو د ايـمـان خـاونـدانو ته د نقصان رسولو د پاره جوړه كـړي وه . پـه دغـه غزوه كښي دوه ويشت ، يا دري ويشت تنه د كـافـرانـو نـه مـردار شـوی وو. او د مسلمانانو نه اويا تنه شهيـدان شـوی وو. پـه دغـه شهيـدانـو كښـي د حضـور ﷺ ترهٔ حضرت حـمـزهؓ هـم وهٔ . چـي د هـغـوی پـه شهادت حضور ﷺ تـه ډير تـكليف رسيدلے وو. هنده چي لا تراوسه ئي ايمان نهٔ وو قبول كـړے او د ابـوسـفيـان كـور والا وه . هغـي د حضـور ﷺ د تـرهٔ حضـرت حـمـزهؓ سـره د هـغـه د شهـادت نه پس ډير بد سلوك كـړے وه . د دغـي جـنـګ پـه مـوقـع مسـلـمانانو خپل بچي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زنانه په مختلفو قلعو کښي د يهوديانو نه د حفاظت دپاره
بندے کړے وے . صرف هغه زنانه په ميدان کښي موجود
وے چاچي د مسلمانانو مرسته او علاج کولے شو . حضرت
فاطمي په دغي موقع د خپل والد محترم د زخمونو علاج ته
تياره ولاړه وه . حضرت عائشهؓ ، حضرت ام سليمؓ او حضرت
اُمِ سليطؓ زخميانو لره په مشکونو کښي اوبه راچلولے .
حضرت صفيهؓ چي د حضرت حمزهؓ خور او د حضور ﷺ ترور
ده . هغي ته چي پته ولګيده چي مسلمانانو ته په جنګ
کښي ډير زيات نقصان رسيدلے دے نو د مديني منوري نه
په تيزی سره راروانه شوه .او د احد ميدان ته راغله . حضور
ﷺ ته چي د ترور د راتګ پته ولګيدۀ نو حضرت زبيرؓ ته ئي
وفرمائيل د حضرت حمزهؓ د وجود ټکري راغوندي کړه خور ته
ئي پته اونۀ لګي . د دغي خبري خبر چي حضرت صفيهؓ ته
اوشو نو هغي اوفرمائيل . زۀ د خپل د ورور نه خبر شوي يم د
اللّٰه په لاره کښي دغه قرباني څۀ لويه قرباني نۀ ده . د دغي
وينا نه پس حضور ﷺ خپلي ترور له د حضرت حمزهؓ د ليدلو
اجازت ورکړۀ . هغي چي خپل ورور وليدۀ نو انا للّٰه وانا اليه
راجعون ئي ووئيل او دي امت ته ئي د صبر کولو يوه بهترينه
نمونه پريښوده .
دغه جنګ کښي د يو انصاري زنانه پلار ، ورور او خاوند
شهيدان شوی وو . پرله پسي د يو يو د شهادت خبر چي دغي
زنانه ته راغے نو هغي زنانه به د هر خبر راؤړونکی نه دا
تپوس کولو چي حضور ﷺ څنګه دے؟ حضور ﷺ خو روغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے کنه ؟ ورته به ووئیلی شو چي حضور ﷺ صحیح
سلامت دے . نو د ربّ شکریه ئي اویاسلو. بیا هم د ځان د
تسلي د پاره د حضور ﷺ په دیدن پسي ګرځیدله . هر کله
چي ئي په حضور ﷺ باندي نظر پریوتلو نو د ربّ شکر ئي
ادا کړۀ او چغه ئي کړه چي تاسو سلامت ئي نو نور
مصیبتونه مصیبتونه نۀ دي . د دغي واقعي نه پس د
مسلمانانو زمکي ته د سپارلو (تدفین) وخت راغے نو
مسلمانانو سره د غریبي په وجه دومره کپړه نۀ وه چي د دغي
شهیدانو ترینه کفن جوړ شي . د حضرت مصعب بن عمیر
جنازه تیاره وه . خو د کفن د پاره ئي کپړه نه وه .په کپړي سره
سر به ئي ورله پټولو نو خپے به ئي ښکاره کیدے او کۀ
خپے به ئي ورله پټولے نو سر به ئي ښکاره کیدلو. بیا د
حضور ﷺ په امر سره سر مبارك ئي پټ کړے شو او په خپو
ئي ورله واښۀ واچول. دا هغه منظر او هغه وخت وو چي
مسلمانانو ته به کله هم وربه یاد شو نو ژړا به ورتله .د جنګ
احد شهیدان بغیر له غسله (لامبولو) په هغه وینو کښي لت
پت د جنازو نه پس خپلو خپلو قبرونو ته اوسپارلے شو. په دي
جنګ کښي مسلمانانو ته ډیر زیات نقصان رسیدلے وو.
قریش مکي مکرمي ته روان شوی وو. خو د دي خبري یره وه
چي کیدے شي قریش په مسلمانانو دوباره حمله وکړي .
ځکه رسول الله ﷺ د اویاتنو یوه ډله چي پکښي حضرت
ابوبکرؓ او حضرت زبیرؓ هم وو . د ابوسفیانؓ او د هغه لښکر
پسي وروستو روانه کړے وه . ابوسفیانؓ په لاره کښي بیا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو باندي د حملي کولو اراده لرله خو د خزاعه قبيلي مشر معبد چي پټ پټه د مسلمانانو سره ملګري وو . هغه ابوسفيان ته ووئيل تۀ د مسلمانانو سره د مقابلي کولو طاقت نۀ لرے . زۀ ديو خبرراوړونکي په ذريعه خبرشوے يم چي محمد ﷺ تاسره دوباره مقابله کول غواړي اويو لښکرئي ستا د مقابلي د پاره تاپسي ورستو راروان کړے دے . ښۀ خو دا ده چي صحيح او روغ څان مکي مکرمي ته وورسے . ابوسفيان چي د معبد خبره واوريدله نو خپله اراده ترينه هيره شوه او مکي مکرمي تـه روان شو . حضور ﷺ تـه چي د ابوسفيان اودقريشو دلښکر پته ولګيده چي مکي مکرمي تـه ورسيدل نـو مسلمانانو ښـۀ پـه اطمينان سـره د حمراء نومي علاقي نـه مدينـي منوري تـه واپسي وکړه. (112 , 113)

د يهوديانو مخالفت

د مدينې منوري فضا د مسلمانانو د پاره ښه وه . خو دلته هم د اسلام دښمنان وو . چي د تاريخ په کتابونو کښي په يهود سره يادېږي د يهوديانو دري قبيلي وے . بنو نضير ، بنو قينقاع ، بنـو قـريظه . په شورو کښي د دوي سره حضور ﷺيوه د امن معاهده کړے وه چي ورته ميثاقِ مدينه وائي . د دي معاهدي مقصد دا وو چي د مديني خلق د باهر دښمن سره په شريکه مقابله وکړي . دغه يهوديان په شورو شورو کښي د مسلمانانو ملګري وو او دوي به دمسلمانانو سره په شورو شورو کښي ملګرتيا کوله څکه چي کومه خبره به مسلمانانو کوله . نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې خبرې په ذريعه به دوى د خپلې خبرې (چې د اسمانى كتاب سره به ئې تعلق وه) تائيد حاصلولو. ديهوديانو دا خيال وه چې د مسلمانانو په ذريعه به د دوى په سلطنت كښې وسعت او زيات والې راشى .خو يهوديان په دغې مقصد او اراده كښې كاميابه نۀ شو. په رو رو د وخت تيريدو سره يهوديانو ته پته ولګيده چې د كوم مقصد د پاره دوى د مسلمانانو سره مرسته او ملګرتيا كووى. هغه مقصد دوى ته نۀ حاصليږى د هغې مقصد نه دوى لرې روان دى . په مزه مزه يهوديان په دې هم پوهه شو. چې د مسلمانانو عقيده زمونږ د عقيدې نه ډيره زياته بدله ده . په دې وجه ئې پټ په پټه د مسلمانانو مخالفت شورو كړه . د دغې ځائے نه يهوديانو د مسلمانانو سره دښمنى شورو كړه . د يهوديانو په زړونو كښې د مسلمانانو د پاره د محبت په ځائے كينه بغض حسد راپيدا شو. يهوديانو د مسلمانانو د ويرې د لاسه ئې دغه دښمنى نه ښكاره كوله. بيا هم هغه كارونه به ئې كول چې په كومو كارونو اسلام او مسلمان بدنام شى او په څۀ طريقه اسلام او مسلمان ته نقصان اورسى . اوس اوخزرج چې د اسلام په نور راجمع شوى وو او د يوبل سره ئې دښمنى ختمه شوې وه . د يهوديانو دا كوشش وو چې دغه دښمنى بيا راتازه كړى . په دوى كښې بيا شرفساد بنور كړى . خود اسلام په وجه دوى ته خپل مقصد حاصلول ډير ګران وو . له دې وجې له پټې نه ښكاره مخالفت ته راغلل . او هغه معاهده ئې ماته كړه كومه چې د مسلمانانو او د يهوديانو ترمينځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شـوے وه . د دغـي شـر ابتـدا د بـنـو قيـنـقـاع نـه اوشـوه .

بنو قينقاع سره جنګ

پـه اسلامي مياشتو کښي د شوال مياشت وه او د هجرت دويم کـال وه . يـوه مسلمانه زنانه د څۀ کار د پاره د بنو قيـنقـاع محلې تـه لاړه . هـلـته ئي د يو دکان نۀ څه اغستل . د هغه دکان مالك دغـي مسـلـمـانـي زنـانـه تـه پـه غلط نيت لاس واچولو . دغه ځـائـے يـو بـل مسـلـمـان ولاړ وو هـغـي چي وليدل چي د يو مسـلـمـانـي زنانه عزت پاتي نۀ شولو نو کوم يهودی چي دغه حـرکـت کـړے وو . هـغـه ئي مردار کړه. بيا يهوديانو د يهود په بـدلـه کښـي مسـلـمـان شـهـيـد کړه . حضور ﷺ ته چي د دغي واقـعـي پـتـه ولـګـيـدلـه نـو رسول اللّٰه ﷺ د دوی سره د مقابله کـولـو مـسـلـمـانانو ته د تياري کولو حکم وکړۀ . بنو قينقاع ته چي مـعـلـومـه شوه چي رسول اللّٰه ﷺ د مسلمانانو سره دوی طـرف تـه راروان دے او پـه دوی حـمله کوونکـے دے . نو دوی ځان پـه يوه قلعه کښي بند کړۀ . حضور ﷺ ترينه ګيره تاؤ کړه او پـنـځـلـس ورځـے ئي د دوی پـه انـتـظـار د دغي قلعي نه بهر تيـرے کـړے . بنو قينقاع ته پته ولګيده چي مسلمانان خو د دي ځـائـے نـه د تـلـو نـوم نـۀ اخلي. نو د قلعي نه بهر راوتو تـه مـجـبـوره شـو . او تـولـو ووئيـل چي حضور ﷺ د دوی پـه حق کښـي څۀ فيصله وکړه . نو هغوی ته به منظوره وی . حضور ﷺ د عبدالله بن ابی په سفارش (چي د مسلمانانو حليف وۀ) دوی تــه د خپـل وطـن نـه د وتـلو اجازت ورکړۀ . دوی خپلي زمـکـي او کـورونــه پـريـښـودل او شـام طـرف تــه لاړل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(114,115,116)

د اویا (۷۰) قاریانو واقعه

د اسلام نور رو رو ښوریدلو . په دغه زمانه کښې د کلاب قبیلې مشر د حضور ﷺ په خدمت کښې حاضر شو .او حضور ﷺ ته ئې درخواست وکړلو چې تاسو ماسره څۀ مسلمانان ملګرې کړی چې زما قوم قبیله اسلام ته راوبلی . او د اسلام رڼا سره د هغوی زړونه منوره شی . حضور ﷺ ورته ووئیل د نجد خلق د بهروسې خلق نۀ دی . هغۀ ووئیل چې د دغې خبرې زۀ ضامن جوړیږم . حضور ﷺ د هغۀ سره اویا تنه ملګری کړل چې د قرآن کریم بهترین لوستونکی وو. دوی چې کله د بنوسلیم علاقې معونه ته ورسیدل .او هلته ئې دمه کوله . دغه وخت د دغې علاقې مشر عامر بن طفیل د دوی نه ګهیر چاپیره څۀ کسانو ګهیره وا چوله .او دوی ئې ټول قتل کړل .صرف یو صحابی عمرو بن امیهؓ ئې پریښودولو .چې د چا په ذریعه د مدینې منورې خلقو د دغې مظلومو قاریانو واقعه واورېدله .(117)

د رجیع مقام شهیدان

په دغه ورځو کښې د عضل او د قاره قبیلې څۀ تنه حضور ﷺ لره راغلل او درخواست ئې وکړۀ چې زمونږه قبیله د اسلام په نور سره منوره شوې ده . تاسو مونږلره هغوی ته د اسلام سبق ښودلو دپاره یو څو کسان راکړئ . حضور ﷺ دوی سره لس تنه ملګری کړل . دوی چې کله رجیع ځائې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسيدل نو دغې ظالمانو خپله وعده هيره كړه . د بنى لحيان دوه سوه كسان غشي ويشتونكي د دوى نه ګهير چاپيره شو . دغه لس تنه مسلمانان د حفاظت دپاره يو غر ته وختل . او د دوو تنو نه علاوه ټول شهيدان شو . هغهٔ دوؤ كسانو كښې د يو نوم حبيبؓ او د بل نوم زيدؓ وه . دغه مشركانو حضرت زيدؓ او حضرت حبيبؓ مكې مكرمې ته راوستلو . حضرت زيدؓ ئې په يو قريشي مشرك باندې خرڅ كړه . هغه حضرت زيدؓ په دې نيت واغستلو چې د مكې مكرمې خلق د دهٔ د قتل تماشا ووينې . هر كله چې قاتل د توري سره حضرت زيدؓ ته مخامخ راغے نو دغه وخت ابو سفيان (چې لا ايمان ئې نهٔ وو راوړے) حضرت زيدؓ ته ووئيل . اے زيدهٔ ! ربښتيا ووايا كه چرته نن ستا په بدله كښې محمد ﷺ (معاذ اللّٰه) قتل شوے وے نو تهٔ به خوشحاله شوے وے ؟ حضرت زيدؓ ووئيل . زما دے په رب باندې قسم وى چې د رسول اللّٰه د خپو تلى د غنو نه د بچ كولو د پاره كهٔ چرته زما دا وجود قربان شوے وے نو دا به زما نيك بختى وے . د دغې فقرې وئيل وو چې قاتل د حضرت زيدؓ سر مبارك د تن نه جدا كړلو او حضرت زيدؓ ته د شهادت لويه مرتبه ملاؤ شوه . بل طرف ته حضرت حبيبؓ د حارث بن عامر ځامنو واغستلو . دا هغه حارث دے چې د اُحد په كښې جنګ كښې د حضرت حبيبؓ د توري د لاندې راغلے وه او مردار شوې وه . هر كله چې حضرت حبيبؓ لره د پهانسې ځائے ته بوتللے شو . نو دغه وخت حضرت حبيبؓ د دوه ركعته نفل ادا كولو اجازت اوغښتلو . مشركانو ورته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوافلو ادا کولو اجازت ورکړه . د هغې نه وروستو حضرت حبیبؓ ته پهانسی ورکړے شوه. (119 , 118)

د بنو نضیر قبیلې سازش

بنو نضیر د مدینې منورې دیهودیانو دویمه غټه قبیله وه . د دوی دمسلمانانو سره یوه معاهده شوې وه . چې کۀ د دغې قبیلې (بنې نضیر) نه یو کس په غلطې سره مړې وکړئ . نو د هغه مړ کس دیت به مسلمانان او یهودیان دواړه فریقه په شریکه ادا کوی . هم دغه شان کۀ چرته د یو مسلمان نه په غلطې سره مړې وشی . نو د هغې مړی دیت به هم په شریکه مسلمانان او یهودیان ادا کوی . په دغه زمانه کښې د بنی عامر دوه کسان د یو مسلمان د لاسه په غلطې سره قتل شو. د مقتولینو سره د حضور ﷺ له طرفه د امن ملاویدلو یوه چهیتهی پرته وه . د دغه معاهدې مطابق د دغې دووتنو (مقتولینو) دیت به مسلمانانو او په یهودیانو (بنو نضیر) دواړو راتللو . مسلمانانو د بنی نضیر نه په دغه دیت کښې د هغې حصې مطالبه وکړۀ . او د دغې مقصد د پاره حضور ﷺ د بنو نضیر محلې ته هم لاړلو . په ظاهره خو دوی د حضور ﷺ خبره اومنله ، خو د دننه نه دوی دیت ورکولو ته تیار نۀ وو . حضور ﷺ ئې په دغه سلسله کښې د یو دیوال سره خواته کینولو . ورسره ئې دغه منصوبه هم جوړه کړه چې دغه دیوال سره د بره نه به یو لوئې کاڼې په حضور ﷺ راګزار کړو . (د هغې د لاسه به حضور ﷺ شهید شی نو نۀ به حضور ﷺ پاتې شی او نه به دیت مطالبه وی) .حضور ﷺ ته د وحی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذریعه د دغې سازش پته ولګیده . سمدست د هغۀ ځائے نه پاسیدلو او مدینې منورې ته روان شو. بنو نضیرته چې د حضور ﷺ د تللو خبروشو د هغوی یو تن د حضور ﷺ خوا له مدینې منورې ته ولیږلو . او ورته ئې دا پیغام ورکړۀ . چې حضور ﷺ ته ووایه . چې تاسو هم دیرش تنه راولی او مونږ به هم د خپل پوهه دیرش کسان راجمع کړو بیا کۀ چرته زمونږ د دین پوهه خلقو ستاسو خبره وومنله نومونږ به ترینه هم انکار ونکړو. د هغوی په منلو سره به بیا مونږ ته ځۀ اعتراض نۀ وی . حضور ﷺ ورته خبر واستولو چې ترڅو تاسو یو کلک عهد نۀ وی لیکلے .زه په تاسو بهروسه نۀ شم کولے . د عهد راتازه کولو د پاره حضور ﷺ د بنوقریظه ته هم یو قاصد ولیږلو هغوی په خوشحالئ سره خپل هغه زوړ عهد راتازه کړلو . بنو نضیر اول انکار وکړۀ بیا ئې عهد تازه کولو ته سر کیښودلو . او حضور ﷺ ته ئې خبر ورکړۀ چې تاسو د درې تنو سره راشے چې دغه عهد تازه کړو . حضور ﷺ چې کله هغوی طرف ته روان شولو . نو په لاره کښې ورته معلومه شوه چې بنو نضیر د تورو سره (د جګړے په نیت) په لاره کښې د حضور ﷺ او د مسلمانانو انتظار کوی . د هغوی منصوبه دا وه . چې دغه ځائے ته د راتلو سره په حضور ﷺ باندې حمله وکړی او (معاذ اللّٰه) حضور ﷺ شهید کړی . حضور ﷺ دوباره د لارې نه راواپس شولو . او د مسلمانانو د یو لښکر سره ئې د بنو نضیر د علاقې نه ګیره تاؤ کړه. بنونضیر په ځان پسې د قلعو دروازے بندې کړے . بنو نضیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلس ورځې د مسلمانانو په کېره کښې وو. آخرپه دې شرط د خپلو قلعو نه راوتلو ته تيار شو . چې څومره سامان مونږ دځان سره په اوښانو وړے شو هغه به د ځان سره واخلو او دا ځائے به مسلمانانو ته پرېږدو. حضور ﷺ د هغوی خبره وومنله او هغوی چې د ځان سره څومره مال په سورلو وړلے شو د ځان سره اوچت کړه او خيبر ته نورو يهوديانو لره لاړل بيا هم هلته ديره شو .دغه وخت د بنو نضير په دغه مشرانو کښې غټ غټ يهوديان لکه ابو رافع سلام بن ابی الحقيق ، کنانه بن الربيع او حُيَی بن اخطب هم وو. په دې طريقه د مسلمانانو قوت او طاقت نور هم زيات شو. (120)

د خندق يا د احزاب جهګړه

کوم وخت چې بنو نضير د مدينې منورې نه بهر ووتل او په خيبر کښې ديره شو . د هلته نه هغوی په جمع د مسلمانانو د ختمولو سازشونه شورو کړل . او په دغه مقصد کښې ئې د ځان سره د عربو نورې قبيلې هم شاملې کړے . له دې دجې دغې جهګړے ته د احزاب (د ډيرو ډلو) جهګړه وئيلے شی . احزاب په عربی ژبه کښې ډيرو ډلو ته وائی . چونکه په دې جهګړه کښې د عربو ډير قبائل د مسلمانانو خلاف رايو ځائے شوی وو. ځکه دې جنګ ته د احزاب جنګ وئيلے شی . د مسلمانانو په دغې مخالفينو کښې د بنو نضير سره ملګرو کښې په خصوصی توګه د قبيله بنی غطفان ، قبيله بنو اسد ، او د قريشو نوم اغستلے شی . دوی ټولو د لس زرو لښکر تيار کړلو او مدينه ته راروان شو. حضور ﷺ ته چې کله ددغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حالاتو پته ولګیدله نو مسلمانان ئې راجمع کړل او د هغوی نه ئې د دغې لښکر (مشترکه دښمن)په باره کښې مشوره واغستله . هریو صحابیؓ خپله رائې وړاندې کړه . حضرت سلمانؓ چې د فارس(موجوده ایران) سره ئې تعلق لرلو هغه ووئیل چې د مدینې منورې درې طرفونه په کورونو او د کهجورو په باغو نو سره محفوظ دی . صرف یو طرف داسې دے چې نهٔ پکښې کورونه شته او نهٔ دغه ځائے څه نور د حفاظت سامان شته .دا وخت پکار دا دی چې په دغه مقام باندې یو خندق (کنده) وکنستلے شی . چې د کافرانو مدینه ته د راتګ لاره بنده شی . حضور ﷺ د حضرت سلمانؓ رائے خوښه کړله او په هغې باندې ئې د عمل کولو حکم ورکړلو . حضور ﷺ د درې زرو صحابوؓ سره دغه خندق کسنتلو . هریو صحابیؓ ډیر په اخلاص سره په دغه خندق کښې کار کولو . دا ګران کار په ډیر محنت سره شلو ورځو کښې سر ته ورسیدلو . په دغه موقع یو خبر راوړونکي دا خبر راوړلو چې د کافرانو لښکر مدینې منورې ته رانزدې شوې دے . منافقینو ته چې پته ولګیدله نو په مختلفو حیلو او بهانو ئې ځان د مسلمانانو د لښکر نه جدا کړلو او خپلو کورونو ته لاړل . د مسلمانانو سره په مدینه کښې د یهودیانو یوه قبیله پاتے کیدله .مسلمانانو ته د دغې قبیلې نه هم خطره وه . په دغې وجه د دغې قبیلې دپاره دوه سوه تنه جدا کړے شوی وو چې په دوی باندې نظر ساتی . بنوقریظه قبیلې لاتراوسه پورې د مسلمانانو مخالفت نهٔ کولو په ظاهره ئې د کافرانو ، مشرکانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملګرتیانهٔ کوله . په پټه پټه دوی هم د کافرانو ملګری وه خو د
دي خبري نه ویریدل چي کهٔ چرته مونږ د دغه کافرانو او
قریشو ملګری شو . صبا خو به دوی لاړ شي او مونږ ته به
مدینه کښي پاتي کیدل ګران شي . بنوقریظه ته حیی بن
اخطب د بنو نضیر مشرپیغام ولیږلو کهٔ چرته تاسو نن د
مسلمانانو خلاف زمونږمرستهٔ او ملګرتیا وکړهٔ . نو زمونږه د
مسلمانانو خلاف دغه جنګ ګټل به یقیني شي ځکه چي
نن د عرب ټولي قبیلي د مسلمانانو د ختمولو د پاره د مدیني
نه بهر را جمع شوی دی .د حیی بن اخطب په سازش سره
بنوقریظه قبیلي خپل عهد چي دنبی کریم ﷺ او د
مسلمانانو سره ئي کړے وو هیر کړلو او د مسلمانانو خلاف
په دغه جنګ کښي د قریشو د او د نورو کافرانو ملګری شو .
قریش او دغه رنګ نور کافران د مدیني منوري نه بهر
دیرشوی وو . او دیو داسي ځائے په تالاش کښي وو چي د
هغي په ذریعه مدیني منوري ته دننه شي . او د مسلمانانو
سره مقابله وکړئ .. خو داسي یو ځائے ئي هم ونهٔ موندلو
چي د هغي په ذریعه د کافرانو دغه لښکر په مسلمانانو حمله
وکړئ . په دغه حالت او کیفیت کښي قریشو او نورکافرانو د
مدیني منوري نه بهر شل ورځے تیري کړے . د مدیني
منوري د مسلمانانو او په د مکي مکرمي د کافرانو په مینځ
کښي بس د یو خندق فاصله وه . دغي خندق سره کافرانو د
مسلمانانو خوا له نزدي نشو تللے .مسلمانانو د کافرانو د شر
او حملي نه په دغي خند ق سره بیچ وو. عمرو بن ودّ چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقریشو یو ډېر زیات بهادر سړے یادیدیو هغه د خندق (کنده) نـه بل طرف ته د پوري وتلو کوشش وکړۀ . خو د مسلمانانو له طرفه حضرت علیؓ د هغه کوشش ناکامه کړه . کافرانو به هره ورځ پـه مسـلـمـانـانـو بانـدي د کـاڼـو او غشـو يو باران جوړوو. مسـلـمـانـان دلته په دغه تکلیف او مصيبت کښي وو . ورسره بـل طـرف تـه د مسلمانانو زنانه چي په کومه قلعه کښي پاتي کيـدلـے هغـه قـلـعـه د بـنـو قـريـظه د آبادي سره خواته وه . يو يهـودی د دغي قبيـلـي نـه دغه قلعه ته نزدي شو او قلعي ته د ورنـنـوتـلو په کوشش وو دغه وخت حضرت صفيهؓ چي دنورو زنانو سره په دغي قلعه کښي وه .د مسلمانانو زنانو د حفاظت د پاره تـوره پـه لاس تياره ولاړه وه . هغي د هغه يهودی سر د تن نـه پـه تـوري سـره جدا کـړلـو . اونورو يهودیانو ته ئي د عبرت اخستـلـو د پاره پـه يـو ميدان کښي وروغرځولو . بنوقريظي قبيـلـي چي دغه حالت او کيفيت وليده . نو ويريدله او دا خيال او ګمان ئي وکړه چي ګني په قلعه کښي د مسلمانانو د لښکر يـوه حـصـه د قـلـعـي د حفاظت د پاره موجوده ده . مسلمانان په دغـه آزمـائـش او امتـحـان کښـي وو . يو طرف تـه د مدينې منـوري يهـوديان وو چي د مسـلـمـانـانـو پټ په پټه ډېر زيات مـخـالف وو . بـل طـرف تـه د قـريـشـو اود نورو ډيرو قبيلو هغه لـوئـي لښـكـر وو . د دغـي حـالـت او كـيـفـيـت پـه وجـه د مسـلـمـانـانـو تـکـليفونه ورځ ترورځه زياتيدل . بل طرف ته کـافـران او د مکي مکرمي قريش په خيمو کښي په زيات ديره کـيـدلـو سره تنګ شوی وو . دغه وخت وو چي د غطفان قبيلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو کس چي په پټه ئي ایمان راوړے وو قریش ته ورغلو او قریش ئي د نورو کافرانو نه ئي بد ظنه کړل . بیا نورو قبیلو ته ورغلو او هغوي ئي د قریشو نه بد ظنه کړل . په دغه طریقه د قریشو او د نورو قبیلو په مینځ اختلاف جوړ شو . دغي اختلاف سره سره په دوی د شپي یوه تیزه سیلي راغله . هغي طوفان او سیلي د کافرانو خیمي په هوا کړے د کافرانو لوښي د یو ځائے نه بل ځائے ته لاړو . دغي حالت او کیفیت قریش او نوري قبیلي دي خبري ته مجبوره کړے چي خپلو خپلو کلو ته لاړ شی . اول بنوقریظه میدان خالی پریښودلو او کورونو ته لاړل بیا وروسته نورو کافرانو هم د میدان نه تیخته وکړه اونمبر په نمبر خپلو خپلو کلو ، علاقو ته روان شو . د کافرانو په تلو سره مسلمانانو ساه واغستله . او د مولیٰ کریم ئي ډیر ډیر شکر ادا کړۀ چي د یو لوئي آزمائش او امتحان نه بچ شو .(121,122,)

د بنوقریظه د عهدشکني انجام

هر کله چي مسلمانان د قریشو او نورو قبیلو د شر اوفساد نه په کوم وخت چي دعربو قبیلو او قریشو د مدیني منوري نه ګهیره اوچته کړه او مسلمانانو د بهرد هر قسمه خطري نه په امن کښي شو .نو حضور ﷺ دمسلمانانو سره د بنو قریظه نه د عهد ماتولو بدل اغستلو دپاره د بنوقریظي د قلعو نه ګیره تاؤ کړله . بنوقریظه تریوي میاشتي پوري په خپله قلعه کښي بند وو .آخر کار تنګ شو او د راوتلو د پاره ئي حضو ﷺ ته درخواست وکړۀ . حضور ﷺ د بنوقریظه نه د عهد ماتولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدل اغستلو د پاره چي زمونږ فيصله دي د اوس د قبيلي مشر حضرت سعدؓ بن معاذؓ وکړي . هغه چي څۀ فيصله وکړه . مونږ ته به منظوره وي . حضرت سعدؓ چي د خندق په جهګړه کښي زخمي شوي وه او ډير په تکليف او مصيبت کښي وه . د دغي تکليف باوجود حضرت سعدؓ د فيصلي کولو د پاره دغي مقام ته تشريف راوړلو . د حضرت سعدؓ قبيلي غوښتل چي د بنو قريظه سره نرمي وشي او هغوی ته د هغوی غلطی معاف کړي شي . خو حضرت سعدؓ او نۀ منل او فيصله ئي وکړه چي په بنو قريظه کښي څوك چي د جنګ کولو قابل دی هغوی دے قتل کړے شي .زنانه او ماشومان دي بندی (قيديان) جوړ شي . او د دوی مال او زمکي دي په غريبانانو مسلمانانو کښي تقسيم کړے شي . د حضرت سعدؓ په دغه فيصله باندي عمل وکړے شو او په دي طريقه د بنو قريظي مخ نيوه وشوه .(123 , 124)

د حديبيے راضي نامه

د مسلمانانو د ډير وخت نه دا آرزو او تمنا لرله چي د اللّٰه تعالیٰ د ښکلی کور طواف او ديدن وکړي . خو د مشرکانو او کافرانو د لاسه مسلمانان د دغي نعمت نه تر ډير وخته پوري محرومه پاتي شوی وو . هم دغه تمنا د حضور ﷺ په زړۀ کښي وه په دغه زمانه کښي حضور ﷺ يو خوب وليدلو . چي د عمري د ادا کولو د پاره حضور ﷺ د خو تنو صحابهؓ سره مکرمي مکرمي ته سفر کړے دے او بيا د عمري د ادا کولو نه وروستو هغوی کښي بعضي کسانو سرونه خرولي دي او بعضو ترينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر ځۀ وېښتۀ اغستی دی . دغه خوب چې د حضور ﷺ د خلې مبارکې نه صحابهؓ ته بيان شولو نو د هغوی جذبه او شوق نور هم راوچت شولو . په دغې وجه حضور ﷺ د څلوارلسو سوو (بعضې روايتونو کښې تعداد کم او بعضې کښې زيات هم بيان شوے دے) تنو سره د عمرې د ادا کولو په نيت د مدينې منورې نه مکې مکرمې ته د تللو اراده وکړه . دا ساعت د ذی القعدې رومبې تاريخ وه او د هجرت شپږم کال وه . د ذوالحليفه نه حضور ﷺ احرام وتړلو او بسر بن سفيان ئې د قريشو د حالاتو د معلولو د پاره د ځان نه مخکښې مکې مکرمې ته روان کړلو . د حضور ﷺ دا سفر د جنګ کولو د پاره نۀ وو په دې وجه د غې قافله سره وسله (د جنګ کولو خيزونه) نۀ وه . حضور ﷺ مکې مکرمې ته روان وو په لاره وو په لاره کښې يو خبر راوړونکې حضور ﷺ له خبر راړلو چې قريشو ته د مسلمانانو د راتللو پته لګيدلے ده او هغوی ټول د دې خبرې د پاره راجمع شوی دی چې حضور ﷺ او صحابهؓ به په هيڅ شکل کښې مکې مکرمې ته دا خليدو ته نۀ پريږدو. اود قريشو يو لښکرچې پکښې دوه سوه کسان دی د خالد بن وليد په مشرې کښې د مسلمانانو د مقابلې د پاره را روان کړے شوے دے . او په غميم کښې ديره دے . حضور ﷺ ته چې پته ولګيده . نو رسول الله ﷺ هغه لاره پريښودله او په بله لاره حديبې ته وورسيدلو . حديبيه کښې د حضور ﷺ اوښه (قصوئ) کيناستله . دغه ساعت حضور ﷺ مکې مکرمې ته د تللو اراده وکړله او اوښه ئې پاسوله خو اوښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاسیدلو ته تیاره نهٔ شوه . خلقو ډیر کوشش وکړهٔ خو هر کوشش صرف کوشش پاتې شو. بعضې خلقو اوئیل چې قصوئ (اوښه) سترې شوې ده . حضور ﷺ اوفرمائیل چې قصوئ (اوښه) سترې شوې نهٔ ده . دلته ورته دالله له طرفه د پاتې کیدلو حکم دے . بیا حضور ﷺ اوفرمائیل زما دے په هغه ذات باندې قسم وی چې د چا په په لاس (اختیار) کښې چې زما دا ژوند دے نن کهٔ قریش زما نه د داسې څیز مطالبه وکړئ چې پکښې د شعائرالله تعظیم وی نو زهٔ به د هغوی هغه مطالبه منمه . بیا حضور ﷺ په حدیبیه کښې د پاتې کیدلو اعلان وکړلو . د ګرمې موسم وه . سخته ګرمې وه . په دغې وجه مسلمانانو سره د څکلو اوبه په مزه مزه په ختمیدلو شولے او ډیر په کم مقدار د څکلو اوبه پاتې شولے . دغه وخت د حضور ﷺ د معجزې په ذریعه د اوبو یو ډیره لویه ذخیره مسلمانانو ته ملاؤ شوله چې ورسره د ټول لښکر تنده ماته شوه او بیا ئې ترینه خپل خپل لوښې هم ډک کړل . بیا حضور ﷺ حضرت عثمانؓ له مکې مکرمې ته ولیږلو چې قریشو ته اطلاع وکړی چې د حضور ﷺ اود مسلمانانو اراده د عمرې د ادا کولو ده بله څهٔ اراده ئې نشته . هرکله چې حضرت عثمانؓ مکې مکرمې ته لاړو نو مشرکانو د ځان سره ایسار کړلو .بل طرف ته په مسلمانانو کښې دا خبره ګډه شوه چې حضرت عثمانؓ د مکې کافرانو شهید کړلو . دا خبر چې حضور ﷺ واوریدلو نو د یو کیکر ونې د لاندې حضور ﷺ کیناستلو او د حضرت عثمانؓ د بدل اغستلو دپاره ئې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابهؓ نه بیعت (لاس نیوه) اغستل شوروکړه او په لږ وخت کښې ټول لښکر د حضور ﷺ په لاس باندې بیعت وکړلو. دغې بیعت ته بیعتِ رضوان وئیلے شی . مولیٰ کریم د دغې بیعت ذکر په قرآن کښې هم راوستے دے . د بیعت نه وروستو پته ولګیدله چې د حضرت عثمانؓ د شهادت خبر غلط وو، حضرت عثمانؓ په مکه مکرمه کښې صحیح سلامت دے . هرکله چې قریشو ته د دغې بیعت پته ولګیدله نو ډیر زیات فکر مند شو او ویره پرې راغله . نو د راضي نامې کولو کوشش ئې شوروکړه . په دغه راضي نامه کښې د قریشو له طرف سهیل بن عمرو د قریشو نمائنده وو . هرکله چې هغه مسلمانانو ته رامخامخ شولو نو حضور ﷺ وفرمائیل چې اوس ستاسو کار آسان شو. سهیل بن عمرو د راضي نامه په باره کښې د حضور ﷺ سره ډیرې خبرې وکړلے . بیا په یو څو شرطونو سره راضی نامه وشوله . هغه شرطونه په ظاهره د مسلمانانو خلاف کیښودلے شوی وو بیا هم دغې راضي نامې ته په قرآن کښې لویه ګټه (فتح)وئیلے شوے ده . د دغې په باره کښې د سورة فتح ایاتونه نازل شوی دی . حضور ﷺ حضرت علیؓ ته حکم وکړۀ چې دغه راضی نامه په یو تحریری شکل کښې ولیکی . حضرت علیؓ دغه تحریر د بسم الله الرحمٰن الرحیم نه شورو کړه نو سهیل بن عمرو اعتراض وکړۀ چې زۀ خو دغه ټکی نه پیژنم . په دغه وجه په تحریر کښې د بسم الله الرحمٰن الرحیم په ځائے باسمك اللّٰهم ولیکلے شو .دغه ټکي به عربیانو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

عامو خطونو کښي په ابتداء کښي ليکلو. بيا حضور ﷺ حضرت عليؓ ته ووئيل چي وليکله چي دا راضي نامه ده چي په دي سره محمد ﷺ چي دالله رسول ﷺ دے راضي شوے دے .دغه وخت سهيل بيا اعتراض وکړۀ. اعتراض دا وه چي د الله درسول ﷺ دا ټکي دے ترينه ختم کړے شي ځکه چي مونږ ورته د الله رسول نۀ وايو . حضور ﷺ حضرت علیؓ ته حکم وکړۀ چي دغه ټکي ترينه ورون کړه .او د دغي په ځائے محمد بن عبدالله وليکله . حضرت عليؓ ته د هغه ټکي ورانول ګران وو په دغي وجه حضور ﷺ پخپله هغه ټکي وران کړلو . بيا د راضي نامي لانديني شرطونه وليکلے شول.

★لس کاله به په خپلو کښي جنګ جهګړه نۀ کوو.

★مسلمانان دے اوس واپس لاړ شي

★راروان کال به عمره ادا کوی خو په مکه کښي به صرف دري ورځي به تيروی .

★دځان سره به وسله (د جنګ سامان) نۀ راوړی .

★د مکي اوسيدونکی مسلمانان به د ځان سره نۀ بوځي .

★کۀ يو مسلمان په مکه کښي پاتي کيدل غواړی نو هغۀ ته به د مسلمانانو له طرفه څۀ رکاوټ نه جوړيږی

★بل طرف ته کۀ يو تن (مسلمان) د مکي مکرمي نه مديني منوري تلل غواړي او مديني ته لاړ شی نو هغه به د مکي مکرمي خلقو ته واپس کيږی.او کۀ يوتن (اسلام نه پس مرتد شی او بيا) د مديني منوري نه مکي مکرمي ته راشی نود مکي مکرمي خلق به هغه د مديني خلقو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نۀ حواله کوی.

★ د عربو نورو تهولو قبیلو ته دے اختیار ورکړے شی چې د چا سره ملګرتیا یا تعلقات ساتل غواړی هغوی سره دے ملګرې شی . د دغې عهدنامې په رڼا کښې بنو خزاعه د مسلمانانو ملګری شو او بنو بکر د قریشو ملګرتیا خوښه کړه .راضی نامه لا په لیکلو سره پوره شوې نۀ وه . دغه وخت د سهیل ځوئے ابوجندلؓ چې دقریشو سره د اسلام قبلولو په وجه بندی وو د قید نه ئې په څه چل ځان راخلاص کړلو او د حضور ﷺ په خدمت کښې د پناه اغستلو د پاره راغے . سهیل چې ابوجندلؓ ولیده نو سمدست ئې ووئیل چې د عهدنامې مطابق دا اولنی کس دے . چې زمونږ نه تاسو لره درغلے دے . تاسو دې مونږ ته حواله کړے . د ډیرو خبرو اترو نه پس حضور ﷺ ابوجندلؓ سهیل ته حواله کړلو . بیا ورله حضور ﷺ تسلی ورکړه او د صبر کولو نصحیت ئې ورته وکړۀ .بیا په هغې عهد نامې باندې فریقینو دستخطونه وکړل . د راضی نامې نه پس حضور ﷺ صحابهؓ ته د قربانی کولو او د سربنرولو امر وکړلو .بیا په خپله ئې قربانی وکړله او په سر ئې اُستره راښکله . صحابوؓ چې حضور ﷺ ولیدۀ نو هغوی هم قربانی وکړلے او سرونه ئې وُښرول .څه لږه موده پس حضور ﷺ د دغې مقام نه مدینې منورې ته سفر شورو کړلو .په لاره کښې د سورة فتح آیاتونه نازل شول. امام زهریؒ لیکی چې دغه واقعه د مسلمانانو دپاره یوه ښکاره ګټه(فتح) وه . چې ددې په وجه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو او کافرانو په مینځ کښي جهګړے ختمي شولے او هر طرف ته د امن فضا جوړه شوه . او هغه خلق چي مخکښي به ئي اسلام پټولو هغوی ښکاره کړلو . د نفرت هواګاني ختمي شوے . یو بل سره د خبرو موقع ملاؤ شوه . اهل عرب قران کریم په غور سره واوریدلو . او د هغي د اسرار او برکات نه خبر شول .په دغي وجه دغه راضي نامه د انجام په اعتبار سره د ټولو مسلمانانو د پاره یوه لویه فتحه(ګټه) وه . بیا په مزه مزه رسول اللّٰه ﷺ مدیني منوري ته ورسیدلو . ابوبصیرؓ چي د مشرکانو سره بندی وۀ . هغه د مشرکانو دقید نه په څۀ چل ځان راخلاص کړلو . او مدیني منوري ته راغللو. قریشو د ابوبصیرؓ د ګرفتاری د پاره دوه تنه د مکي مکرمي نه مدیني منوري ته راوولیږل . چي د حضور ﷺ نه د ابوبصیرؓ د واپسي مطالبه وکړئ . دغه دواړه تنه د حضور ﷺ په خدمت کښي حاضر شو او د ابو بصیرؓ د واپس کولو مطالبه ئي وکړۀ . حضور ﷺ ورته د عهدنامي مطابق ابوبصیرؓ حواله کړۀ .کوم وخت چي ابو بصیرؓ د حضور ﷺ نه جدا کیدلو هغه وخت حضور ﷺ ابوبصیرؓ ته د صبر کولو تلقین وکړۀ او ورته ئي اوفرمائیل زرده چي اللّٰه تعالیٰ به ستا دپاره د نجات یوه لاره راپیدا کړی. ابو بصیرؓ د قریشو دغه دوو کسانو سره د مدیني منوري نه مکي مکرمي ته روان شو . کوم وخت چي دوی ذوالحلیفه ته ورسیدل نو د ارام کولو دپاره او د کهجورو او د دم(د قربانی ځناور) اغستلو د پاره ئي هلته کښي دمي ته ودریدل . دغه موقعه وه چي یو د هغه دوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنو (مشرکانو) نه خپله توره په لاسو کښې نیولې وه . ابو بصیر ورته ووئیل چې دا خو ډیره اعلیٰ ښکاری . او اجازت ئې ترینه د کتلو د پاره وغښتو . هغه قریشی مشرك ورله هغه توره د کتلو د پاره ورکړه . ابو بصیر ته چې توره لاس له ورغله نو سمدس ئې د هغه دووتنو نه په یوتن د توري ګزار وکړهٔ . په هغه ګزار سره د هغه مشرك سر د تن نه جدا شولو .د هغه ملګری چې دغه حال ولیدهٔ نو په منډه منډه مدینې منورې ته لاړو . بیا د هغه نه وروستو ابو بصیر دوباره مدینې منورې ته لاړو . خو چې هغه ته محسوسه شوه . چې د عهدنامې موافق به بیا زهٔ د قریشو لاسو ته ورځم . نو د مدینې منورې نه بهر د یو سیند خواته دیره شو . دده په دغه ځائے کښې دیره کیدلو سره د دهٔ نه د مکې مکرمې نور مسلمانان خبر شول هغوی ته هم د پناه ځائے ملاؤ شولو . هغوی یو یو د ابوبصیرؓ ملګری کیدل .په دغه ورځو کښې ابو جندلؓ هم د ابوبصیر خواله راغے . په مزه مزه په دغه ځائے کښې د مسلمانانو تعداد اویا ته ورسیدلو . د قریشو چې کومه یوه قافله به هم د دوی سره خواته تیریدله نو دوی به د هغې قافلې نه ګهیره راتاووله بیا چې څومره مال به د هغې قافلې سره وو . هغهٔ به ئې ترینه په زوروه اغستلو . دغه سامان او دغه طریقه کار د دوی د ژوند د تیرولو یوه ذریعه وه . په دغې طریقې سره د دوی ورځے شپے تیریدلے . د دوی په دغې طریقه کار سره د مکې کافران دغې خبرې ته مجبوره شو . چې په دغې مقام څومره مسلمانان پاتې کیږی حضور ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے ئې ځان تـه راووبلی . حضور ﷺ د قريشو په مطالبه د يو خط پـه ذريعه ابو بصيرؓ او د هغه ملګری تيول ځان ته راووبلل. هـرکلـه چي د حضور ﷺ خط مبارك ابوبصيرؓ ته ملاؤ شولو هـغـه وخـت د ابو بصيرؓ د زنکدن وه. .ابو جندل په هغه ځائے کښې د ابـوبـصيرؓ د تدفين انتظامات وکړه او هم هلته ئې قبر تـه وسپـارلـو . بيـا د حـضـور ﷺ پـه حـکـم د نورو مسلمانانو سـره د هـغــه ځـائـے نــه مـديـنـې منوري تـه راغـے .

(125,126,127,128)

د شاهانو په نومونو خطونه

هـر کلـه چي حضور ﷺ د قريشو د شراوفساد نه په امن کښې شـو نو اراده ئې اوکړه چې دغه دينِ اسلام د دنيا ګوټ ګوټ ته ورسی . په دغي نيت حضور ﷺ د مختلفو علاقو د بادشاهانو پـه نـومـونـو خـطـونـه ولـيـکـل . حـضرت عمرو بن اميـهؓ ئې نـجـاشـی(د حبشـی بـادشـاه) بادشاه ته وليږلو . هغه د حضور ﷺ خط مبارك په خپلو سترګو باندي کيښودلو (دغه د خط د خکلو يو صورت دے).بيا د خپل تخت نه راکوز شولو او په خوشـحـالـی سـره اسلام قبول کـړلـو . د دغي بادشاه نوم مـؤرخينـو اصـمـحـه ليـکـلـے دے . او د حضور ﷺ پـه دغي مبـارکـو وختـونـو کـښـې وفـات شـو .دغـه شان دحيـه کلبيؓ د حـضـور ﷺ د قاصد په حيثيت هرقل بادشاه له لاړلو .هغهٔ تـه هـم د اسـلام د حـقـانيت پتـه ولـګـيدله خو د خپلي قبيلي او د مـلـك د خلقو د ويري د لاسه د اسلام د نعمت نه محرومه پاتـے شـو .د حـضـور ﷺ پــه دغــه قـاصـدانو کـښـې يو عبداللّـه بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

حذافه ؓ وه . هغه د حضور ﷺ د قاصد په حيثيت کسرئ خسرو پرويز ته تلے وه . دغي بدبخت خسرو پرويز د حضور ﷺ خط مبارك وشلولو . او ټکړے ټکړے ئي کړلو . کله چي حضور ﷺ ته د خسرو پرويز د دغي عمل پته ولګيدله نو حضور ﷺ ورته بددعا وکړه . حضور ﷺ اوفرمائيل : اے الله ! څنګ چي دهٔ (خسرو پرويز) زما خط ټکړے ټکړے کړے دے هم دغه شان د دهٔ ملك ټکړے ټکړے کړے . د حضور ﷺ د بددعا اثر وو لږ وخت پس خسرو پرويز د خپل ځوی د لاسه مردار شو . د حضور ﷺ په قاصدانو يو نوم د حاطب بن ابی بلتعه ؓ هم دے . حضور ﷺ دوی لره د مصر او اسکندريه (مقوقس) بادشاه په نوم خط ورکړے وهٔ . دوی هم د اسلام او د اسلام د تعليماتو نه ډير متاثره شو. د ډالئ په شکل دوی حضور ﷺ لره د نورو ډيرو څيزونو سره يوه وينځه او سپين خر(چي ورته د ډيري ميني د وجي دلدل وئيلے کيدو) رااوليږلو . د دغي وينځي نوم ماريه قبطيه وه. حضرت عمرو بن العاص ؓ د حضور ﷺ د قاصد په حيثيت دعمان بادشاهانو (جعفر او عبدالله) ته ليږلے شوے وو. دوی ته هم د دلائلو په ذريعه د اسلام د حقانيت پته ولګيدله . دوی دواړو اسلام قبول کړهٔ او د زکوٰة په نيت ئي د مال يوه حصه حضرت عمرو بن العاص ؓ ته حواله کړه .(129)

غزوه خيبر

رسول الله ﷺ چي کله د حديبي نه واپس شولو او په لاره کښي د سورتِ فتح نزول وشولو . په دغه ايت کښي د الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالیٰ د مسلمانانو سره او بیا خاص د د غه بیعت کوونکی صحابهٔ سره دا وعده وه چې دوی ته به په راروان وخت کښې ډیرزیات مالِ غنیمت او فتوحات ملاویږي . غزوه خیبر د هغې وعدې تکمیل وو . خیبر د مدینې منورې سره نزدې یو ځائے وۀ . په دغه مقام یهودیان ډیره شوي وو . دوی د مسلمانانو د ختمولو د پاره دغزوه خندق (جنګ احزاب) په موقع د عربو نورې قبیلې راغنډې کړے وے .د غزوه احزاب (غزوۀ خندق) سبب او باعث یهودیان وو . دغې یهودیانو مسلمانانو ته ډیر تکلیفونه رسوُلی وو . د محرم الحرام میاشت وه . رسول اللّٰه ﷺ ته د وحی په ذریعه حکم وشو چې د خیبر د یهودیانو نه د بدل اغستلو د پاره د هغوی سره مقابله وکړے . حضور ﷺ د ځلوارلس سوؤو پیاده مسلمانانو او د دوؤ سوو سوارۀ کسانو سره خیبر ته روان شو . دغه وخت دمنافقینو خواهش او تمنا وه . چې دوی ته هم په اسلامی لښکر کښې د شاملیدلو اجازت ملاؤ شی . (د دوی په اسلامی لښکر کښې د شمولیت مقصد صرف د مالِ غنیمت حاصلول وو). مولیٰ کریم رسول اللّٰه ﷺ ته د وحی په ذریعه حکم راوولیږلو . چې دغه منافقین د ځان سره مۀ بوځه . حضور ﷺ خیبر طرف ته روان شو . په ازواجِ مطهرات کښې حضرت امّ سلمهؓ په دغه سفر کښې د حضور ﷺ سره ملګرې وه . اسلامی لښکر په لاره کښې رجیع (دیو ځائے نوم) نومې ځائے کښې اودریدلو . رجیع د خیبر او غطفان په مینځ کښې یو ځائے دے . په دغه مقام غطفان قبیله آباده وه . په رجیع کښې د اودریدلو مقصد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا وو . چي د غطفان قبيلي يهوديان ويرېږي او د مسلمانانو خلاف د خيبر د يهودو مدد اونکړي . د څۀ لږ ساعت دمي نه پس مسلمانان خيبر طرف ته روان شو . مسلمانان چي خيبر ته اورسيدل . نو د شپي تياره لګيدلے وه . د حضور ﷺ عادت مبارك په دښمن باندي د شپي د حملي کولو نه وو . په دي وجه رسول الله ﷺ د سحر کيدو په انتظار شو . سحر چي تيارۀ لاړه او د خيبر کلی نه د بانګو آوازونه رانۀ غلل . نو رسول الله ﷺ صحابهؓ ته په خيبر باندي د حملي کولو د پاره د ځان تيار ساتلو حکم وکړۀ . (د بانګو آواز نۀ راتلل دا د دي خبري علامه وه چي په دغي علاقه کښي مسلمانان نشته) دلته يو طرف ته مسلمانانو په خيبر باندي حملي ته ځان تيار کړۀ . بل طرف ته دخيبر يهوديانو ته پته ولګيده چي حضور ﷺ د دوی سره د مقابله د پاره خيبر ته تشريف راوړے دے نو د ويري د لاسه ئي په ځان پسي د قلعي دروازي بندي کړے . خيبر کښي يهوديانو د خپل حفاظت د پاره ډيرے قلعے جوړے کړے وے . د هري يوي قلعي فتح کول ضروري وو. حضور ﷺ اول د مسلمانانو د لښکر په ناعم قلعه باندي حمله وکړۀ . او ډير زر ئي په هغي قبضه واچوله . قلعه ناعم په خيبر کښي د يهوديانو اولني قلعه وه چي د يهوديانو د لاسو نه مسلمانانو ته ورغله . بيا قموص قلعه باندي مسلمانانو قبضه واچوله .بياد دغي قلعي نه ورستو صعب بن معاذ قلعه مسلمانانو ته په لاس ورغله . بيا حصن قُلّه قلعه د يهوديانو د لاس نه ووتله .په دغه طريقه يوه يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قلعه د يهوديانو د لاسو نه وتله او د مسلمانانو په قبضه کښي راتله. آخر کار مسلمانانو په ټول خيبر باندي قبضه وکړه .(130,131,132,133)

د فدك فتح کيدل

د فدك خلقو ته چي پته ولګيدله چي د خيبر علاقه مسلمانانو ته په قبضه ورغله نو ورسره د خپلو ځانونو ويره پيدا شوه او حضور ﷺ ته ئي پيغام واستولو چي مونږ هر څۀ پريښودلو ته تيار يو .خو مونږ ته امان راکړئ . حضور ﷺ د هغوی خبره اومنله . او د فدك علاقه بغير څۀ جنګه او بغير څۀ کوشش حضور ﷺ ته په قبضه کښي ورغله . په دي وجه د فدك زمکه او نور څيزونه حضور ﷺ سره تر آخر وخته پوري وو . د خيبر مال په مسلمانانو کښي تقسيم شولو او هر شريك ته د مالِ غنيمت يوه مقرره حصه ملاوۀ شوه . د خيبر په دغه جنګ کښي پنځلس يا څوارلس تنه د مسلمانانو نه شهيدان شوی وو . او د کافرانو نه ووه کم سل تنه (۹۳) مردار شوی وو.(134)

د حضرت صفيهؓ سره د حضور ﷺ نکاح

د خيبر په قيديانو کښي حضرت صفيه هم شامله وه چي د حی بن اخطب لور وه او د حضرت هارون عليه السلام د خاندان سره ئي تعلق لرو . کله چي قيديان جمع کړے شو نو حضرت دحيه حضور ﷺ ته درا خواست وکړۀ چي ماله يوه وينځه راکړه . حضور ﷺ ورته اوفرمائيل چي ځان له خوښه کړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت دحیهؓ حضرت صفیهؓ ته کوته ونیوله . صحابوؓ
حضور ﷺ ته ووئیل چي دا خو د یو د یهودیانو د یومشر
سردار لور ده . نبۀ دا ده چي تا تاسو سره وی .په دي حضور ﷺ
حضرت دحیهؓ لره د حضرت صفیهؓ په بدل کښي بله وینځه (
چي د حضرت صفیهؓ د ترۀ لور وه) ورکړۀ او حضرت صفیهؓ
ئي د ځان سره ایساره کړه .بیا څۀ وخت پس حضور ﷺ ورسره
نکاح وکړۀ . دا نکاح د حضرت صفیهؓ د آزادولو نه پس وه .
(135)

قضاشوي عمره

په صلح حدیبیه کښي کښي دا لیکل شوی وو چي حضور
ﷺ دے اوس واپس مدیني منوري ته لاړشي بیا راروان کال
دے د عمري د پاره راشي . او د عمري ادا کولو نه پس په دري
ورځو کښي دننه دننه دي د مکي مکرمي نه مديني منوري
ته واپسی وکړی .حضور ﷺ د هغه عهدنامي مطابق د
ذیقعدي په میاشت کښي د هغي عمري د ادا کولو اراده
اوفرمائیله . او هغه ټول صحابهؓ ئي په دي سفر کښي د ځان
سره ملګری کړل چا چي په صلح حدیبیه کښي برخه
اغستے وه . حضور ﷺ سره په دي سفر کښي د صحابهؓ یو
لوئي تعداد وو . د قرباني د پاره اویا اوښان اغستلے شوی وو.
حضور ﷺ د ذوالحلیفه نه د نورو مسلمانانو (صحابهؓ) سره د
عمري د ادا کولو د پاره احرام وتړلو. او بیا د بیت الله (کعبي)
په طرف روان شولو . حضور ﷺ او صحابهؓ تلبیه وئیله . اول
مسلمانانو د بیت الله طواف وکړۀ بیا ئي په صفا مروۍ کښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سعـی وکـړۀ د سعـی نـه پـس ئي قـرباني وکـړه. بيا ټولو مسـلـمانانو حلق ياقصر وکړۀ او د عمري په مکمل کيدلو سره حـلال شـو. د عـمري د ادا کولو نه پس دري ورځے حضور ﷺ په مـکـه مـکـرمـه کښـي تيرے کړے. پهدغه ورځو کښي د حـضـور ﷺ سـره د حضرت ميمونهؓ نکاح اوشوه . بيا په مزه مـزه د مسـلـمانانو قافله د مکي مکرمي نه مديني منوري ته روانـه شـوه .مسـلـمـانـان د ذی الـحـجي پـه مياشـت کښـي مديني منوري ته وورسيدل .(137, 136)

بنو سليم ته د اسلام دعوت ورکول

د هـجـرت ووم کـال وۀ .پـه اسلامی مياشت ذی الحجي کښي حـضـور ﷺ پـنځوس تنه بنو سليم ته د تبليغ په سلسله کښي وليـږل .هـغـوی اسلام ته سپك وکـتـل او پـه هغه پنځوسو(۵۰) تـنـو ئـي د غشـو بـاران جوړ کړۀ . پـه دغي غشـو سره د يوتن نه عـلاوه نـور ټـول مسلمانان شهيدان شو. هغه يو مسلمان چي بـنـو سـلـيـم پـه مـړو کښـي شمير کـړے وۀ .د زخمونو د لاسـه خـوزيـدونـۀ شـو . څـۀ لـږه مـوده پس مولیٰ کريم ورله صحت ورکـړلو بيا د مديني منوري په طرف را روان شولو او د صفر په ميـاشـت کښي مـديـنـي مـنـوري تـه را وورسيـدلـو . دغـه صحابیؓ پـه اخرم نوم سره ياديږی.(138)

سريه غالب بن عبداللّٰه ليثیؓ

د هـجـرت پـه اتـهـم کال د صفر په مياشت کښي حضور ﷺ يو لښـکـر د غالب بن عبداللّٰهؓ په مشري کښي بني الملوح طرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ولیږلو . مسلمانانو په بنی الملوح باندې د شپې حمله وکړه . او د اوښانو په شکل ئې ترینه مالِ غنیمت حاصل کړه . بیا مدینې منورې ته ئې واپسی اوشوه.(139)

د موته جنګ

په کوم کال چې حضور ﷺ د بادشاهانو او د لویو لویو مشرانو په نومونو خطونه لیګلی وو . په دغه خطونو کښې یو خط د شرجیل بن عمرو غسانی په نوم وۀ. شرجیل د قیصر له طرفه د شام مشر وۀ .د حضور ﷺ خط د حارث بن عمیرؓ په ذریعه شرجیل بن عمرو غسانی ته وورسیدلو . شرجیل چې د حضور ﷺ خط ولیدلو نو په غصه شو او د حضور ﷺ قاصد حارث بن عمیرؓ ئې شهید کړلو . حضورﷺ ته چې د خپل قاصد حضرت حارث بن عمیرؓ د شهادت پته ولګیدله نو د شرجیل د مقابلې د پاره ئې د مسلمانانو یو لښکر روان کړلو . دغه لښکر کښې درې زره مسلمانان وو. حضرت زید بن حارثهؓ ئې د لښکر مشر جوړ کړۀ او ورسره ئې د مسلمانانو لښکر ته اوفرمائیل: کوم وخت چې حضرت زیدؓ شهید شي نو بیا به د لښکر مشری حضرت جعفر بن ابی طالبؓ کوی . بیا کۀ چرے حضرت جعفرؓ هم شهید شی نو عبدالله بن رواحهؓ به د لښکر مشر وی . او کۀ چرے حضرت عبدالله هم شهید شو نو بیا د مسلمانانو خوښه ده چې هرڅوك ئې د خپل لښکر مشر جوړ کړۀ . په دې وجه دغې جنګ ته جیش الامراء هم وئیلے شي . بیا ئې یوه سپینه جهنډا حضرت زید بن حارثهؓ ته حواله کړه . او ورته ئې ارشاد وفرمائیلو د دلته نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول هغه ځائے ته لاړه شه کوم ځائے کښې چې حضرت حارث بن عمیرؓ ته شهادت ملاؤ شوے وو. بیا د هغه ځائے خلقو ته د اسلام دعوت ورکړۀ . کۀ چرته هغوی د اسلام دعوت قبول کړۀ او په اسلام کښې داخل شو نو ډیره ښه ده خو کۀ چرته هغوی د اسلام د قبلیدو نه انکار وکړۀ . نو بیا ورسره مقابله(جنګ) وکړۀ . بیا حضور ﷺ په ثنیة الوداع کښې د لښکر امیر ته د تقویٰ او پرهیزګاري سره سره نور وعظ او نصیحت وکړلو . او په دغه طریقه حضور ﷺ دغه لښکر د ثینة الوداع نه رخصت کړلو . بل طرف ته چې شرجیل ته پته ولګیدله چې د مسلمانانو لښکر د دوی د مقابلې د پاره راروان دے . نو د مقابلې د پاره ئي یو لاکه (۱۰۰۰۰۰) لښکر تیار کړلو . د شرجیل د مدد دپاره هرقل هم یو لاکه (۱۰۰۰۰۰) فوجیان راوستل . یو طرف ته د کافرانو د لښکر دوه لاکه کسان وو بل طرف ته د مسلمانانو د لښکر صرف درې زره تنه وو. د دوی په موته کښې د یو بل سره مقابله وشوه . د مسلمانانو د رعب جذبې او د خلوص په برکت دښمنان په وروستو شو . او مسلمانانو ته ډیر مال غنیمت ملاؤ شو. په دغه جنګ کښې د مسلمانانو نه دولس تنه شهیدان شو. د هغوی نومونه دا دي:

★ حضرت زید بن حارثہؓ ★ حضرت جعفر بن ابی طالبؓ ★ حضرت عبداللّٰه بن رواحهؓ ★ مسعود بن اوشؓ ★ وهب بن سعدؓ ★ عباد بن قیسؓ ★ حارث بن نعمان ★ سراقه بن عمرؓ ★ ابو کلیبؓ بن عمرو بن زیدؓ ★ حضرت جابر بن عمرو بن زیدؓ ★عمرو بن سعدؓ ★ عامر بن سعدؓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کومه ورځ چي د دغي لښکر د مشرانو (اميرانو) د شهادت واقعه پيښه شوے وه . هغه ورځ د معجزے په ذريعه حضور ﷺ ته د جنګِ موته منظر مخا مخ کړے شو حضور ﷺ دغه ټول د جنګ موته منظر مديني منوري صحابهؓ ته يو په يو بيانولو . موته په شام کښي د بلقاء علاقه سره نزدي د يو ځائے نوم دے . د دغي علاقي په وجه دغي جنګ ته جنګِ موته وئيلے شي .-(140,141)

په مکه مکرمه د مسلمانانو قبضه

د حديبي په راضي نامه کښي چي څهٔ ليکلي شوی وو .مسلمانان او مشرکان دواړه په هغي باندي په عمل کولو پابند وو.په هغه راضي نامه کښي ليکلي شوی وو چي د عربو قبيلو ته اختيار دے چي د چا سره ملګرتيا کول غواړي . او د چا سره په دوستي ځان شريکوی . د دغي قاعدي ضابطي مطابق بنوبکر د قريشو ملګرتيا خوښه کړے وه او بنو خزاعه د رسول اللّه ﷺ ملګری شو . د غه دوه د عرب داسي قبيلي وے چي پکښي د ډير مخکښي نه خفګانونه او دشمني راروانې وے . بنو بکر د صلح حديبي په زمانه کښي يوه شپه د شپي په تيارهٔ کښي په بنو خزاعه باندي حمله وکړهٔ . په دغه واقعه کښي قريشو د بنوبکر سره هر قسمه تعاون او ملګرتيا وکړهٔ . او په شريکه ئي د بنو خزاعه څهٔ کسان قتل کړل . د قريشو دا خيال وو چي حضور ﷺ ته به د دي پته ونهٔ لګي . قريش لا په دغه وهم وګمان کښي وو چي د بنو خزاعه يو وفد د عمرو بن سالم خزاعي په مشري کښي مدينه ته لاړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او حضور ﷺ ته ئي خپل فرياد وړاندي کړلو . حضور ﷺ دغه وخت په جمات کښي تشريف فرما وه . حضور ﷺ د دغي وفد نه تپوس وکړۀ . آيا په دغه واقعه کښي تهول بنوبکر شريك وو ؟ عمرو بن سالم خزاعی ووئيل دغه ظلم د بنو نفاثه خلقو کړے دے . حضور ﷺ د هغه مظلومانو وفد لره تسلی ورکړۀ او ورته ئي د مسلمانانو له طرفه د هر قسمه تعاون مرسته کولو يقين دهانی ورکړۀ . کله چي هغه وفد رخصت شولو . نو حضور ﷺ د يو قاصد په ذريعه قريشو ته پيغام وليږلو چي په دري خبرو کښي يوه خبره خوښه کړے . يا د خزاعه د مقتولينو ديت ورکړے يا د بنو نفاثه ملګرتيا پريږدے يا د حديبي د صلحي د ختمولو اعلان وکړئ . کله چي د حضور ﷺ قاصد قريشو ته دغه دري خبرے واورولے نو قريشو د اولنو دوو خبرو د منلو نه انکار وکړۀ . دريمي خبري ته تيار شو او د حديبي د عهدنامي د ختمولو اعلان ئي وکړۀ . بيا کوم وخت چي د دغي خبر سره د حضور ﷺ قاصد د مکي مکرمي نه مديني منوري ته روان شو . قريشو محسوسه کړه . چي د دوی نه خو ډيره غټه غلطی اوشوه . اوپه خپلو کړو باندي ستومانه شو . نو د خپلي غلطي د ازالي (ختمولو) دپاره ئي ابوسفيان مديني منوري ته روان کړلو . د ابوسفيان ئي ډيوټی ولګوله چي د حضور ﷺ په خدمت کښي حاضر شی . او حديبيي هغه عهدنامه راتازه کړه . حضور ﷺ ته د وحی په ذريعه د ابوسفيان د راتګ پته ولګيده . او د ابوسفيان د راتګ خبر ئي صحابهؓ ته ورکړۀ . حضور ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابهؓ ته اوفرمائيل : ابوسفيان د مكي مكرمي نه مديني منوري ته د حديبيي عهدنامي د وخت زياتولو او د هغي د مضبوطولو د پاره راروان دے . په لاره كښي د ابوسفيان ملاقات د بديل بن ورقه خزاعي سره وشولو . ابوسفيان ترينه (په خبرو خبرو كښي) تپوس وكړۀ چي د كوم ځائے نه راروان ئي ؟ هغه ورته ووے د دغي نزدي غنډي (وادي) نه راروان شوے يم بيا ترينه بديل مكي مكرمي ته روان شو. كوم وخت چي بديل د ابوسفيان نه جدا شو ابوسفيان فكرمند شو د بديل ددمي كولو ځائے لره ورغے . هلته ئي د اوښانو غوشان وليدل په هغي كښي د كهجورو هډوكي وو. نو پوهه شو چي بديل د مديني منوري نه راروان شوے وو. ابوسفيان د بديل د ملاقات نه پس نور زيات فكر مند شو. بيا د دغي فكر سره مديني منوري ته داخل شو نو اول په مدينه منوره كښي د خپلي لور ام المؤمنين ام حبيبهؓ خواله لاړلو . د ام المؤمنين امّ حبيبيؓ سره خواته يو بستره خوره پرته وۀ. ابوسفيان په هغي باندي ناسته غوستله . امّ حبيبهؓ چي د ابوسفيانؓ په نيت پوهه شوه نو بستره ئي راغونډه كړه . ابوسفيان ترينه تپوس وكړۀ لوري دا بستره دے ولے راغونډه كړه ؟ دا دے زما لائقه ونګنړله ؟ يا زۀ دے ددي بسترے لائق ونګنړلم ؟ حضرت ام حبيبهؓ ورته په جواب كښي ووئيل چي دا د حضور ﷺ بستره ده . په دي باندي يو مشركه چي د شرك په ګندګي ګنده وي ناسته نۀ شوے كولے. ابوسفيان له غصه ورغله او په غصه كښي ئي خپلي لوررد ے بدے ووئيلے.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت ام حبيبهؓ ورته په جواب کښې ووئيل زهٔ د کفر د تيرو نه د اسلام په رڼا کښې داخله شوے يم . او په دې خبره تعجب کوم چې تهٔ د قريشو يو مشر ئې بيا هم تهٔ داسې کاڼو ته سجدې کوے چې نهٔ ليدل کوی او نهٔ اوريدل کوی . ابوسفيان د لور د کور نه د غصې په حالت کښې جمات ته لاړو. دغه وخت حضور ﷺ په جمات کښې تشريف فرما وهٔ . ابوسفيان حضور ﷺ ته مخامخ کيناستلو بيا ئې د مکې مکرمې نه مدينې منورې ته د راتلو وجه بيان کړه . حضور ﷺ د ابوسفيان خبره واوريدله خو ورله ئې هيڅ څهٔ جواب ورنکړه . ابوسفيان سره نور هم زيات فکر شو او د حضرت ابوبکر صديقؓ خواله ورغے . خو د هغوی نه ورته هم څه جواب ملاؤ نهٔ شولو . نو د حضرت عمر بن الخطابؓ خواله راغے . حضرت عمرؓ هم په دغه سلسله کښې د ابوسفيان د مدد کولو نه انکار وکړهٔ . نو مجبوراً د حضرت علیؓ نه ئې مدد وغوښتلو . حضرت علیؓ ورته ووئيل چې حضور ﷺ په دې باره کښې خپله څهٔ فيصله کړے ده . له دغې وجې په دې باره کښې هيڅ څوک حضور ﷺ ته سفارش نهٔ شی کولے . ابوسفيان چې د حضرت علیؓ نه په دغه سلسله کښې نااميده شو نو حضرت فاطمېؓ ته ئې د خپلې ئېرداره خپلولې واسطه ورکړهٔ . او ورته ئې ووے اے د محمد ﷺ لورې ﷺ ! کهٔ چرته دے ماشوم (حسنؓ) دومره ووئيل چې ما قريشو ته پناه ورکړے ده نو د ټول عربو به مشر وومنلے شی . حضرت فاطمېؓ ورته په جواب کښې اوفرمائيل چې دا خو ماشوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے یعنی پناه ورکول د مشرانو کار دے .بله دا چې د حضور ﷺ د اجازت او مرضے خلاف څوك چاته پناه ورکولے شي ؟ ابوسفیان چې ولیدهٔ د هغهٔ خبره څائے نهٔ نیوی . نو حضرت عليؓ ته ئې ووئیل چې آخر په دې موقع ماله څهٔ کول پکار دی ؟ حضرت عليؓ ورته ووئیل: جمات ته لاړ شه او هلته کښې په زوره زوره ووایه زهٔ د حدیبیې عهد راتازه کوم او د هغې وخت زیاتووم . بیا خپل کلی ښار (یعنی مکې مکرمې) ته واپس لاړ شه . ابوسفیان د حضرت عليؓ په مشوره عمل وکړهٔ . جمات ته لاړو هلته ئې په چغه چغه ووئیل چې زهٔ د حدیبیې عهد راتازه کوم او د هغې عهد وخت نور هم زیاتوم . بیا مکې مکرمې ته لاړو . ابوسفیان چې مکې مکرمې ته ورسیدلو او د مدینې ټول حالات ئې قریشو ته بیان کړل . نو قریشو ابوسفیان ته ووئیل . تا چې کوم وخت په چغه چغه دغه اعلان وکړهٔ نو حضور ﷺ د دغې اعلان په باره څهٔ اوفرمائیل . ابوسفیان ووئیل چې هیڅ هم نه .قریشو ووئیل چې د محمد ﷺ د اجازت او رضا نه بغیر دغه اعلان هیڅ فائده نهٔ لری .تا خو نهٔ د راضی نامې خبر راوړے دے او نه دغه دهغوی د طرف نه د جنګ اعلان دے .چې د هغې د پاره تیارے ووشی . بل طرف ته حضور ﷺ صحابهؓ ته د جنګ د پاره ځان د تیار ساتلو حکم وکړهٔ . او ورسره رسول اللّٰه ﷺ دا فرمان جاری کړهٔ چې د دغې تیارې پته د مکې مکرمې خلقو ته ونهٔ لګی.

د حاطب بن ابی بلتعهٔؓ خط

په صحیح بخاری کښې راغلی دی په دغه ورځو کښې حاطب

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن ابی بلتعهؓ د مکي مکرمي دخلقو په نوم یو خط ولیکلو . په خط کښې ئې دا مضمون لیکلے وو چې حضور ﷺ مکې ته د تللو اراده لري . او په دغه سلسله کښې تیاري شوروده . بیا ئې هغه خط یوي زنانه ته حواله کړه . چې دغه خط د مکي مکرمي خلقو ته وورسوی . حضور ﷺ ته د وحی په ذریعه د دغي خط په باره کښې پته ولګیدله . نو حضور ﷺ دري صحابهؓ حضرت علیؓ ، حضرت زبیرؓ او حضرت مقدادؓ د هغه خط د واپس راوړلو دپاره ولیږل او ورته ئې اوفرمائیل چې کله تاسو روضه خاخ (د ځائے نوم دے) ته ورسیږے نو هلته به تاسو ته په اوښ باندي سوره یوه زنانه ملاؤ شی . د هغي زنانه سره به د حاطب بن ابی بلتعه خط وی دغه خط حاطب بن ابی بلتعه د مکي مکرمي د مشرکانو په نوم ئې لیکلے دے . هغه ترینه (په زوره) واخلے او ماله ئې راوړے . حضرت علیؓ ، حضرت زبیرؓ او حضرت مقدادؓ روان شول . دوی چې کله روضه خاخ ته ورسیدل نو هلته ورته د حضور ﷺ د اطلاع مطابق یو اوښ باندي سوره زنانه میلاؤ شوه . دوی د هغي تالاشی واغستله خو خط ورسره ونۀ موندلے شو . دوی ورته ووئیل چې زمونږه نبی ﷺ خبره هیڅ کله دروغ نه شی کیدے . د هغوی هرخبر صحیح او رښتیا دے . د هغوی خبر غلط نشی کیدے . په دي وجه په په رضا راله هغه خط راکړۀ . کۀ تۀ دغه خط مونږ ته په رضا نۀ حواله کوے. نو ستا په تالاشے کښې مونږه ستانه کپړے هم ویستلے شو. هغي زنانه چې د دوی دا خبره واوریدله نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل سر د وېښتو نه ئي يو خط راووباسلو او مونږ ته ئي حواله کړۀ . مونږ هغه خط د حضورﷺ په خدمت کښې پيش کړۀ. حضورﷺ حاطب بن ابی بلتعه راووغښتلو او د دغې خط د ليکلو په باره کښې ئې ترينه تپوس وکړۀ . حاطب بن ابی بلتعه ډېر په ادب او عاجزی سره ووئيل اے د اللّٰه پيغمبره ﷺ ! زما د قريشو سره هيڅ څۀ رشته داری نشته لکه څنګ چې د نورو مهاجرينو د قريشو سره ده . د هغوی د هغې خپلولي په وجه د مهاجرينو خپل خپلوان په مکه مکرمه کښې په امن او سکون سره ژوند تيروی . ما د دې خط په ذريعه په قريشو باندې يو احسان کول غوښتل چې د هغې احسان په بدله کښې بيا زما د کور د خلقو خيال اُوساتی . نۀ ما خپل دين پريښے دے او نه مې د اسلام نه پس کفر خوښ کړے دے . زما د خط ليکلو بس دغه يو مقصد وو. حضرت عمرؓ چې په دغه مجلس کښې ناست وو هغه ووئيل اے د اللّٰه پيغمبره ﷺ! ماته اجازت راکړئ چې زۀ د دې منافق نه سر جدا کړم . حضورﷺ ورته په جواب کښې اوفرمائيل : حاطب په هغه کسانانو کښې دے چا چې په غزوه بدر کښې برخه اغستے ده . اے عمره ! کيدے شي اللّٰه د ډېر زيات رحمت په وجه د بدر مسلمانانو شريکانو ته دا وئيلي وی . چې دوی څۀ کوی ورته اجازت دے . دوی ټولو ته معافی شوے ده . حضورﷺ چې دغه خبره وکړله نو د حضرت عمرؓ د سترګو نه اوښکے روانے شوے او ګويا شو چې اللّٰه او د اللّٰه رسول ﷺ ډېر زيات ښۀ پوهيږی . د دغې واقعې نه پس د رمضان

(c) ketabton.com: The Digital Library

المبارك په لسم تاريخ د هجرت په اتهم كال حضور ﷺ د لس زره پاكو خلقو سره د ماز يگر مونځ نه وروستو د مديني منوري نه مكي مكرمي ته روان شو. هركله چي حضور ﷺ په لاره ذوالحليفه او د بعضي روايتونو مطابق جحفه (دڅائے نوم) ته ورسيدلو. په دغه مقام حضرت عباس د خپل كور د خلقو سره دمسلمانانو لښكر سره ملاؤ شو . حضور ﷺ حضرت عباسؓ ته اوفرمائيل : اے عباسؓ ! دا ستا آخيري هجرت دے . لكه څنگ چي زما نبوت آخيري نبوت دے .حضرت عباس اسلام ډير مخكښي راوړے وو . د حضورﷺ په امر باندي په مكه مكرمه كښي پاتي كيدو . او د مكي مكرمي د حالاتو نه به ئي حضور ﷺ خبر ولو . د حضور ﷺ سفر جاري وو په دغي سفر كښي ابو سفيان بن حارث او عبدالله بن ابى اميه ته هم د ايمان دولت نصيب شو او په لاره لاره كښي دوی هم د مسلمانانو د لښكر يوه حصه وگرځيدل . مياشت د رمضان وه . حضور ﷺ دغه سفر د روژے په حالت كښي شورو كړے وو . هركله چي حضور ﷺ كديد (د مكي مكرمي نه دوه اويا ميله لري د يو ځائے نوم) ته وورسيدلو . هلته كښي حضور ﷺ او نورو مسلمانانو روژه ماته كړه . مسلمانانو د كديد نه وروستو مر الظهران(ديو ځائے نوم) ته سفر وكړه او هلته ئي د شپي تيرولو د پاره خيمي (تانبان) ولگولے . د هريو تانبو(خيمي) مخامخ اور بل كړے شو .بل طرف ته قريشو سره د بد عهدي (د عهد ماتولو) د بد انجام فكر وو. د دغي فكر ختمولو د پاره ابو سفيان بن حرب ، بديل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بـن ورقـاء اور حکیم د مکې مکرمې نه راووتی وو . دوی ولیدهٔ
چې پـه مرّالظهران کښې یو لښکر ډیره شوے دے . دوی د یو
بـل نـه تپوس کولو . دغه وخت په خبرو خبرو کښې ابوسفیان
ووئیـل چې دا (مرالظهران کښې مخامخ) لښکر د چا کیدے
شـی؟ بـدیـل ورتـه ووئیـل چې دا دخـزاعه قبیلې لښکر دے .
ابـوسـفیـان ووئیـل چې د خزاعې قبیلې سره څو دومره لښکر
نشتـه . دغـه خبـرے دوی کـولـے . چې نـاڅـاهـانـه یو څو تـنه
راغـلـل چـې د مسـلمانانو دلښکر د نګرانۍ د پاره مقرر کړے
شـوی وو . هغوی دوی ونیول نو دوی ترینه تپوس وکړه چې دا
د چا لښکر دے؟ . هغوی په جواب کښې ورته ووئیل دا لښکر
د مـحـمـدرسول اللّٰه ﷺ او د هغه ملګرو (صحابهٔ) دے . دوی
دغـه خبـرے کـولـے . پـه خبـرو خبـرو کښې دوی ته مخامخ په
سـورلـی سـور حـضـرت عباس‌ؓ راښکاره شولو. هغه د حضور
ﷺ پـه سـورلـی بـانـدې سـور وو او د لښـکـر سره سره د هغـه
عـلاقـې نـه ئې ځـان خبرولو د پاره راووتے وو. حضرت عباس‌ؓ
چې ابوسفیان ولیدلو . نو ورته ئې ووئیـل اے ابوسفیانه ! که د
محمد ﷺ لښکر په تا باندې برے اوموندلو نو ستا سر به ستا
د تـن نـه جدا کـړی . د قـریشـو د پاره ښـهٔ خبـره دا ده چې د
حضور ﷺ په امان کښې راشی . او د حضور ﷺ خبره اومنی .
ابـوسـفیـان چې د حـضـرت عباس‌ؓ خبره واوریدله نو د حضرت
عبـاس‌ؓ نـه د تپوس وکړهٔ . اے عباسهٔ ! بیا کومه طریقه باندې
زهٔ خـلاصیـدے شـم . حـضـرت عبـاس‌ؓ ورتـه اووئیـل ماسره په
سـورلـی سور شه .تابه زهٔ د حضور ﷺ خواله بوځم او د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه به تاڵره امان اوغواړم . ابوسفيان د حضرت عباسؓ سره په سورلي سور شو او دواړه د حضور ﷺ په خدمت کښي حاضر شو. په لاره کښي حضرت عمرؓ ډير کوشش اوکړو چي ابوسفيان (چي د اسلام راوړلو نه مخکښي د حضور ﷺ سخت دښمن وو) ته نقصان ورسوی . خو حضرت عباسؓ ورته ووئيل ما دوی تـه امان ورکړے دے . د حضرت عباس د ضمانت په وجه ابوسفيان د حضرت عمرؓ د توري نه محفوظه وو. بيا رسول اللّٰه ﷺ حضرت عباسؓ ته اوفرمائيل ابوسفيان د ځان سره خپلي خيمي ته بوځه او سحر ئي دوباره ماله راوله . يو طرف ته حضرت عباسؓ سره ابوسفيانؓ په خيمه کښي شپه تيره کړه بل طرف تـه د ابوسفيان نورو دوو ملګرو حکيم بن حزام او بديل بن ورقاء اسلام قبول کړۀ . حضور ﷺ ترينه څۀ لږ ساعت د مکي مکرمي په باره کښي تپوسونه وکړل بيا ئي دواړه مکي مکرمي ته وليږل چي د مکي مکرمي خلقو ته د حضور ﷺ د راتګ په باره کښي خبر ورکړئ . شپه تيره شوه بيا سحر وختي حضرت عباسؓ د ابوسفيان سره يو ځائے د حضور ﷺ په خدمت حاضر شو. دغه وخت ابو سفيانؓ د اسلامي تعليماتو نه متاثره شوے وو . د څۀ لږو خبرو نه وروستو ابوسفيان د اسلام په دولت مالا مال شو او اسلام ئي قبول کړه . حضرت عباسؓ حضور ﷺ ته ووئيل اے د اللّٰه پيغمبره ﷺ! ابوسفيان د مکي مکرمي په سردارنو (مشرانو) کښي دے . د دوی په باره کښي تاسو يو داسي اعلان وکړئ چي دوی ته پري عزت ملاؤ شي . حضور ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوفرمائیل . په هر ځائے کښې اعلان وکړئ چې څوك هم د ابوسفیان کورته دننه شو . هغوی ته د حضور ﷺ له طرفه امان دے . ابو سفیان ! ووئیل اے د الله پیغمبره ﷺ ! زما په کور کښې خو ټول خلق نشي راتلے . حضور ﷺ اوفرمائیل . بل هغه کس ته هم امان حاصل دے چا چې په مسجد حرام کښې پناه واغستله . ابوسفیان بیا اووئیل . اے د الله رسوله ! ﷺ مسجد حرام هم کافی نه دے (ځکه چې د مکې مکرمې خلق ډیر زیات دی) . حضور ﷺ بیا ارشاد اوفرمائیلو : او هغه کس هم په امان کښې دے چا چې د خپل کور دروازه په ځان پسې بنده کړه . ابوسفیان چې د حضور ﷺ دغه خبره واوریدله نو ډیر خوشحاله شو او فوراً ئې ووئیل په دې خبره کښې ډیر زیات ګنجائش او وسعت پروت دے . بیا حضور ﷺ د مرّ الظهران نه د روانیدلو اراده وکړهٔ نو حضرت عباسؓ ته ئې اوفرمائیل ابوسفیان بره د غرسوکې لره بوځه چې د مسلمانانو د طاقت ورته اندازه ولګی . ابوسفیان چې د حضرت عباسؓ سره بره د غرسوکې ته ووختلو نو ډیر زیات حیران پاتې شو . او حضرت عباسؓ ته ئې ووئیل چې د ورارهٔ مشرې کښې خو دې ډیره دنیا ده . حضرت عباسؓ ورته په جواب کښې اوفرمائیل . دا بادشاهت نه دے دا (اثر د) نبوت دے .(چې د هغې له برکت دا ټوله دنیا دلته راغونډه شوے ده .) بیا ابوسفیان د حضور ﷺ نه رخصت واغستلو او په تیزی سره مکې مکرمې ته روان شو . بیا ئې په مکه مکرمه کښې خلق راجمع کړل او ورته ئې ووئیل چې محمد ﷺ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل يو لوئي لښکر سره مکي مکرمي ته راروان دے.او ډير رانږدي شوے دے .ستاسو کاميابي په دي خبره کښي ده چي اسلام قبول کړے . يا دخپل ځان د حفاظت د پاره زما کورته دننه شے يا مسجدِ حرام کښي پناه واخلي يا دخپل کور دروازه په ځان پسے بنده کړے . خلقو چي د ابوسفيان خبرے واوريدلے نو څنو مسجدِ حرام طرف ته او بعضي خلقو خپلو کورونو ته منډي کړے . حضور ﷺ د کداء (ديو ځائے نوم) له طرف نه مکي مکرمي ته داخل شو . دغه وخت حضور ﷺ په يوه اوښه باندي سور وه او په ښۀ ښکلي آواز سره ئي د سورتِ فتح آياتونه لوستل د بعضي روايتونو نه د سورتِ نصر تلاوت کول هم معلوميږي . حضرت خالد بن وليدؓ د حضور ﷺ په حکم مکي مکرمي ته د لښکر يوے حصه سره په بله لاره رادننه شو . حضور ﷺ مکي مکرمي ته د داخليدو نه مخکښي صحابۀ ته نصيحت کړے وو چي ترڅو تاسو باندي بل تن ګزار نۀ وي کړے تر هغي پوري تاسو ورسره جنګ مۀ کوے . حضور ﷺ په عاجزي ، سکون او اطمينان سره مکي مکرمي ته داخل شو ديو څو تنو نه علاوه ئي عام د معافي اعلان وکړه . کله چي مکه فتح شوه نو حضور ﷺ د امّ هاني کورته تشريف يوسلو او اته (۸) کعته نفل ئي د شکراني په نيت ادا کړل . د مونځ نه پس حضور ﷺ شعب ابي طالب ته تشريف يوسلو.په دغي ځائے کښي د حضور ﷺ د پاره د مخکښي نه تانبو لګولے شوے وو .کوم وخت چي تولـه مکه مکرمه د مسلمانانو په قبضه کښي راغله نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ حرم شریف ته تشریف یوسلو اول ئې د بیت اللّٰه (کعبې) طواف شورو کړۀ. په حرم شریف کښې دغه وخت د کعبې نه ګير چاپیره درې سوه او شپیتۀ بتان وو. حضور ﷺ به یو یو ته د یو چوکے په ذریعه اشاره کوله او ورسره به ئې د قران ایت ﴿ جآء الحق وزهق الباطل ﴾ تلاوت کولو. په دې عمل سره هغه بت هغه وخت سر د لاندې راپریوتلو. په دې طوراو طریقه ټول حرم شریف د بتانو نه پاك شو. بیا د حضور ﷺ په حکم د طواف نه وروستو عثمان بن طلحه راوغښتلے شو. او د کعبې چابي ئې ترینه واغستله. د بیت اللّٰه دروازه کهلاؤ کړے شوه او حضور ﷺ کعبې ته دننه ورداخل شو. حضور ﷺ ولیدل چې کعبه کښې دننه تصویران دی نو د هغې د ورانولو فرمان ئې جاری کړۀ. دغه وخت ټول تصویران د حضور ﷺ په امر وران کړے شو بیا کعبه د زم زم په اوبو وونیځلے شوه. په دغه موقع حضور ﷺ مونځ اداکړۀ. بیا رسول اللّٰه ﷺ یوه لویه خطبه ارشاد اوفرمائیله. په دغه خطبه کښې حضور ﷺ انسان لره د فضیلت سبب تقویٰ بیان کړۀ. د خطبې نه وروستو حضور ﷺ په حرم شریف کښې کیناستلو. او د کعبې کنجیاني ئې بیا عثمان بن طلحه ته حواله کړے. او ورته ئې اوفرمائیل چې دا کنجیاني د همیشه د پاره واخله (یعنی دا کنجیاني به تاسره او بیا ستاخاندان سره ترقیامته پورې وی) . دا ما تاته نه دی درکړے بلکه د اللّٰه تعالیٰ له طرفه درکړے شوی دی. د ظالم او غاصب(په زوره اغستونکي) نه علاوه دا ستا نه هیڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوك نشي اغستلے .د ماسپښين وخت شو . دغه وخت حضور ﷺ حضرت بلال ؓ ته حکم وکړۀ چي کعبي ته بره وخيژه او د کعبي د چهت دپاسه بانګ ووايه. د حضور ﷺ د امر مطابق حضرت بلال ؓ اذان وکړۀ . د طواف کولو نه وروستو حضور ﷺ د صفا غونډي ته بره اوختلو .او تر ډير وخته پوري په دعا کښي مشغوله وه. بيا د دعا نه وروستو حضور ﷺ کيناستلو . او په يو لوئي تعداد سره خلقو د حضور ﷺ په لاس بيعت وکړۀ . حضور ﷺ پنځلس ورځے په مکه مکرمه کښي تيرے کړلے . بيا د اللّه په حکم حضور ﷺ د مکي مکرمي نه مديني منوري ته روان شولو .

(142,143,144)

سريه خالد بن وليدؓ

د اسلام په نور سره مکه مکرمه د بتانو او له شرك نه پاکه شوه. نو حضور ﷺ د نورو قبيلو د اصلاح د پاره دصحابهؓ واړه واړه ټولګی د مکي مکرمي نه يو خوا بل خوا وليږل . په دغه ټولګو کښي يو ټولګي د حضور ﷺ په امر سره د حضرت خالد بن وليدؓ په مشري کښي نخله ځائے ته روان کړے شو . دوی ته د عزیٰ د و روانولو ذمه داری ورپه غاره شوی وه . حضرت خالد بن وليدؓ دغه کار په ښۀ طريقے سره انجام ته وورسولو او واپس دوباره دمسلمانانو لښکر سره رايو ځائے شولو .(145)

★★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریه عمرو بن العاصؓ

د حضور ﷺ په امر حضرت عمرو بن العاصؓ ته د سواع بت د ماتولو ذمه داری ورپه غاړه شوي وه . دغه بت د مکي مکرمي نه دري میله لري په یو ځائے کښي وۀ. حضرت عمرو بن العاصؓ چي بت لره نزدي لاړو نو د بت مجاور(هغه کس چي د بت سره نزدي ناسته کوی او په دغه ځائے کښي خپل ژوند تیروی) ورته ووئیل تۀ دا کار نه شی کولے .سواع به تا په خپله دد غي کار نه منع کړی . حضرت عمرو بن العاصؓ چي د مجاور خبره واوریدله نو ډیري خبري ئي ورته وکړے او ډیر ئي ملامتا کړۀ . ورته ئي اوفرمائیل چي تۀ لا تراوسه په دغه باطله عقیده کښي پروت ئي .بیا ئي په یو ګزار سره سواع بت ټکړے ټکړے کړۀ .مجاور چي ولیدل چي سواع بت دخپل ځان حفاظت ونکړے شو نو بل چا به څۀ حفاظت او مدد وکړئ . هغه وخت ئي کلمه وئیله او اسلام ئي قبول کړۀ .(145)

سریه سعد بن زیدؓ

د حضرت سعد بن زیدؓ په ذمه د مناة بت ماتول وو . حضرت سعدؓ د شلو تنو سره مقامِ مشلل ته لاړو او دغه ذمه داری ئي په ښۀ طریقي سره ادا کړه.منات بت ئي ټکړے ټکړے کړۀ. د هغي نه پس ئي مدینې منوري ته واپسی وکړۀ.(145)

غزوه حنین

حنین د طائف او د مکي مکرمي په مینځ کښي د یو ځائے

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم دے . په دغه ځائے کښې د هوازن او ثقيف قبيله آباده وه.
. د قبيلۀ ثقيف او د قبيلۀ هوازن خلقو د فتح مکې نه
وروستو په خپلو کښې مشوره اوکړه. چې نن دے او کۀ صبا
دے . مسلمانان به د دوی مقابله ته راووځی. مخکښې د دې
نه چې مسلمانان په دوی حمله وکړئ . په مسلمانانو حمله
کول پکار دی .د دغې مقصد د پاره د د غې قبيلې مشر مالك
بن عوف د شل زرو تنو سره روان شو. حضور ﷺ ته چې پته
ولګيدۀ . نو د حالاتو رُخ معلومولو د پاره ئې عبداللّٰه بن ابی
حدرد اسلمیؓ د غې علاقې ته وليږلو . حضرت عبداللّٰه بن ابی
حدرد اسلمیؓ دوه ورځے په پټه د دښمن په لښکر کښې پاتې
شو او د ټول حالاتو نه ئې ځان خبر کړلو بيا ئې هغه ټول
حالات حضور ﷺ ته بيان کړۀ . حضور ﷺ د هغې خبر په رڼا
کښې د شوال مياشت په اتهم تاريخ د هجرت په اتهم کال د
دولسو زرو لښکر سره د مکې مکرمې نه حنين طرف ته سفر
شورو کړۀ .د مسلمانانو په دې لښکر کښې لس زره هغه
مسلمانان وو. چا چې د حضور ﷺ سره د مدينې منورې نه
مکې مکرمې ته سفر کړے وو .او دوه زره نوی ايمان لرونکی
کسان وو . د دولسو زرو دمسلمانانو دا لښکر د حنين په طرف
روان وو. په دغه سفر کښې يوتن ووئيل چې نن خو زمونږ
تعداد ډير زيات دے .(په دې وجه نن خو د دښمن سره مقابله
به انتهائی آسانه وی) مولٰی کريم ته دغه خبره خوښه نۀ شوه
. بيا هغه ووشول کوم چې د دې د پاره په تقدير کښې ليکلې
شوے وو. اسلامی لښکر حنين ته ورسيدلو او د حنين د

(c) ketabton.com: The Digital Library

غـرونـو پـه میـنـځ کـښـې تیـریـدلـو دغـه وخـت هغـۀ مشـرکانـو چـې دواړو طـرفـونـو تـه ئـې ځـان پـه غـرونـو کـښـې پټ کـړے وو. پـه مسـلـمـانـان بـانـدې ئـې حملـه وکـړه . دا حملـه نـاڅـاهـانـه وه پـه دې وجـه مسـلـمـانـان یـو طـرف تـه بـل طـرف تـه پـه منـډه شـو . پـه دغـه مـوقـع د حضـور ﷺ سـره نـزدې صـرف یـو څـو تـنـه پـاتـې شـو . حضـور ﷺ چې د مسـلـمـانـانـو دا حالت او کیفیت ولیدلو نو فـوراً ئـې اوفـرمـائیـل اے خـلـقـو ! دلـتـه راشـئ زۀ د اللّٰه تعالیٰ رسـول یـم ، مـحـمـد بـن عـبـدالـلّٰـه یـم .بیـا حضور ﷺ حضرت عباس ؓ تـه اوفـرمـائیـل چـې تـۀ انصـارو او مهـاجـریـنـو تـه آواز وکـړۀ . د حضـرت عـبـاس ؓ آواز تیـز وۀ . هغـوی آواز وکـړۀ . اے د انصـارو ټولیه ! اے هغه خلقو ! چا چې د کیکر دلاندې د حضور ﷺ په لاس بـانـدې بیـعـت کـړے وو . دا آواز چې کله صحابهٔ واوریدلو نـو د حـضـور ﷺ نـه ئـې د حـفـاظـت د پـاره ګیـره را تـاؤ کـړلـه . یـو طـرف تـه کـافـرانـو پـرلـه پـسـې پـه حضـور ﷺ بـانـدې حملې کـولـے . بـل طـرف تـه صـحـابـهٔ د دغـې حملـو دمنـع کـولـو د پـاره لـکـه د غـر پـه شـان ولاړ وو. حـضـور ﷺ دغـه سـاعـت یـو مـټـې خـاوره راواغسـتـلـه او د کافرانو پـه طـرف ئـې وویشتـلـه . دغـه خـاوره د دغـې لـښـکـر هر کافر مشرك سترګو تـه وورسیدلـه او د دغـې پـه برکت مشرکان پـه شـا شـو . پـه دغـه جنـګ کـښـې د مسـلـمـانـانـو نـه صـرف څـلـور تـنـه شـهـیـدان شـوی وو او د کـافـرانـو اویـا تـنـه مردار شوی وو. (146,147)

غزوه طائف

کـوم وخـت چـې پـه حنین کـښـې مسـلـمـانـانـو تـه بـرې مـلاؤ شـولـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کافران په تیخته شو . په دغه تیخته کونکو کښې يو د هغه لښکر مشر مالك بن عوف هم وو . هغه د يو لښکر سره طائف طرف ته روان شو او هلته ئې ساه واغستله . حضور ﷺ ته چې پته ولګيدله چې مالك بن عوف په طائف کښې پناه اغستې ده نو طائف طرف ته روان شو. حضور ﷺ طائف ته د روانيدو نه مخکښې دا فرمان جارى کړۀ چې د حنين ټول مالِ غنيمت او قيديان دے په جعرانه(د ځائے نوم) کښې راجمع کړے شي . حضور ﷺ او صحابهؓ په تيزے سره طائف ته اورسيدل . مالك بن عوف ته چې دمسلمانانو د راتلو پته ولګيدۀ نو د حفاظت د پاره ئې د طائف د قلعې دروازه په ځان پسې بنده کړه . مالك بن عوف د مخکښې نه د ځان سره ډيره غله (د خوراك څيزونه) جمع کړے وه . حضور ﷺ د صحابهؓ سره د دغې قلعې مخه ونيوله .او د منجنيق په ذريعه ئې په دغې قلعې د کانړو ګزارونه وکړل .چې ورسره د قلعې ديوالونه مات شي . بل طرف ته کافرانو د بندے قعلې نه په مسلمانانو غشې راوورول . په هغې سره دولس مسلمانان شهيدان شو او ډير کسان له مسلمانانو نه زخميان شو . مسلمانان لا په دغه مقام ديره وو چې حضورﷺ يو خواب وليدۀ چې د پيو يوه پيالۍ د حضورﷺ په خدمت کښې پيش کړے شوه .يو بانګې په هغه لوخې کښې ټونګه ووهله چې دهغې سره هغه پيې تويو شو. حضور ﷺ دغه خوب سيدنا ابو بکر صديقؓ ته واورولو ، هغوي حضور ﷺ ته مشوره ورکړه چې معلوميږي داسې چې داقلعه اوس زمونږ لاسو ته نۀ شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتـلـے . بیـا حضـور ﷺ په دغې باره کښې د نوفل بن معاويه ديـلـمـیؓ نه مشوره واغسـتـله .د نوفل بن معاويه ديلمي خبري هـم د حضرت سيدنا صديق اكبرؓ د خبري ملګرتيا كوله . د ابن سـعـد په روايت كښې دی . حضرت عمرؓ حضور ﷺ ته ووئيل چي اے د اللّٰه پيغمبره ! ﷺ دوی ته بد دعا وكړی .رسول اللّٰه ﷺ په جواب كښې حضرت عمرؓ ته اوفرمائيل اللّٰه تعالیٰ ماته د دي خبري اجازت نهٔ دے راكړے .حضرت عمرؓ د حضور ﷺ نه تپوس وكړو نو بيا مونږ ته د دوی سره د جنګ كولو څهٔ ضـرورت دے ؟ حـضـور ﷺ چي د حضرت عمرؓ خبره واوريدله نـو د روانيـدو فـرمـان ئي جاری كړو . او په روانه روانه ئي دا دعا وكـړهٔ . اے اللّٰـه ! ثقيف ته نيغه لار وښايه اودوی د اسلام سره زمـا خـوا له راولـے . د تاريخ كتابونو ليكلی دی چي دغه قلعه بيا په خپـله فتح شوه . هغه ټول خلق مسلمانان شول . مالك بـن عـوف چـي د هـغـي قبيلي مشـروه پخپله د حضور ﷺ په خدمت كښي حاضر شو او اسلام ئي قبول كړو . حضور ﷺ د طـائف نـه روان شـو او د ذی الـقـعـدي په پنځم تاريخ جعرانه(د ځـائـے نـوم) ته وورسيدلو .بيا د جنګِ حنين ټول مالِ غنيمت ئي پـه مسـلـمـانانو كښي تقسيم كړلو . په دغي مالِ غنيمت كښـي شپـږ زره قيـديان ، څليـريشت زره اوښان ، څلويښت زره چيلي ، اور څلورزره اوقيه سپين زر وو . په دغي مقام حضور ﷺ د هـوازن قبيـلـي په انتظار لس ورځـے تيـرے كـړے . چي كيـدے شي د هوازن قبيلي خلق د خپلو خپلوانو د خلاصولو د پاره كوشش وكړی او دلتـه راشي . خو هيڅ څوك هم د دغي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قيديانو د خلاصولو د پاره رانغلل . د ډير انتظار نه پس حضور ﷺ هغه قيديان په مسلمانانو کښې تقسيم کړل . د تقسيم نه وروستو د نهه تنو يوه ډله (وفد) چې د قبيله هوازن سره ئې تعلق لرلو د حضور ﷺ په خدمت کښې حاضره شوه . هغوی اول اسلام قبول کړه . او بيا ئې د حضور ﷺ په لاس بيعت وکړۀ . بيا ئې د هغه خپلوخپلوانو چې په غزوه حنين کښې بندی جوړ شوی وو د پريښودلو حضور ﷺ ته درخواست وکړلو . دهغې قبيلې مشر ووئيل اے د اللّٰه پيغمبره ! ﷺ په دغه قيدی خلقو کښې ستا د پلار اومور له طرفه تروريانې، اوستا سره په ماشوم والی باندې مينه کونکې زنانه هم دی . که چرته ستا په شان تعلقات زمونږه بل چا سره وے .نو هغه به مونږ سره ډيره زيات مينه ، ګزاره او د رحم وکرم معامله کړے وے .ستاشان اومقام خو د ټولو خلقو نه اعلیٰ دے . مونږ نن په مصيبت کښې يو . او زمونږ دا مصيبت ستانه پټ نه دے زمونږ سره د احسان معامله وکړئ . د دې په بدله کښې به اللّٰه تعالیٰ تاسو سره د احسان معامله وکړئ . حضور ﷺ ورته اوفرمائيل ماستاسو ډير انتظار وکړۀ . اوس مالِ غنيمت تقسيم شوے دے . بيا هم تاسو په دوو څيزونو کښې يو خوښ کړے . ستا سو مال پکار دے يا ستاسو خپل خپلوان (چې قيديان جوړې شوی دی) ؟ .هغه وفد(ډلې) حضور ﷺ ته ووئيل چې مونږ د مال تپوس نه کوؤ زمونږ خپل خلق (چې تاسو سره قيديان شوی دی) پکار دی .چې هغوی ستاسو دقيد نه راخلاص شی .حضور ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته اوفرمائیل . په مالِ غنیمت کښې زما سره د بنو هاشم او دبنی عبدالمطلب چې څومره حصه رسیدلے ده . هغه تړوله ستاسو شوه .خو چې کومه حصه د نورو مسلمانانو رسیدلے ده . د هغې په باره کښې مالره د ماسپښین مونځ نه پس راشی . زۀ به نورو مسلمانانو ته ستاسو سفارش وکړم . بیا د ماسپښین مونځ نه پس هغه وفد(ډله) حضور ﷺ لره لاړه. نو حضور ﷺ یو ډیر ښائسته پُراثر بیان وکړلو . د دغې بیان په برکت سره په یو وخت کښې دغه ټوله قبیله د غلامۍ نه آزاده شوه . ټولو مسلمانانو په خوشحالۍ سره هغه ټول خلق پریښودل . بیا د دغې واقعې نه وروستو حضور ﷺ د جعرانه(د ځائے نوم) نه مکې مکرمې ته د عمرې د ادا کولو په نیت روان شو . هلته ئې عتاب بن اسید د مکې مکرمې مشر (والی) جوړ کړلو او معاذ بن جبلؓ ته ئې د دین د تعلیم او تعلم ذمه داری وریه غاړه کړه . حضور ﷺ په مکه مکرمه کښې دوه میاشتې او لس ورځے قیام وکړۀ . بیا د ذیقعدې په وویشتم تاریخ د صحابهؓ سره یو ځائے مدینې منورې ته روان شو . (148,149,150)

د زکوٰة د راجمع کولو د فریضې آغاز

د طائف د سفر نه وروستو د هجرت په نهم کال حضور ﷺ مختلفو طرفونه ته د زکوٰة د اغستلو او راجمع کولو د پاره څۀ کسان ولیږل . عیینه بن حصن فرازیؓ ئې بنو تمیم قبیلې ته ، بریده بن الحصیبؓ ئې قبیله اسلم و غفار ته ، عباد بن بشرؓ ئې سلیم او مزینه ته ، رافع بن مکیثؓ ئې جبینه ته ، عمرو بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

العاصؓ ئي بنی فزاره ته ، ضحاك بن سفيانؓ ئي بنو كلاب ته ، بسر بن سفيانؓ ئي بنو كعب ته ، ابن اللتبيه ازدیؓ ئي بنو ذبيان ته ، علاء بن الحضرميؓ ئي بحرين ته ، حضرت علیؓ ئي نجران ته ، عدی بن حاتمؓ ئي قبليه طے او بنو اسد ته او مالك بن نويرهؓ ئي بنو حنظله ته وليږلو .(151)

غزوه تبوك

حضور ﷺ په مدينه منوره كښي مقيم وه . دغه وخت حضور ﷺ ته خبر وركړے شو چي روميان د اسلامي سلطلنت او د اسلام د ختمولو د پاره صلاح مشورے كوی او د دغي مقصد د پاره ئي ډيرلوئي لښكر تيار كړے دے . حضور ﷺ د هغوی سره د مقابلي دپاره د صحابهؓ نه د انفاق فی سبيل الله (د الله په لاره كښي د خرچ كولو) مطالبه وكړۀ . په دغه موقع سيدنا صديق اكبرؓ د كور ټول سامان د حضور ﷺ په خدمت په پيش كړۀ . حضرت عمرؓ د كور د نيم سامان قرباني وركړۀ . حضرت عثمانؓ دري سوه اوښان سره د (بوجهونو) سامانه او د زرو دينارو حضور ﷺ ته حواله كړل . هريو صحابيؓ په دغي موقع د خپل وس او توفيق مطابق د خرچ كولو كوشش وكړۀ . مختصر دا چي حضور ﷺ د رجب المرجب په مياشت كښي د ديرش زره لښكر سره د مديني منوري نه تبوك ته روان شو. تبوك ته د رسيدو نه يوه ورځ وړاندي چي لا مسلمانان په لاره كښي وو حضور ﷺ صحابهؓ ته اوفرمائيل صبا چي نمر لږ ډير رابره شوی وی تاسو به د تبوك چيني ته ورسيږے . د حضور ﷺ د وينا او اطلاع مطابق صحابهؓ په صبا هم په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کوم وخت چې نبي کريم ﷺ ښودلے وو مسلمانان د تبوك چينے ته ورسيدل . دوی چې کله هغه چينې له نږدې ورغلل نو د هغې نه يو يو څاڅکے بهيدلو(دغه چينه وچيدو ته نږدې وه) . د حضور ﷺ په حکم هغه وخت هغه يو يو څاڅکے د اُوبه په يو لوښي کښې راجمع کړے شو .بيا حضور ﷺ په هغه اوبه خپل لاسونه او خُله مبارکه کنګاله کړۀ . بيا ئې هغه اوبۀ هغې چينې سره خواته تويې کړے . د حضور ﷺ په دغې عمل د دغې اوچے چينې نه د اوبو يوه فواره جاري شوه . دا اوبۀ دومره ډيرے وے . چې په هغې سره د تهول لښکر تنده ماته شوه . بيا هم هغه شان هغه چينه جاري وۀ .بيا حضور ﷺ حضرت معاذ بن جبل ؓ ته اوفرمائيل کۀ اللّٰه تعالىٰ تاله ډير عمر درکړۀ نو تۀ به دا ځايونه په باغونو سره ښکلي ووينې . ابن اسحاق مؤرخ ليکي چې هغه چينه تراوسه پورې جاري ده . په تبوك کښې حضور ﷺ شل ورځے پاتې شولو .روميان ويريدل . او د مقابلې نه په شا شو . د دنيا خلقو د اسلام عظمت او طاقت وليدلو . تبوك سره نږدې اهل جربه ، اذرع او د ايله په مشر ويره راغله مجبوراً مسلمانانو سره ئې صلح وکړه او جزيې ورکولو ته تيار شو . هم لدغې ځائے نه د حضور ﷺ په حکم حضرت خالد بن وليد ؓ د څلورو سوو تنو سره د اکيدر د مقابلې دپاره روان شولو حضور ﷺ حضرت خالد بن وليد ؓ ته فرمائيلي وو چې تاته اکيدر په داسې حالت کښې ملاويږی چې هغه به ښکار کوی . اکيدر د حضور ﷺ د اطلاع مطابق ښکار کولو . حضرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خالدؓ هغـې قیدی جوړ کړۀ اود حضور ﷺ په خدمت کښې پیـش کـړلـو . حـضـور ﷺ ورسره په دوه زره اُوښانو ،اتـه سوه اسونو ،څلور سوه زغرو، او څلورسوه ډهالونو باندې صلح (راضـی نـامـه) وکـړۀ .په تبـو ك کښې حضور ﷺ شل ورځـے قیـام وکـړۀ . بیـا حـضـور ﷺ لـه تبوك نـه مدینې منورې ته واپسی وکړۀ .(152,153)

د مسجد ضرار معامله

د تبـوك نــه واپـســې کښې حــضــور ﷺ چې ذی آوان تــه راورسیــدلــو نــو مـالـك بـن دخشـم ، او مـعـن بـن عـدیؓ ئې د مـسـجـد (جـمـات) ضرار د ورانولو د پاره ولیږل. هغوی مسجدِ ضـرار وران کـړلـو . دا هـغــه جـمــات وو چې پـه کوم کښې بـه منـافـقیـنـو د مسـلـمـانانو خلاف صلاح مشورې کولے . او د اسـلام خـلاف بـه استـعـمـالیدلو .دا هغه وخت جوړ شوے وو کـلـه چې حـضـور ﷺ تبـوك تـه په سفر روان وو په لاره کښې منـافـقیـنـو حضور ﷺ ته درخواست کړے وو چې تاسو دغې جمـات تـه دمونځ کولو د پاره یووار راشی چې برکت پکښې راشی او مقبولیت اومومی . حضور ورته په هغه موقع وئیلی وو چې اوس خـو زۀ تبـوك تــه روان یم . واپسـې کښې بـه بیـا ګـورو. ابن هشام لیکی چې حضور ﷺ د سویلم یهودی د کور د سـوزولو حکم هم ورکړے وۀ . په دغه کور کښې به منافقین راجمـع کیـدل او د حـضـور ﷺ خلاف مشورې به ئې کولے . حضـرت طـلحهؓ د یو څو تنو سره دغه کار تمام کړلو . د شعبان اخیـرې ورځې وے یا درمضان اولنې ورځـے وے حضور ﷺ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدينې منورې په مزكه قدم كېښودلو . مدينې منورې ته د داخلېدو نه پس حضور ﷺ اول مسجد نبوی ته تشريف يوسلو هلته ئې دوركعته مونځ وكړۀ . د مونځ نه پس څۀ لږ ساعت د خلقو د ملاقاتونو د پاره كېنساتلو . بيا ئې خپل كور ته تشريف يوسلو . (154)

د متخلّفينو معامله

هغه خلق چې غزوۀ تبوك په موقع د حضور ﷺ نه په څۀ عذر پاتې شوی وو . يا داسې خلق چې د نفاق په وجه په غزوه تبوك كښې نۀ وو شامل شوی . د دوی ټولو په باره كښې حضور ﷺ ته د وحی په ذريعه پته ولګيدله . منافقينو په دروغه قسمونه وخوړل او ځان ئې د ظاهری دنياوی سزا نه بچ كړلو . دغه شان هغه صحابهٔ چې د څۀ عذر په وجه پاتې شوی وو د هغوی عذر هم قبول كړے شو . درې صحابهؓ داسې وو چې هغوی خپل څۀ عذر پيش نۀ كړے شو . حضور ﷺ د هغوی سره د هر قسمه تعلقات قائمولو نه منع وكړۀ . بيا د ډېر صبر او امتحان نه پس د هغوی د ندامت ذكر قرآن كښې راغے . (په سورة التوبه آيت نمبر ۱۱۷، ۱۱۸ او آيت نمبر ۱۱۹ كښې د دوی د حالت او كيفيت ذكر راغلے دے .) او اللّٰه تعالىٰ ئې توبه قبوله كړه . (155)

مختلف وفدونه (جرګے)

هركله چې حضور ﷺ مدينې منورې ته راوورسيدلو . نو پرله پسې د حضور ﷺ په خدمت كښې وفدونه (جرګې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلل شوروشو . حضور ﷺ له د وفدونو مقصد د دين د زده کړي نه علاوه د مسلمانانو سره تعلقات جوړول هم وو. د هغي وفدونو تعداد اويا پوري ياديږی په هغي کښي مشهور وفدونه دا دي .وفدِ ثقيف، وفدِ بنی تميم ، وفدِ بنی فزاره ، وفدِ کنده ، وفد بنی عبدالقيس ، وفد بنی حنفيه ، وفد بنی قحطان ، وفد بنی الحارث ، وفد بنی فزاره ، وفدِ بنی اسد ، وفد بهراء وفدِ عزره وفدبلی ،وفد بنی عامر بن صعصعه (156)

اولني حج

د حضور ﷺ په امر د هجرت په نهم کال د ذيقعدي په مياشت کښي حضرت سيدنا صديق اکبرؓ د دري سووتنو سره د حج د اداکولو د پاره مکي مکرمي ته روان شو.بيا په دغه سفر کښي حضرت علیؓ هم ورسره شامل شولو چي د سورتِ برأت اياتونه د حج د ادا کولو په موقع تلاوت کړی . د حضرت ابوبکر صديقؓ په مشري کښي مسلمانانو د حج ټول رکنونه ادا کړل بيا جمره عقبي سره د قرباني په ورځ (يوم النحر) حضرت علیؓ د حضور ﷺ د فرمان مطابق هغه اياتونه تلاوت کړل . چي د کومو اياتونو د تلاوت ورته د حضور ﷺ له طرفه حکم شوي وو . په دغي ورځ دا اعلان وشو . د راروان کال نه به يو مشرک ته هم د حج د اداکولو اجازت نهٔ وی ، نهٔ به چاته په برينډه د طواف کولو اجازت وی . چي د چا د حضور ﷺ سره معاهده شوي ده . د هغي عهد به پابندی کولے شی . او چي د چا سره د حضور ﷺ معاهده او عهد نشته هغوی ته څلور مياشتي مهلت دے . کهٔ په دي څلورو مياشتو کښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئي اسلام قبول كړۀ . نو ډيره ښۀ ده . خو كۀ اسلام ئي قبول نۀ كړلو . نو بيا چي كوم ځائے كښي وونيولے شو ښامخا به قتليږي . د حج د ركنونو د ادا كولو او د دغي اعلان نه وروستو سيدنا صديق اكبرؓ مديني منورې ته واپسي وكړله . (157)

د حضور ﷺ د حج د پاره سفر

د هجرت په لسم كال د ذيقعدې په مياشت كښي حضور ﷺ د حج د اداكولو اراده وكړله . او د يو اعلان كونكى په ذريعه دغه خبر په ټول عربو كښي خور شو . يو لوئي تعداد د خلقو په دغه موقع د حضور ﷺ سره يو ځائے د حج د ادا كولو د پاره تيار شو . د ذيعقدې په شپږويشتم تاريخ حضور ﷺ د دغي عظيم عمل د پاره غسل وكړۀ بيا ئي كپړے بدلې كړے .

د هغي نه وروستو د مديني منورې نه ذوالحليفه ته ئي تشريف يوسلو . حضور ﷺ په ذوالحليفه كښي شپه تيره كړۀ . بيا د دغي رواني مياشت په وويشتم تاريخ ئي دوباره غسل وكړۀ . بيائي دو ركعته مونځ ادا كړه او احرام ئي وتړلو . په قصوىٰ اوښه باندې سور شولو او په اوچت آواز ئي دا لاندنى تكى ادا كړل .

لَبَّيْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَاشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ .

حضرت جابرؓ فرمائى د حضور ﷺ نه مخكښي وروستو ، ښي طرف ته او كس طرف ته د خلقو يو سمندر وۀ . مؤرخينو ليكلى چي دغه وخت د صحابهؓ تعداد د يو لاكه (۱۰۰۰۰۰) نه بره وو . ټولو د حضور ﷺ سره په جمع دغه برني تكى وئيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

.بیا ددوی آواز به دغرونو نه راتمبیدلو . حضور ﷺ د صحابهؓ سره یوځائے د ذوالحجي په پنځم تاریخ مکي مکرمي ته داخل شولو . مسلمانانو د حضور ﷺ سره یو ځائے د بیت اللّٰه (کعبي) طواف وکړۀ . بیا حضور ﷺ مقامِ ابراهیم کښي دوه رکعته نفل ادا کړۀ.د نفلو د اداکولو نه پس حضور ﷺ صفا غرته اوختلو . او دا ئي ارشاد اوفرمائیل :

د اللّٰه نه علاوه بل څوك د عبادت لائق نشته .نۀ هغۀ شریك لری . د هغۀ بادشاهی ده او صرف د هغۀ تعریف دے .هغۀ مړه کول او ژوندی کول کوی .په هرڅیز باندي قدرت لری . د هغه یوذات نه علاوه بل څوك خدائي نشته . هغه یو اللّٰه دے .هغۀ خپله وعده پوره کړۀ .دخپل بنده ئي مرستۀ(مدد) وکړۀ .او په یو ځائے ئي ټولو ته ماتی(شکست) ورکړۀ .

حضور ﷺ د عمري د اداکولو نه پس احرام کهلاؤ کړلو او صحابهؓ ته ئي هم د احرام د کهلاوولو امر وکړه. په دغي موقع حضرت علیؓ د یمن د حاجیانو سره یو ځائے مکي مکرمي ته راغے .د زیارت ورځ (د ذوالحجي اتهم تاریخ) حضور ﷺ د نورو مسلمانانو سره په منیٰ کښي تیره کړه .بیا په صبا د سحرختو نه وروستو د ذوالحجي په نهم تاریخ حضور ﷺ د نورو مسلمانانو سره د منیٰ نه روان شو . اومیدانِ عرفات کښي دیره شو . د ماسپښین نه وروستو او د ماښام نه مخکښي په دغه موقع حضور ﷺ د قصویٰ (اوښه) د پاسه په ناسته یوه خطبه ارشاد اوفرمائیله چي ورته خطبه حجة الوداع وئیلے شی . هرکله چي حضور ﷺ خپله خطبه ختمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړله . حضرت بلالؓ آذان وکړهٔ . بیا حضورﷺ د ماسپښین او ماز یګر مونځونه یو ځائے ادا کړل . د مونځ نه پس حضورﷺ بیا په اوښه سور شولو اود مسلمانانو سره موقف (د یو ځائے نوم) ته ئې تشریف یوسلو. په دغه ځائے حضورﷺ د قبلې په رُخ یوه عظیم الشانه دعا وکړله . بیا د دغې مقام نه وروستو حضورﷺ مزدلفې ته تشریف یوسلو هلته کښې حضورﷺ د ماښام او ماسخوتن دوه مونځونه په یو وخت کښې ادا کړل . حضورﷺ او مسلمانانو شپه په مزدلفه کښې تیره کړه . بیا په صبا سحر وختې د سحر مونځ نه وروستو حضورﷺ د صحابهٔ سره یو ځائے د مزدلفې نه روان شو . بیا جمره ئې په کانړو ووشتله او دغه رنګ نور ارکان په ترتیب سره حضورﷺ د ټولو مسلمانانو سره یو ځائے ادا کړل . د حج د ادا کولو نه پس رسول اللهﷺ مسلمانان خپلو خپلو علاقو ته رخصت کړل . او پخپله حضورﷺ د انصارو او مهاجرینو سره یو ځائے د ذوالحجې په څلوارلسم تاریخ د مکې مکرمې نه مدینې منورې ته راروان شولو. (158)

د حضورﷺ د اٰخرت سفر

مؤرخینو لیکلي دي چې د صفر میاشت کښې یوپیره د نیمې شپې حضورﷺ جنت البقیع(د مسلمانانو مقبره) ته تشریف یوسلو .اود هغوی د پاره ئې د مولیٰ کریم نه دعا اوغښتله .بیا ئې خپل کور ته واپسي وکړهٔ . هرکله چې حضورﷺ کور ته ئې تشریف راوړلو نو په طبیعت کښې ئې دروند والي(بیماري) وهٔ . دا ورځ د شورو وهٔ . او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ام المؤمنين حضرت ميمونهؓ سره په كور كښي د پاتي كيدو نمبر وۀ. حضور ﷺ د خپل عادت موافق حضرت ميمونهؓ كره تشريف يوسلو . په صبا چي بيا په ازوج مطهراتؓ كښي د چا نمبر وۀ حضور ﷺ د هغي بي بي سره ارام وكړۀ . بيا په دريمه ورځ د بلے بي بي سره پاتے شو . دغه شان څلورمه او پنځمه ورځ تيره شوه .په دغه پنځو ورځو كښي د حضور ﷺ بيماري كمه نۀ شوه . نو حضور ﷺ د نورو بيبانو په مشوره د حضرت عائشيؓ صديقي سره ديره شو . دبيماري په دغه ورځو كښي حضرت ابوبكرصديقؓ د رسول اللّٰه ﷺ په ځائے امامت كولو . تركوم وخته پوري چي حضور ﷺ جمات ته د تلو راتلو طاقت لروتر هغه وخته پوري حضور ﷺ امامت كولو خو چي كله دغه طاقت هم باقي پاتي نه شو نو بيا د حضور ﷺ په حكم حضرت ابوبكر صديقؓ امامت شورو كړۀ . د حضور ﷺ د وفات نه څلور ورځي مخكښي د ماسپښين وخت كښي حضور ﷺ مسجد نبوى ﷺ ته تشريف يوسلو جمع ولاړه وه . حضرت ابوبكرصديقؓ د مصلي نه وروستوكيدل غوښتل خو حضور ﷺ په اشاره سره منع كړۀ. حضور ﷺ په مونځ كښي د حضرت ابوبكرصديقؓ سره خواته كينساتلو . دمونځ نه پس حضور ﷺ يوه مختصره خطبه ارشاد اوفرمائيله . بيا د هغي خطبي نه وروستو حضور ﷺ خپلي حجري مباركي ته تشريف يوسلو. د حضور ﷺ په بيماري په دغه ورځو كښي يوه ورځ حضور ﷺ د حجري مباركي پرده اوچته كړۀ . هغه وخت حضرت سيدنا ابوبكر

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدیقؓ پـه مـصـلـه مـونـځ تـه ولاړ وو. حضرت ابوبکر صدیقؓ
چي حـضـور ﷺ ولیـدهٔ نو مصله ئي حضور ﷺ ته پریښودل
غـوښـتـل . خـو د حـضـور ﷺ پـه امـر سره راروستو نه شو . بیا
حـضـور ﷺ د حـجـري پـرده راښـکـلـه . د دغي واقعي نـه پـس
دوباره حضور ﷺ مسجد نبوی ته راښکاره نهٔ شو . هم په دغه
بیـمـاری کـښـي د ربیـع الاول پـه میـاشت کـښـي د مشهور قول
مـطـابـق پـه دولـسـم تـاریـخ حـضـور ﷺ د دي دنیا نـه بلي دنیا
(آخـرت) تـه پـرده وکـړلـه . انـا لـلّـه وانـا الیـه راجـعـون .
دغـه وخـت د صـحـیـح بـخـاری د روایـت مـطـابـق د
حضور ﷺ عمر شریف دري شپیته (٦٣) کاله وهٔ .(159)

★★★★★★★★★★★

★★★★★★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذ و مصادر

(1) مولانا ادریس کاندهلوی، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۳۵، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(2) ابن سعد، محمد (۲۳۰ه) الطبقات الکبریٰ، ج ۱ ص ۵۹ بیروت، دارالمعرفة

(3) مولانا ادریس کاندهلوی، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۳۵، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(4) مولانا ادریس کاندهلوی، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۶۰، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(5) مولانا ادریس کاندهلوی، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۶۰، ۶۱، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(6) مولانا ادریس کاندهلوی، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۶۴، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(7) حافظ علاؤ الدین، سیرت مغلطائی ص ۷، بحواله سیرت خاتم الانبیاء ﷺ مفتی محمد شفیعؒ، اسلام آباد، مکتبه امیر معاویهٔ

(8) ابن حجر العسقلانیؒ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری، ج ۷ ص ۱۰۲ بیروت، دارالمعرفه

(9) زرقانی، محمد بن عبدالباقی، شرح موطا امام مالکؒ ج ۴ ص ۲۷۱، قاهره، مکتبه استقامیه

(10) مولانا ادریس کاندهلوی، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۷۴،۷۵، لاهور، مکتبه عشره مبشرهٔ

(11) ابن هشام، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۱۷۳ بیروت، دارالفکر

(12) ابن هشام، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۵۶ بیروت دارالفکر

(13) الخائص الکبریٰ، ج ۱ ص ۵۵، بیروت . دارالکتب العلمیه

(14) زرقانی، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۱۶۰ .... ۱۶۳ مصر، مطبع ازهریه

(15) حاکم، ابو عبدالله محمد بن عبدالله (۸۵۱ ه) المستدرک ج ۲ ص ۶۰۲،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریاض، مکتبة المعارف

(16)ابن سید الناس، محمد بن محمد شافعیّ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازي والشمائل والسیر، ج ۱ ص ۴۰ ، بیروت، دارالمعرفه

(17) حافظ علاؤ الدین، سیرت مغلطائی ص ۱۰ ، بحواله سیرت خاتم الانبیاء ﷺ ص ۲۷ مفتی محمد شفیعؒ ، اسلام آباد، مکتبه امیر معاویهؓ

(18)ابن هشام، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۲۰۱ بیروت دارالفکر

(19)ابن سعد، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ، ج ۱ ص ۱۲۸، ۱۲۹ بیروت ، دارالمعرفة

(20) سیوطی، جلال الدین عبدالرحمٰن (۹۱۱ ه) الخصائص الکبریٰ، ج ۱ ص ۹۱ ، بیروت، دارالکتب العلمیه

(21)مولانا ادریس کاندهلویؒ، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۹۹، ۱۰۰ ، لاهور، مکتبه عشره مبشرهؓ

(22)سهیلی، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبدالله (۵۸۱ ه) الروض الانف فی تفسیر السیرة النبویة لابن هشام ج ۱ ص ۱۲۲ قاهره، مکتبة الکلیات

(23) مولانا ادریس کاندهلویؒ، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۱۰۹ ، لاهور، مکتبه عشره مبشرهؓ

(24) زرقانی، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۲۰۲ مصر، مطبع ازهریه

(25) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابةؓ ج ۶ ص ۲۸۲ بیروت، دارالاحیاء

(26) ابن عبدالبر الاندلسی، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ ه) الاستیعاب فی معرفة الاصحابؓ ج ۴ ص ۳۱۱ ، حیدرآباد، دائرة المعارف

(27) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابةؓ ج ۴ ص ۳۱۲ بیروت، دارالاحیاء

(28)ابن عبدالبر الاندلسی، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ ه)، الاستیعاب فی معرفة الاصحاب ج ۴ ص ۲۴۶ ، حیدر آباد دکن،دائرة المعارف

(29) مدارج النبوة ج ۳ ص ۸۲

(30)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابةؓ ج ۴ ص ۳۰۴ بیروت، دارالاحیاء

(31) ابن اثیر، ابوالحسن علی بن ابی الکریم، (۶۳۰ ه) اسد الغابه فی معرفة الصحابةؓ ج ۵ ص ۴۵۶ ، مکتبه اسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(32)ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰه (۴۶۳ ه) الاستیعاب فی معرفة الاصحابؓ ج ۴ ص ۳۰۲ ، حیدرآباد ، دائرة المعارف

(33) سیر اعلام النبلاء ج ۲ ص ۲۵۲

(34) ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰه (۴۶۳ه) ، الاستیعاب فی معرفة الاصحاب ج ۴ ص ۴۸۷ ، حیدر آباد دکن ،دائرة المعارف

(35) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۲۰۲ مصر ، مطبع ازهریه

(36) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهؓ ج ۴ ص ۳۷۷ بیروت ، دارالاحیاء

(37) ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰه (۴۶۳ ه) الاستیعاب فی معرفة الاصحابؓ ج ۴ ص ۳۷۷ ، حیدرآباد ، دائرة المعارف

(38) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهؓ ج ۴ ص ۳۷۹ بیروت ، دارالاحیاء

(39) حضور ﷺ کی صاحبزادیاں ص ۴۵

(40) ابن اثیر ، ابوالحسن علی بن ابی الکریم (۶۳۰ ه) الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۳۱ بیروت دارالکتاب العربی

(41) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۳ ص ۴۲۳ بیروت دارالفکر

(42) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۲۲۷ مصر ، مطبع ازهریه

(43) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۳۲ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(44)مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفٰی ﷺ ، ج ۳ ص ۱٦٦،۱٦۷ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؓ

(45)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۳۲ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(46)سیر اعلام النبلاء ج ۲ ص ۲۲۹

(47) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهؓ ج ۴ ص ۲۷۳ بیروت ، دارالاحیاء

(48) اصح السیر ص ۵۸۳

(49)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۲ ص ۳۰۳ ، بیروت ، دارالمعرفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(50) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۲۴۹ مصر ، مطبع ازهریه

(51)ابن اثیر ، ابوالحسن علی بن ابی الکریم (۶۴۰ ه) الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۳۰۸ بیروت دارالکتاب العربی

(52)اصح السمیر ص ۵۷۹

(53) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٔ ج ۴ ص ۴۵۷ بیروت ، دارالاحیاء

(54) ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۴ ص۱۴۶ لاهور ، مکتبه قدوسیه

(55)ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ ه) الاستیعاب فی معرفة الاصحابْ ج ۴ ص ۳۱۴ ، حیدرآباد ، دائرة المعارف

(56) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٔ ج ۴ ص ۳۴۶ بیروت ، دار الاحیاء

(57) ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ ه) الاستیعاب فی معرفة الاصحابْ ج ۴ ص ۳۴۹ ، حیدرآباد ، دائرة المعارف

(58)اصح السمیر ص ۶۰۲

(59) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٔ ج ۴ ص ۲۵۶ بیروت ، دارالاحیاء

(60) سیر اعلام النبلاء ج ۲ ص ۲۶۳

(61) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٔ ج ۴ ص ۲۶۵ بیروت ، دارالاحیاء

(62) سیر اعلام النبلاء ج ۲۳۹

(63)طبری ، ابو جعفر محمد بن جریر ، (۳۱۰ ه) تاریخ الامم والملوک ، ج ۲ ص ۲۱۷ قاهره ، دارالمعارف

(64) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۰ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(65) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۲۰۳ .... ۲۰۶ مصر ، مطبع ازهریه

(66)ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۲۱۰ بیروت دارالفکر

(67)طبری ، ابو جعفر محمد بن جریر ، (۳۱۰ ه) تاریخ الامم والملوک ، ج ۱ ص ۱۱۳۹ قاهره ، دارالمعارف

(c) ketabton.com: The Digital Library

(68) سید سلیمان ندوی ، رحمت عالم ﷺ ص ۲۴ کراچی ، قدیمی کتب خانه
(69)سید سلیمان ندوی ، رحمت عالم ﷺ ص ۲۴ کراچی ، قدیمی کتب خانه
(70)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۳ ص ۲۴ لاهور ، مکتبه قدوسیه
(71)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۵ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(72)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۷ ، ۴۸ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(73) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۶ ، ۴۷ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(74)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۸،۴۹ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(75)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ، ج ۱ ص ۱۳۹ بیروت ، دار المعرفة
(76)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۱ ص ۱۳۹ ، بیروت ، دارالمعرفه
(77) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۱۲۲ بیروت دارالفکر
(78) ابن قیم الجوزی ، محمد بن ابی بکر (۷۵۱ ه) زاد المعاد فی هدی خیر العباد ج ۲ ص ۳۶ . بیروت
(79)ابن حجر العسقلانیؒ ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ، ج ۷ ص ۱۴۶ بیروت ، دارالمعرفه
(80) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۳۴۴....۳۵۳ بیروت دارالفکر
(81)مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۲۳۷،۲۳۸ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؓ
(82) حافظ علاؤ الدین ، سیرت مغلطائی ص ۲۵ بحواله سیرت خاتم الانبیاء ﷺ
(83) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۲۹۱،۲۹۶ مصر ، مطبع از هریه
(84)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵۳ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(85) نووی ، ابوزکریا یحیٰ بن شرف (۶۷۶ ه) شرح صحیح مسلم باب الاسراء ج ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

ص ۱۱۳ ، بیروت ، دارالفکر
(86)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵۳، ۵۴ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(87) سیوطی ، جلال الدین عبدالرحمٰن (۹۱۱ ه) الخصائص الکبریٰ ج ۱ ص ۱۵٦ ، بیروت، دارالکتب العلمیه
(88)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵٦ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(89) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵۸ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(90) سهیلی ، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبدالله (۱ ۸۵ ه) الروض الانف فی تفسیر السیرة النبویة لابن هشام ج ۱ ص ۲٦۹ قاهره ، مکتبة الکلیات
(91) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۹۴ بیروت دارالفکر
(92)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۱ ص ۱۷۷ ، بیروت ، دارالمعرفه
(93) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۳۲۱ مصر ، مطبع ازهریه
(94) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ج ۱ ص ۱۵۲ بیروت
(95)مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۱۳،۳۱۴ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؓ
(96) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۱۸۷ بیروت ، دارالمعرفة
(97)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۹۵ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(98) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۱۱۱ بیروت دارالفکر
(99 طبری ، ابوجعفر محمد بن جریر ، (۳۱۰ ه) تاریخ الامم والملوک ، ج ۲ ص۳۹۴، ۳۹۵ قاهره ، دارالمعارف
(100)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۳ ص۲۱۳ لاهور ، مکتبه قدوسیه
(101)مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۴۷،۳۴۸ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(102)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۱۰۲ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(103)مولانا ادریس کاندھلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۹۲ ، لاھور ، مکتبہ عشرہ مبشرۃؓ

(104)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ہ) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۱ ص ۲۳۰ ، بیروت ، دارالمعرفہ

(105) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ہ) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۱ ص ۱۳۳ بیروت ، دار المعرفۃ

(106) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواھب لدینہ ج ۱ ص ۳۹۷ ، مصر ، مطبع ازھریہ

(107) ابن ھشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ہ) سیرۃ النبی ﷺ ج ۲ ص ۲٦۷ بیروت دارالفکر

(108) مولانا ادریس کاندھلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۵۳....۱۰۵ ، لاھور ، مکتبہ عشرہ مبشرۃؓ

(109) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ہ) الطبقات الکبریٰ ج ۱ ص ۱۳ بیروت

(110)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۸۸ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(111)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۸۸ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(112)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۸۹ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(113) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواھب لدینہ ج ۲ ص ۳۳ ، مصر ، مطبع ازھریہ

(114)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ہ) البدایہ والنھایہ فی التاریخ ج ۴ ص ۳ لاھور ، مکتبہ قدوسیہ

(115) ابن ھشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ہ) سیرۃ النبی ﷺ ج ۲ ص ۴۲٦ بیروت دارالفکر

(116) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ہ) الطبقات الکبریٰ ج ۲ ص ۲۸۹ بیروت

(117)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۹۳ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(118)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ہ) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۲۹۱ بیروت ، دارالمعرفۃ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(119)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ھ) الطبقات الکبریٰ ج ۲ ص ۳۹ بیروت
(120)مولانا ادریس کاند هلوی ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۲۳۱،۲۳۰ ، لاهور
، مکتبه عشره مبشرهؓ
(121) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ھ) الطبقات الکبریٰ ج ۲ ص ۴۷ بیروت
(122) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۱۱۰ ، ۱۲۶
مصر ، مطبع ازهریه
(123)سهیلی ، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبداللّٰه (۵۸۱ ه) الروض الانف فی تفسیر
السیرة النبویة لابن هشام ج ۲ ص ۹۳ قاهره ، مکتبة الکلیات
(124)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۴
ص ۱۲۸ لاهور ، مکتبه قدوسیه
(125)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ج ۲ ص ۹۵ بیروت
(126)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح
البخاری ج ۵ ص ۲۴۲ ...۲۴۵ بیروت ، دارالمعرفة
(127) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲۰۶ .... ۲۰۸
مصر ، مطبع ازهریه
(128) سهیلی ، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبداللّٰه (۵۸۱ ه) الروض الانف فی تفسیر
السیرة النبویة لابن هشام ج ۲ ص ۲۳۳ قاهره ، مکتبة الکلیات
(129)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ
(130)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح
البخاری ج ۷ ص ۳۵۶ بیروت ، دارالمعرفة
(131) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۳۸۰
بیروت دارالفکر
(132)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون
المغازی والشمائل والسیر ، ج ۲ ص ۱۳۲ ، بیروت ، دارالمعرفه
(133)حلبی ، علی بن برهان الدین (۱۰۴۴ ه) السیرة الحلبیة فی سیرة الامین
المامون ، ج ۲ ص ۱۶۴ ، بیروت ، دارالمعرفة
(134) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۳ ص ۴۰۸
بیروت دارالفکر
(135) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح
البخاری ج ۷ ص ۳۶۰ بیروت ، دارالمعرفة
(136)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ه) الطبقات الکبریٰ ، ج ص بیروت ، دارالمعرفة
(137) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲۵۴ مصر ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطبع از ہریہ

(138)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ھ) الطبقات الکبریٰ ج ۲ ص ۱۲۴ بیروت

(139) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواہب لدینہ ج ۲ ص ۲۶۶ مصر ، مطبع از ہریہ

(140) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ھ) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۳۹۲ بیروت ، دارالمعرفۃ

(141) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواہب لدینہ ج ۲ ص ۲۶۹ مصر ، مطبع از ہریہ

(142) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ھ) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۸ ص ۴ بیروت ، دارالمعرفۃ

(143) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواہب لدینہ ج ۲ ص ۲۹۲ مصر ، مطبع از ہریہ

(144) ابن ہشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ھ) سیرۃ النبی ﷺ ج ۴ ص ۱۲، ۱۳ بیروت دارالفکر

(145)مولانا ادریس کاندھلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۳۴۵ ، لاہور ، مکتبہ عشرہ مبشرہؓ

(146) ابن اثیر ، ابوالحسن علی بن ابی الکریم (۶۳۰ ھ) الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۱۳۱ بیروت دارالکتاب العربی

(147) ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ھ) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۲ ص ۱۹۲ ، بیروت ، دارالمعرفہ

(148)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ھ) الطبقات الکبریٰ ، ج ۲ ص ۱۵۸، ۱۵۹ بیروت ، دارالمعرفۃ

(149) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواہب لدینہ ج ۳ ص ۲۸ مصر ، مطبع از ہریہ

(150) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ھ) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۸ ص ۲۶ بیروت ، دارالمعرفۃ

(151)ابن قیم الجوزی ، محمد بن ابی بکر (۷۵۱ ھ) زاد المعاد فی ھدی خیر العباد ج ۲ ص ۲۰۱ . بیروت

(152)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ھ) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۲ ص ۲۲ ، بیروت ، دارالمعرفہ

(153) سیوطی ، جلال الدین عبدالرحمٰن (۹۱۱ ھ) الخصائص الکبریٰ ج ۱ ص ۲۷۳ ، بیروت، دارالکتب العلمیہ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(154) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۷۱ مصر ، مطبع ازهریه

(155)مولانا ادریس کاند هلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۲۷۹....۲۸۲ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

(156)مولانا ادریس کاند هلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۳ ص ۲۰ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

(157) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۹۵ مصر ، مطبع ازهریه

(158) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۱۰۳ مصر ، مطبع ازهریه

(159)مولانا ادریس کاند هلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۳ ص ۶۰...۶۶ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

★★★★★★★★

★★★★★★★★★★★★★★★★

وماتوفیقی الابالله العلی العظیم ربنا تقبل منا انك انت السیمع العلیم وتب علینا انك انت التواب الرحیم .

وصلی الله تعالیٰ علیٰ خیر خلقه محمد واٰله واصحابه اجمعین . و من تبعهم باحسان الیٰ یوم الدین .

(6 مارچ 2018ء)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مولانا احمدعلی مردانی

نور چاپ شوی کتابونه

★	**معدن البیان فی ترجمة القرآن** د قرآن کریم د بعضې سورتونو پښتو منظومه ترجمه	★
★	**گلدسته د تجوید** (د تجوید تو ل ضروری احکام په پښتو شعرونو کښې)	★
★	**قواعد النحو** (د علم النحو تول اهم قواعد په پښتو شعرونو کښې)	★
★	**تیسر الاصول فی حدیث الرسول ﷺ** (د اُصول حدیث تذکره په پښتو شعرونو کښې)	★
★	**د مونځ تعلیم** (د اودس ، غسل ، تیمم ، مونځ ضروری احکام په پښتو شعرونو کښې)	★
★	**لبّ اللباب یعنی خاصیاتِ ابواب** خاصیات ابواب په پښتو شعرونو کښې	★
★	**رڼا د سحر** (صدارتی ایوارډ یافته) پښتو نعتونه	★
★	**ښکلا د چمن** (پښتونعتونه)	★
★	**د زړهٔ سکون** (صدارتی ایوارډ یافته) پښتو نعتونه	★

(c) ketabton.com: The Digital Library

★	حقیقی جانان ﷺ (نعتونہ)	★
★	عربی جانان ﷺ (نعتونہ) زیر طبع	★
★	سیرتِ عشرہ مبشرہ ؓ (حالاتِ زندگی، اقوال، مرویات، واقعات، وغیرہ)	★
★	سیرتِ ائمہ اربعہؒ (احوال، اقوال، واقعات، مرویات)	★
★	حضرت امیر معاویہؓ کا مختصر تعارف (مختصر حالاتِ زندگی، اقوال، واقعات، مرویات)	★
★	انمول موتی (اعداد کی دنیا کا منفرد مجموعہ)	★
★	انمول خزانہ (اعداد کی ترتیب کے ساتھ ایک منفرد تحریر) زیر طبع	★
★	غائبانہ نماز جنازہ اور اُس کی شرعی حیثیت (قرآن وسنت کی روشنی میں ایک اہم ترین مسئلہ کی توضیح)	★
★	مروجہ حیلہ اسقاط قرآن وسنت کی روشنی میں	★
★	منکرین اجماع وقیاس (جس میں اجماع وقیاس کی اہمیت بیان کیا گیا ہے۔)	★

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library